T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İNSAN VE TOPLUM ARAŞTIRMALARI ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÖY ENSTİTÜLERİ MODELİ

NAZLI TUNÇER
1188260108

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ ALİ SERTAN BEŞER

EDİRNE 2021

Tezin Adı: Köy Enstitüleri Modeli

Hazırlayan: Nazlı TUNÇER

ÖZET

Kuruluşundan bu yana hâlâ güncelliğini koruyan Köy Enstitüleri Modeli bu çalışmada ele alınmıştır. Köy Enstitüleri'nin kuruluşuna giden bu yolda geçirdiği evrelere, 1940 yılında yasal olarak kanun hâline getirilip yirmi bir enstitünün açılışına ve daha sonrasında çok partili sisteme geçiş ile birlikte çözülmeye başlayarak 1954 yılında kapatılması ve ardından yapılan eleştirilere yer verilerek Köy Enstitüleri kapanmasaydı olabileceklere ve Türkiye'nin eğitimindeki yansımalarına değinilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Köy Enstitüleri, eğitim, toplumsal kalkınma, eğitim modeli, yaşayarak öğrenme.

Name of Thesis: Village Institutes Model

Prepared by: Nazlı TUNÇER

ABSTRACT

Village Institutes Model is still keeping up to date since its foundation is under debated in this study. The stages on the way of its foundation, in 1940 legally enacted and opening of twenty-one institutes, and afterwards, closed in 1954, starting to disintegrate with the transition to the multi-party system and then, by giving places to the criticism. If Village Institutes were not closed, the possibilities and the reflections in the education of Turkey were mentioned.

Key Words: Village Institutes, education, community development, education model, learning by living.

ÖN SÖZ

Bir toplumun yükselmesi, gelişip büyümesi ancak eğitim ile mümkündür. Bu yüzden her milletin ülkesinde uyguladığı eğitim modelleri o ülkenin geleceği için büyük bir önem arz etmektedir. Bu uygulanan modeller ne kadar o millete özgü yani millî olursa başarı o derece artacaktır. Harf Devrimi'nden sonra ülkemizdeki eğitim düzeyinin yükselmesi, okur-yazar oranının artması için birçok çalışma yapılmış hatta M. Kemal Atatürk ülkemize eğitim konusunda inceleme yapması için ünlü düşünür, filozof, John Dewey'i ve başka yabancı eğitim uzmanlarını davet etmiştir. Bu davetler sonrasında yapılan incelemeler ile bir rapor ortaya çıkmıştır. Bu rapor gerekli yönlerden dikkate alınarak Türkiye'de yeni bir eğitim model inşasına başlanmıştır. Ülkemizde 1940'lı yıllarda uygulanan Köy Enstitüleri Modeli olumlu veya olumsuz yönden değerlendirmeler ile geçmişten günümüze kadar yapılan birçok çalışmaya konu olmuştur. Bu modelin Türkiye'ye özgü olması, kalıcı bir eğitim modeli olup olmadığının tartışılmasına neden olmaktadır. Kuruluşundan 1946 yılına kadar büyük bir gelişme gösteren bu eğitim modeli, 1950'de iktidara gelen DP hükümeti ile eleştirilmeye başlanmış ve sonrasında 1954 yılında resmen kapatılmıştır. Ülkemizde sürekli olarak değişen eğitim modelleri düşünüldüğünde 1940'larda uygulanan Köy Enstitüleri'nin olumlu yansımaları ve bunlara temel olan uygulamalar günümüzde de sorgulanmaya devam etmektedir.

Bu çalışmayı sonuçlandırmamda görüşlerini ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Ali Sertan BEŞER'e ve her aşamada destekçim olan aileme çok teşekkür ederim. Bu çalışmanın tüm ilgililere yararlı olmasını dilerim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... İ

ABSTRACT ..... İİ

ÖN SÖZ ..... İİİ

TABLOLAR LİSTESİ ..... Vİ

GİRİŞ 1

I. BÖLÜM 5

KÖY ENSTİTÜLERİ'NE GİDEN SÜREÇ (1936-1940) 5

1.1. TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE YENİ ARAYIŞLAR 5

1.1.1. Yabancı Uzmanlar 6

1.1.2. Mustafa Necati Bey Dönemi ve Eğitimin Yaygınlaştırılması 8

1.1.3. Millet Mektepleri-Halk Evleri-Halk Odaları 10

1.1.4. Reşit Galip Bey Dönemi 12

1.1.5. Saffet Arıkan Dönemi 13

1.1.6. Eğitmen Projesi 14

1.1.7. Hasan Âli Yücel Dönemi 19

1.2. İSMAİL HAKKI TONGUÇ 21

1.2.1. İsmail Hakkı Tonguç'un Eğitim Felsefesi 24

II. BÖLÜM 28

KÖY ENSTİTÜLERİ'NİN KURULUŞU VE GELİŞMESİ 28

(1940- 1945) 28

2.1. ÇİFTELER-KIZILÇULLU DENEYLERİ 28

2.2. KÖY ENSTİTÜLERİ'NİN KURULUŞU 34

2.3. KÖY ENSTİTÜLERİ'NDE EĞİTİM-ÖĞRETİM VE PROGRAMLAR 38

2.4. TÜRKİYE'DE AÇILAN KÖY ENSTİTÜLERİ 55

2.5. YÜKSEK KÖY ENSTİTÜSÜ 61

III. BÖLÜM 67

KÖY ENSTİTÜLERİ'NİN KAPATILMA SÜRECİ (1945-1954) 67

3.1. ÇOK PARTİLİ DÖNEM VE KÖY ENSTİTÜLERİ'NİN KAPATILMA NEDENLERİ..... 67

3.2. KÖY ENSTİTÜLERİ'NİN YIKILIŞ DÖNEMİNDE ORTAYA ÇIKAN VE DEĞİŞEN KANUNLAR 72

3.3. KÖY ENSTİTÜLERİ'NDE MEYDANA GELEN DEĞİŞİMLER 78

IV. BÖLÜM 88

KÖY ENSTİTÜLERİ MODELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ..... 88

4.1. KÖY ENSTİTÜLERİ MODELİNİN TÜRK EĞİTİMİNE KATKILARI..... 88

4.2. KÖY ENSTİTÜLERİ SİSTEMİNE İLİŞKİN YAPILAN ELEŞTİRİLER..... 92

4.3. KÖY ENSTİTÜLERİ MODELİ GÜNÜMÜZE UYGULANABİLİR Mİ?..... 99

SONUÇ 106

KAYNAKÇA 110

EK: KÖY ENSTİTÜLERİ HAKKINDAKİ YORUMLAR 115

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: 1943-1947 Yılları Arasında Köy Enstitüleri'nde Uygulanan Kültür Dersleri Haftalık Programı 40

Tablo 2: 1943-1947 Yılları Arasında Köy Enstitüleri'nde Uygulanan Ziraat Ders ve Çalışmaları Haftalık Programı 41

Tablo 3: 1943-1947 Yılları Arasında Köy Enstitüleri'nde Birinci Sınıflara Uygulanan Teknik Ders ve Çalışmaları Haftalık Programı 42

Tablo 4: 1947-1953 Yılları Arasında Köy Enstitüleri'nde Uygulanan Derslerin Haftalık Programı 81

Tablo 5: Köy Enstitüleri ile Alakalı Bazı Sayısal Veriler 89

Tablo 6: Köy Enstitüleri Mezunlarının Köy Enstitüleri'nde Yapılan Eğitim-Öğretim Etkinliklerinin, Çoklu Zekâ Kuramının Zekâ Alanlarına Göre Ortalaması 90

GİRİŞ

Kurtuluş Savaşı sonrası M. Kemal Atatürk, yeni kurulan Türkiye'de eğitim çalışmalarına ağırlık vermişti. Atatürk'e göre eğitimde amaç, bilgiyi insan için gereksiz bir süs gibi değil de pratik ve işe yarar bir araç hâline getirmek olmalıydı. Bir ülkeyi kalkındırmanın temelinin eğitim olduğunu bildiği için bu konuda yerli ve yabancı eğitim uzmanları ile görüşmeler yapılmasını sağlamış, sunulan raporlar değerlendirilmişti.

Harf Devrimi sonrasında ülkedeki okur yazar oranını arttırmak için dönemin Milli Eğitim Bakanı Mustafa Necati Bey ile Köy Öğretmen Okulları projesi gerçekleştirilmişti.[1] Köydeki eğitim sorununun fark edilmesine ve böyle bir proje gerçekleştirilmesine rağmen istenilen başarılı sonuç alınamamıştı. Çünkü köye giden öğretmenler kısa süre sonra görevini bırakıp şehre döndüler. Halkın genelinde Yeni Türk alfabesinin kısa sürede öğrenilmesi, devrimlerin kalıcı hâle gelmesi ve halkın yapacağı sosyal etkinliklere teşvik amaçlı Halk Evleri ve Millet Mektepleri açıldı.[2] Gerçekten de bu kuruluşlardan belirli bir süre verim alındı, okur yazar oranında da artış yaşandı. Bu kuruluşlar sayesinde o günün aydın kesimi gerçekten köye ve köy sorunlarına eğilmeye başlamıştı. Günümüzde bu kurumlar Halk Eğitimi Merkezleri olarak görev yapmaktadır. Reşit Galip Bey Milli Eğitim Bakanı iken Almanya'daki Hitler zulmünden kaçan bilim adamı ve sanatçılardan bazıları Türkiye'ye davet edildi. Ülkeye katkıda bulunmaları amaçlanmıştı. Hem Mustafa Necati hem de Reşit Galip Bey sağlık sorunları nedeniyle uzun süre görev yapamadıkları için onlardan sonra Saffet Arıkan göreve getirilince M. Kemal Atatürk, geniş çerçeveli ve farklı bir rapor ile köylerden başlayarak tüm ülke çapında eğitim sorununa farklı bir çözüm bulunmasını istedi. Saffet Arıkan, ilk olarak yanına İlköğretim Genel Müdür Vekili görevi ile İsmail Hakkı Tonguç'u aldı.[3] Çünkü Tonguç'un bu konularla alakalı

[1] Pakize Türkoğlu, *Tonguç ve Enstitüleri*, 7.Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2019, s.69.
[2] Necdet Sakaoğlu, *Türkiye Eğitim Tarihi 11.-20.Yüzyıllar*, Alfa Yay., İstanbul 2018, s.263-265.
[3] İbrahim Şimşek, *Neden Köy Enstitüleri*, Özgür Yay., İstanbul 2016, s.66.

çalışmaları vardı, ayrıca bir öğretmendi. İsmail Hakkı Tonguç'un hazırladığı rapor sonrasında 1935-1936 yıllarında Çifteler'de ilk Eğitmen Kursu açıldı. Bu kurslara ordudaki okuma yazma bilen çavuşlar alınabiliyordu. Eğitmen deneyindeki amaç köylerde şevkle eğitim verecek daha fazla sayıda öğretmen yetiştirmekti. Eskişehir'de Çifteler'e bağlı Mahmudiye ve Hamidiye'de açılan bu kurslarda sekiz ay eğitim alan çavuşlar köylere gönderiliyorlardı. Ama tek görevleri öğrencilere okuma yazma öğretmek değildi. Köy halkına her alanda yol gösterici olmak, çocuklar kadar onları da bilgilendirmek görevleri arasındaydı. Bu yüzden öğretmen kelimesi yerine 'eğitmen' kelimesi tercih edilmişti. Eğitmen kursları, yeni bir öğretmen tarzı yetiştirene kadar, zamanı en iyi şekilde değerlendirmek amaçlı izlenilen bir yol olmuştu.

Eğitmen kurslarından güzel bir sonuç elde edilince bu işin daha planlı olması ve genişletilmesi için çalışmalara başlanmıştı. İlk olarak Köy Öğretmen Okulu denemesi yapılsa da eğitmen projesi kadar verim alınamadı. Bunun üzerine eğitmenlerin yetiştirildiği plan, müfredat ve programın benzer ve daha düzenlenmiş hâlinin uygulanması için iki farklı yerde- Çifteler ve Kızılçullu- yeni bir öğretmen tarzı yetiştirmek amaçlı okullar açıldı. Çifteler, eğitmen projesi temelinde oluşturulmuşken Kızılçullu'daki okulun daha farklı yöntemleri de vardı. Çünkü deneyde iki farklı düzeneğin olması gerekiyordu. Emin Soysal Kızılçullu'da, İ. Hakkı Tonguç ise Çifteler'de görevliydi.[4] Çifteler ve Kızılçullu deneylerinin sonucunda öğrencilerin daha çok okumayı sevdiği, demokratik ortamın sağlandığı, eleştirel bakış açısının geliştiği, birlik ve beraberliğin olduğu, öğretmen ve öğrencilerin ahenkli bir okul hayatı oluşturduğu gözlemlenen Çifteler örnek alınarak Köy Enstitüleri kurulma fikri filiz vermişti.

1940 yılında 3803 Sayılı Yasa ile dönemin Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç önderliğinde Köy Enstitüleri kabul edildi.[5]

[4] Fay Kirby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, Çev. Niyazi Berkes,7. baskı, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2018,s.194.

[5] Baha Mutlu Aydın, *Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması*, 3.baskı, Anı Yay., Ankara 2013, s.73.

Kızılçullu'daki okul da Köy Enstitüsü'ne dönüştürüldü ama programlarında değişiklik yapıldı.1940-41 yıllarında on dört Köy Enstitüsü ülkenin farklı bölgelerinde eğitim vermeye başladı. Başlarda kız öğrenci başvurusu azken, her geçen gün artış yaşandı. Çıkarılan diğer destekleyici yasalar ile enstitüler bulundukları yerlerde köylü ile bir imece içerisinde yapılmıştı. Öğrenci ve öğretmenler yatakhane, derslikler vb. bina yapımı bitene kadar çadırda kalmışlar ama teorik derslerini de yapmışlardı. Eksik kalan bölümler tüm çalışmalar bitip dersliklere girince de tamamlanabilmişti. Farklı bölgelerde kurulan enstitüler birbirine yardım için öğrenciler ile gidiş geliş yapmıştı. Bu durum öğrencilere sosyalleşme, farklı bir kültürü tanıma imkânı sağlamıştı. Bölgelere göre doğa şartları değiştiği için her enstitünün programlarında farklılıklar olmuştur. Örneğin; su kenarına yakın yerdeki bir enstitüde balıkçılık eğitimi programa katılırken engebeli bir arazinin ve çetin hava şartlarının olduğu bölgede kurulan enstitüde hayvancılık türleri programa eklenebilmiştir. Temelde değişmeyenler; her enstitüde bir şekilde üretimin olması, demokratik bir ortam ve iş içinde öğrenme imkânının sağlanmasıydı. Enstitü öğrencileri kendi yaptıkları binalarda kalmışlar, kendi diktikleri fidanların büyümesine şahit olup kendi değirmenlerinde, fırınlarında ekmek yapıp yemişlerdi. Her iş içerisinde belirli bir düzen ve nöbetleşe görev vardı. Görevden kaçmak gibi bir durum söz konusu değildi. Bu yüzden enstitülerde çok az sayıda disiplin sorunu yaşanmıştı. Yücel ve Tonguç, her enstitüye mutlaka ziyaretlerde bulunup birebir yakından eğitim-öğretim çalışmalarına şahitlik etmişlerdi. Kooperatifçiliğin öğrenilmesi sayesinde ayrı bir bakış açısı kazanan öğrenciler zamanla enstitü arazisinde yetişen fazla ürünleri başka enstitülere ya da köylüye vermişti. Başka bölgelere satışta da bulunmuşlardı. Yani eğitim ile ülke ekonomisine katkı sağlanmaktaydı.

Karma eğitimi istemeyenler ve toprak ağaları Köy Enstitüleri'ne sürekli olarak karşı çıkmaya çalıştılar.[6] Çünkü enstitüler sayesinde köylü artık daha bilinçli ve ağaya muhtaç olmadan yaşıyordu. Ayrıca çok partili sisteme geçişten sonra Köy

[6] Ahmet Özgür Türen, *Köy Enstitüleri Dosyası*, 16.baskı, Destek Yay., İstanbul 2018, s.122-123.

Enstitüleri sürekli komünistlik yapmakla suçlanmaya başlandı.[7] Zamanla karşı ses çıkaranlar büyüdü ve iktidara gelen Demokrat Parti ile kademeli olarak yıkım çalışmaları sürdürülerek Köy Enstitüleri 1954 yılında tamamen kapatılmış oldu. Bu kademeli kapanış ile aslında Köy Enstitüleri'nden önceki eğitim sistemine geri dönülmüştü.[8] Oysaki on yıl daha ayakta kalabilse ülkede öğretmensiz köy bırakmayacak olan Köy Enstitüleri ile sağlanan güzel gelişmeler kısa sürmüş oldu. Günümüzde ise hâlâ Köy Enstitüleri'nde uygulanan eğitimin yararlarından bahsedilmektedir.

Bu tez, daha doğru bir eğitim sistemi nasıl olmalı ve nelerde değişiklikler yapılmalı sorularına ışık tutmak amacıyla hazırlanmıştır. Yetmiş yıl önce eğitim konusunda bir devrim yaratmış olan Köy Enstitüleri'ni inceleme nedenimiz de budur. Bu tezi hazırlarken yararlandığımız kaynaklarla ilgili olarak bir kısıtlamadan bahsetmek istiyoruz. Özellikle ülkemizde Köy Enstitüsü mezunu olan kişiler yazdıkları eserlerinde çoğunlukla anılarından bahsetmektedirler. Objektif değil subjektif bilgilerin çok olduğu görülmektedir. Örnek olarak Mahmut Makal, Fakir Baykurt'un eserleri gösterilebilir. Ama bunun yanında hem Köy Enstitüsü mezunu olup hem de objektif bilgiler veren yazarlar da vardır. Bunun en güzel örneği Pakize Türkoğlu'nun kitabıdır. Özellikle Fay Kirby adlı yazarın tez çalışması olan "Türkiye'de Köy Enstitüleri" adlı eseri oldukça önemlidir.[9] Gözlemlerini objektif olarak aktarmakla kalmayıp, 1940-1954 arası Türkiye'de eğitim alanında olanları nesnel şekilde ayrıntılı olarak vermektedir. Bu çalışmada birinci sırada yer alması gereken eser ise tabii ki İsmail Hakkı Tonguç'un yaşadıklarını ve düşündüklerini anlattığı "Canlandırılacak Köy" adlı kitabıdır.[10]

[7] İbrahim Şimşek, *a.g.e., s.120.*

[8] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.485-487.

[9] Fay Kirby, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, Çev. Niyazi Berkes,7. baskı, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2018.

[10] İsmail Hakkı Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, 2.baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.

I. BÖLÜM
KÖY ENSTİTÜLERİ'NE GİDEN SÜREÇ (1936-1940)

1.1. Türk Eğitim Sisteminde Yeni Arayışlar

Mustafa Kemal Atatürk, Kurtuluş Savaşı'ndan sonra aslında daha büyük bir savaşa girdiğimizi sıkça dile getirmişti. Planlarına göre yapmak istediklerini üç bölümde inceleyebiliriz: Birincisi, öncelikle nüfusun büyük bir bölümünü oluşturan köylü halk okur-yazar yapılacaktı. Çünkü eğitimin yaygınlaştırılması temel amaçtı. Yani cahillik yenilmesi gereken ilk düşmandı. İkinci olarak Türk halkı, özellikle köylü halk üretici konuma getirilecekti. Çünkü ülkede sadece tüketim var oldukça dışa bağımlı olmaktan kurtulmak mümkün değildi. Köylüyü üretici duruma getirmek için onlara toprak verilmeliydi. Bu yüzden de ülke çapında "Toprak Reformu" yapılmalıydı. Son olarak ise lâiklik çerçevesinde ülkede modernleşme sağlanacaktı. Dolayısıyla Atatürk halkın refah seviyesini arttırmak ve diğer ülkelerle her açıdan eşit seviyede olmasını istemekteydi. Onun bu düşüncelerinin Kurtuluş Savaşı öncesinde ortaya çıktığını şu anıdan anlayabiliriz:

"Daha 9 Eylül 1922'de İzmir'e girildiğinde Atatürk'e gazeteciler sorar:
-Zaferi kazandınız, şimdi ne yapmak istersiniz?
Atatürk şu cevabı verir:
-Maarif vekili olarak, ilim ve irfanı yükseltmeye çalışmak en büyük emelimdir." [11]

Bu konuşmadan da anlaşılacağı üzere Atatürk'e göre ülkedeki eğitim sorunu temelden düzeltilmedikçe diğer işlerde de başarı sağlanamayacaktı. Bu sebeple sürekli olarak eğitim alanıyla ilgili planlamalar yapmaktaydı. Hatta İzmir İktisat Kongresi'nde bile bu konu hakkında konuşma yapmıştı.[12] Delegelerle yapılan tartışmalar ve

[11] Ahmet Köklügiller, *Dünden Bugüne Eğitim Öğretim Öğretmen*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2016, s.7.
[12] İbrahim Şimşek, *a.g.e.*, s.41.

konuşmalar sonrasında ülkede açılacak okulların bir bahçesi, birkaç hayvan ve ahırı, arılığı, fidanlık bölümü, öğretmen konaklama yeri olmasının gerekliliği vurgulanmıştı. Ayrıca öğretmenin gözetiminde bu okullarda yapılacak her üretimin öğrencilerle birlikte modern tekniklerle süreklilik kazanması hedeflenmişti. 1923 yılında alınan bu kararlar aslında kısmî de olsa Köy Enstitüleri'nin temelindeki yapıyı yansıtmaktaydı. 3 Mart 1924'te Tevhid-i Tedrisat Yasası ile bütün okullar Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlandı.[13] Sonraki yıllarda adım adım eğitim alanında titizlikle çalışmalar yapılmaya başlanmıştı.

1.1.1. Yabancı Uzmanlar

Danton: "Halkın ekmekten sonra en başta gelen ihtiyacı eğitimdir."[14]

Prof. Dr. John Dewey, Atatürk'ün isteği üzerine ülkemize 1924 yılında davet edilmişti.[15] Ancak Dewey' in eğitim konusunda hazırladığı rapor ülkemizin gerçekleri ile örtüşmediği için pek dikkate alınamamıştı. Hazırladığı rapora göre bazı eksik yanlar vardı. Örneğin;

"*Dewey, hazırladığı raporda yapılması gerekenlerin alanını alabildiğine genişletirken, bunların yapılması için gereken araçlara, programlamaya, sıralamaya değinmemiştir. Her konuyu birbirinden bağımsız olarak ele almıştır. Yeni okul programları ve özellikle köy eğitimi üzerine yazdıkları tümüyle gelenekçidir. Dewey'in köy eğitimi konusunda yazdıklarına gelince; bunlar sanki Amerika'da olduğu gibi Türkiye'de de tarım alanlarındaki nüfusun kentlere akın etmesiyle kırsal alanlarda nüfus azalıyormuş düşünüyle yazılmıştır."*[16]

[13] İbrahim Şimşek, *a.g.e.*, s.42.
[14] Necdet Sakaoğlu, *a.g.e.*, s.266.
[15] Ahmet Seyrek, *Köy Enstitüleri*, Dorlion Yay., İstanbul 2019, s.105.
[16] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.56-57.

Oysa o dönemde Türkiye nüfusunun yaklaşık %80'ini köyler oluşturuyordu. Dolayısıyla raporda tavsiye edilenlerin birebir uygulanması söz konusu olmamıştı.

1925 yılında ise Almanya'dan Prof. Dr. Kerschensteiner ülkemize davet edilmişti ama işlerinin yoğunluğu nedeniyle yerine yardımcısı Prof. Dr. Kühne gelmişti. Yaptığı araştırma ve incelemeler sonunda hazırladığı raporda önemli birkaç madde vardı. Birincisi ülkede en kısa sürede herkesin anlayabildiği, çabuk öğrenebildiği yeni bir alfabeye geçiş sağlanmalıydı. İkincisi ise gelişmekte olan Türkiye için fazla sayıda yetişmiş elemana (usta-çırak) ihtiyaç duyulacağından eğitim sisteminde bu konu dikkate alınmalıydı.[17] J. Dewey ve Kühne, öğretmenlerin yetiştirileceği programda mezun olduktan sonra görev yapacakları yerlere göre eğitim almaları gerektiğinin altını çizmişlerdi. Köy kalkınması için bunun ön sırada olması gerektiğini özellikle belirtmişlerdi. Dr. H. F. Kanad ise olayların en başında enstitü taraftarı gibi görünürken ilerleyen yıllarda enstitülere karşı olduğunu düşünceleri ile belli edecekti.[18]

1926 yılında ise Eğitimci Omer Buyse ülkemize gelip bir rapor hazırlamıştı. Belçikalı eğitimci ülkede kurulması gerekli olan sanat okullarının öneminden bahsetmişti. Ülkeyi geleceğe taşıyacak bir kol olduğunun altını çizmişti. Ayrıca üretim açısından da Tarım Okulları açılması gerektiğini vurgulamıştı.[19] Değerlendirme yapan her yabancı uzman gibi Omer Buyse'un da farklı önerileri şu şekilde olmuştur:

"*Buyse, her ekonomik bölgenin gereksinmelerine göre meslek okulları kurulması gerektiğini öne sürmüştür. Böylece Millî Eğitim Bakanlığı'nın yönetimsel işlevlerini yerelleştirmesi gerekiyordu. Ancak bu, eğitim sorumluluğunun ya da denetiminin yerel yönetimlerin kontrolüne verilmesi demek değildi. Asıl anlamı, eğitimin mülki yönetimden ayrılması ve ekonomik gelişme programına göre, yani*

[17] İbrahim Şimşek, *a.g.e.*, s.44-45.
[18] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.*, s.53-54.
[19] Necdet Sakaoğlu, *a.g.e.*, s.249.

eğitimin ve ekonominin yürütülmesinin eş güdümünü sağlayan bir plana göre, mesleksel düzeyde rasyonelleştirilmesidir."[20]

Özetleyecek olursak 1924- 1939 yılları arasında Türkiye'ye davet edilip gelen yabancı eğitim uzmanları var olan eğitim sorununu yok etmek ve yeni bir model önerisinde bulunmak için birçok rapor vermiş veya projelerini sunmuşlardı. Gelen uzmanların verdikleri raporları şu şekilde sıralayabiliriz:

"Amerikalı Prof. John Dewey'nin 1924 tarihli iki raporu, Alman danışman Kühne'nin 1925'te hazırladığı Teknik Öğretim raporu, Belçikalı uzman Omer Buyse' in 1927 tarihli programı, Amerikalı uzman Mr. Paker'in 1934'te verdiği öğretim raporları, Prof. A. Malche'ın 1932'de üniversite için hazırladığı reform raporu, 1933-34 yıllarında Türkiye'de geniş çaplı ekonomik araştırmalar yapan Amerikan heyetinin verdiği raporun eğitimle ilgili bölümü bunlardandır."[21]

Bu raporların hepsi değerlendirmeye alınmıştı ancak raporlarda belirtilenlerin bire bir uygulanması mümkün değildi. Sadece yabancı değil yerli uzmanların görüşleri de alınmıştı. Yabancı uzmanlar ne kadar inceleme ve ön izleme yapsalar da tam olarak Türkiye'ye uygun açık, net ve doğrudan uygulanabilir bir eğitim modeli önerememişlerdi. Burada Atatürk'ün önemle üzerinde durduğu nokta ise Türk milletine özgü yani millî bir eğitim sisteminin oluşturulması gerekliliğiydi.

1.1.2. Mustafa Necati Bey Dönemi ve Eğitimin Yaygınlaştırılması

Atatürk, ince eleyip sık dokuyarak yaptığı incelemeler sonunda Millî Eğitim Bakanlığına 1925 yılında Mustafa Necati Bey'i getirdi. Çünkü Mustafa Necati, kökeni öğretmen olan, devrimci ve yeniliklere açık bir kişiliğe sahip bir eğitmendi. Mustafa

[20] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.61.
[21] Necdet Sakaoğlu, *a.g.e.*, s.292.

Necati'nin de ilk amacı köylü halkın okur yazar seviyesini yükseltmek olmuştu. Bu yüzden ilk olarak Köy Öğretmen Okulları denemesi yapılmıştı. Bu proje gereğince ilkokulu bitiren öğrenciler üç yıllık bir eğitim alıp öğretmen olarak atanacaklardı. Yapılan istatiksel planlamalara göre aslında kısa sürede ilköğretim sorunu çözümlenecekti. Ancak mezun olan öğretmenlerden istenilen olumlu dönütler alınamamıştı. Çünkü yetişen öğretmenler ya zaten şehirde büyümüşler ya da köy yaşamını yadırgayıp küçümsedikleri için uzun süre köyde çalışmak istemeyenlerdi. Bu öğrenciler öğretmen olarak eğitilirken kentte eğitim görmüş ve gidecekleri köylerden bihaber olarak yetiştirilmişlerdi. Bu işin temelindeki sorun budur. Zaten daha sonra istenilen verim alınmadığı için hükümet tarafından bu okullar kapanmıştı. Bu dönemde öğretim ücretleri kaldırılmış, okul kitapları Bakanlık tarafından basılmaya başlanmış, köy öğretmeni yetiştirmek için çalışmalar yapılmış ve Harf Devrimi gerçekleşmişti.[22]

Mustafa Necati Bey'in Milli Eğitim Bakanı olduğu dönemde eski raporlar incelendi. Eğitimde karma eğitim olması gerektiği savunulurken öğrencilere ulusal bilincin aşılanacağı bir eğitim sistemi için yeni düzenlemeler getirilmesi kararlaştırıldı.[23] Ayrıca o dönemin gazetelerinde Mustafa Necati dahil birçok kişi, köyde eğitim sorununa değinen ve bu konuya çözümler öneren yazılar yazmaktaydı.

"28 Haziran 1927 tarihinde Cumhuriyet gazetesinde Yunus Nadi'nin "Her Köyde Mektep" başlıklı yazısı da bunlara bir örnek olarak gösterilebilir. Bu yazıda aslında Köy Enstitüleri'nin temelini oluşturan fikirler öneri olarak sunulmuştur."[24]

Mustafa Necati Bey, eğitim tarihimizde çok önemli bir şahsiyet olmuştur. Öğretmenler ile arasında kurduğu bağ her dönem olması gereken ama bulunamayan bir güzellikteydi.

---

[22] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.*, s.51-52.

[23] İsmail Hakkı Tonguç, *Canlandırılacak Köy*, 2.baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020, s.340-348.

[24] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.70.

"Göreve gidecek öğretmen adayına her açıdan güven verip başarı dilerken tek bir konuda bahane ya da mazeret kabul etmezdi: Kürsü, okul lazım değildir. Her yerde, her gördüğün kadın, erkek, fakir, zengin, çiftçi, tüccar, köylü, şehirli ayırmadan derhal öğreteceksin."[25]

Her öğretmen adayına atandığı görev yerine giderken bu içerikte bir mektup yazmıştı. Milli Eğitim Bakanı olarak yazdığı bu mektupta yeni göreve başlayacak öğretmenlere özellikle Yeni Türk Alfabesi'nin tanıtımında büyük görev düştüğünü belirtip onlara duyduğu güveni hissettirmişti.

1.1.3. Millet Mektepleri-Halk Evleri-Halk Odaları

1928 yılında yapılan Harf Devrimi ile amaçlanan tabii ki ülkede okur-yazar oranını en üst seviyeye çıkarmaktı. Mustafa Necati Bey döneminde gerçekleşen bu devrimin arkasından Millet Mektepleri, Halk Evleri/Odaları açıldı.[26] Latin harfli esaslı Yeni Türk Alfabesi'nin kabulü ile gerçekleşen harf devrimi esnasında Millet Mektepleri'nden çok yarar sağlanmıştı. Ancak zamanla yetersiz hâle geldiler. Bu konuda yapılan çalışmaların sonucunu tam anlamıyla göremeden erken yaşta Mustafa Necati Bey vefat etmişti. Millet Mektepleri'nin önemi konusunda Şimşek şunları belirtmektedir:

"*Millet Mektepleri, 1 Ocak 1929'da açılmıştır. Temel görevleri, kısa sürede, iki ya da dört ay süreli yoğun kurslar yoluyla, yeni Türk harflerini tüm vatandaşlara öğretmek, onları okuryazar duruma getirmekti."*[27]

Millet Mektepleri ile okur-yazar oranını arttırmak ve Harf Devrimi'nin yerleşmesini sağlamak amaçlanıyordu. Millet Mektepleri'nin yanında uzunca yıllar

[25] Bahattin Çalış, *Kurban Edilen Köy Enstitülerimiz*, Art Yay., Ankara 2003, s.94.
[26] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.103-105.
[27] İbrahim Şimşek, *a.g.e.*, s.50.

varlığını ve etkisini sürdüren Halk Evleri'nde ise devrimler benimsetilmeye çalışılmıştır. Bu kurumların amacı köylü ve aydın, kent ve kır ayrımını ortadan kaldırmak, tüm ulusu bir ve eşit hâle getirmekti. Toplumu aydınlatmak ve çağdaşlaşması yolunda önünü açmak amacıyla düzenlemeler yapmıştı. 1935 yılına kadar Millet Mektepleri vasıtasıyla yaklaşık olarak iki buçuk milyon kişi okuma-yazma öğrenmiştir. 1937 yılına kadar devamlılığı olan bu kurumlar, 1939 yılından sonra ödenek azlığı nedeniyle yavaş yavaş yok olmaya başlamıştı. Bunun öncesinde 1932 yılı itibariyle Halk Evleri ve Halk Odaları açılmaya başlanmıştı. "*1932-1952 arasındaki dönemde 478 Halkevi ile 4322 Halk odası açılmıştır."*[28] Aslında aynı görevi icra eden bu kurumlara köylerde "oda", şehirlerde ise "ev" adı verilmiştir. Gayeleri, geçici olarak değil sürekli olarak halkı eğitmeye çalışmak, devrimlerin kökleşmesini sağlamak ve halka sosyal yönlerden de (spor, tiyatro, müze, sergi, güzel sanatlar) gerçekleştireceği faaliyetlerde yardımcı olmaktı.

Halk Evleri çalışmasında kentlerde ulaşılan başarı kadar köylerde bir başarı gözlemlenmemişti. Köyü-köylüyü canlandırmak, kalkındırmak için kurulan Halk Evleri zamanla bozulma göstermişti.[29] İşte bu yüzden Atatürk, yeniden eğitim sorunu konusunda ne yapılabileceğini düşünmeye başlamıştı. Halk Evleri'nin en büyük katkısı ise, aydınlara yeni bir bakış açısı kazandırması, onların köy hayatının gerçekliği ile yüzleşmesini sağlamak olmuştu.[30] Atatürk'ün: "Köylü, milletin efendisidir." sözü bir türlü doğru anlaşılamamıştır. Ancak Yakup Kadri'nin "Yaban" romanında ise bu söz ilmek ilmek işlenmiş ve büyük tepki almıştı. Çünkü Türkiye'de kendini aydın olarak tanımlayanların aslında "yaban" kaldıkları ülke gerçeği bu roman ile yüzlerine vuruldu.[31] Bu yüzden bazı gerçek aydınlar, bunun farkına varıp kendilerinin köylüye öğreteceği şeyler değil, kendilerinin köylüden öğrenecekleri çok şeyler olduğunu fark etmişlerdi. Bu kurumlar 1950 yılına kadar aktif olarak çalışmıştır ama Köy Enstitüleri

[28] Necdet Sakaoğlu, *a.g.e*, s.273.
[29] Fay Kirby, *a.g.e*., s.104.
[30] Necdet Sakaoğlu, *a.g.e*., s.277-278.
[31] Fay Kirby, *a.g.e*., s.99.

ile kapanışları aynı zamana denk geldiği gibi kapanış nedenleri de aynıydı. Bu kurumlar kapandıktan sonra yerlerine Halk Eğitimi Merkezleri açılmıştır.

1.1.4. Reşit Galip Bey Dönemi

Mustafa Necati Bey'in erken ölümünden sonra Atatürk yeniden devrimci ruha sahip bir Millî Eğitim Bakanı aramaya başlamıştı. Ancak denenen altı eğitim bakanında gerekli gelişmeler kaydedilememişti. 1929-1932 arasında altı vekil sonrasında özellikle eğitim sorunlarını ve kendi fikirlerini cesaretli bir şekilde dile getirdiğini gördüğü Dr. Reşit Galip Bey'i Millî Eğitim Bakanlığı görevine getirdi. Dr. Reşit Galip, köyden gelen devrimci ruha sahip ve köylerin kalkınması için çalışmalar yapmış biriydi.[32] Dolayısıyla köyler ve köylülerle ilgili çalışmalar onun döneminde yeniden hız kazanmıştı. R. Galip Bey, Köy İşleri Komisyonu'nu kurdu. Ayrıca çalışmaları sadece köylüler için değildi, ileriye dönük düşünceleri nedeniyle Üniversite Reformu'na önem vermişti. 1933 yılında Darülfünun adında olan tüm okullar 'üniversite' adını kazanmıştır.[33] Bu sırada Almanya'dan Hitler yüzünden kaçmak isteyen aydın kişilerin -bilim insanlarının- bazılarını ülkemize davet etmişti. Galip, bu bilim adamlarına o kadar değer vermiştir ki Atatürk'e bilim insanlarının maaşlarının kendi aldığı maaşın üç-dört katı olması gerektiğini teklif etmişti. Dr. Reşit Galip 'Okul Andı'nı bu dönemde yazmıştı.[34] Amacı antta geçen cümlelerin öğrencilerin benliğine işleyebilmesiydi. Bu yüzden her gün sabah derse girmeden önce Okul Andı okunmaya başlanmıştı. Onun döneminde yeni Türkiye'nin gençlerinin birlik ve beraberliğine büyük katkı sağlayan ve uzun yıllar da yürürlükte kalan ancak 2002 yılında Milli Eğitim Bakanı Ömer Dinçer'in kaldırdığı "Andımız" çok önemli bir işlev görmüştü.

[32] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.107.

[33] Ahmet Özgür Türen, *a.g.e.*, s.22-23.

[34] İbrahim Şimşek, *a.g.e.*, s.59.

1.1.5. Saffet Arıkan Dönemi

Sağlık sorunları nedeniyle görevinden ayrılmak zorunda kalan Dr. Reşit Galip'in yerine gelecek kişi için Atatürk yeniden araştırmalara başlamıştı. Ancak dört olumsuz denemeden sonra 1935 yılında bu göreve uygun birini bulmuştu: Saffet Arıkan. Aradan geçen yılların telafisini yapmak amacıyla Atatürk, Arıkan'dan kurduğu ekibiyle şimdiye kadar yapılmamış farklı, özgün bir araştırma yapıp rapor sunmasını istemişti. Bunun için Arıkan, ilk olarak bir genel müdür aramaya başladı. Öyle birini arıyordur ki, köylerde eğitim sorununa devrim niteliğinde çözüm üretebilecek biri olmalıydı. Kendisine bu özelliklere sahip olan biri olarak İsmail Hakkı Tonguç önerilmişti.[35] Böylelikle 1935 yılında İsmail Hakkı Tonguç, İlköğretim Genel Müdür Vekili olarak çalışmalarına başladı. Arıkan, Tonguç'tan ülkede yaşanan ilköğretim sorunu için gerçekçi bir rapor hazırlamasını istemişti. Çünkü 1924-1934 yılları arasında gelen yabancı uzmanların raporları tam olarak ülkemiz gerçeklerine uymadığı için hiçbiri uygulanamadı.

İsmail Hakkı Tonguç, sayısal verilere dayanarak köylerde eğitim-öğretim faaliyetlerinin nasıl planlanması gerektiğini, bina yapımlarını ve işleniş tarzını, öğrenci- öğretmen-köylü vazifelerini ayrıntılı bir şekilde raporda belirtmişti. Tonguç hazırladığı bu raporda şunlardan bahsetmekteydi:

"*1933-34 ders yılı istatistiklerine göre, Türkiye'de ilköğretimin genel durumu şöyleydi: Şehirlerde çoğu beş sınıflı resmi ilkokulların sayısı 1192, köylerde çoğu 1-3 sınıflı resmi ilkokulların sayısı 4999. Henüz okul yüzü görmediği için 35000 köyde yaşayan insanlar köy imamlarının ve ağalarının elinde kalmıştı."*[36]

Köylüler içinde kaldıkları bu durumu sadece kadersizliğe bağlarken, bu kara bahtın değişebileceğini Tonguç ön görmüştü. 1935'e kadar bakanların sık sık

[35] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.111-112.
[36] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.*, s.497.

değişmesi ise, ülke içindeki eğitimcilerle yabancı eğitim uzmanlarının ülkedeki eğitim sorununa gerçekçi bir çözüm getirememelerinden kaynaklanmıştı.[37] Eğitim sorununda gerçekçi bir yaklaşımla yapılan hesaplamaları ve ihtiyaçları Türkoğlu şöyle özetlemektedir:

"1935 yılında Tonguç'un hazırladığı rapora göre Türkiye'nin o gün için 26.850 öğretmene ihtiyacı vardır. Bu sayının aşağı yukarı 14.437'si görevdedir. Kısa zamanda 15.000 öğretmen yetiştirmek, yetişmiş olanı da meslekte tutabilmek için sağlıklı önlemler almak gerekliydi."[38]

Tonguç'un hazırladığı yeni rapora uygun olarak eğitim çalışmalarına başlanmıştı. Ülkenin ihtiyacı olan öğretmen açığını kapatmak amacıyla "Eğitmen Projesi" için atılımlar gerçekleşmişti.

1.1.6. Eğitmen Projesi

Tonguç'un hazırladığı rapora göre iki temel yerden başlamak gerekmekteydi. Birincisi köylere gidip şevkle çalışacak nitelikte öğretmen yetiştirilmesi, ikincisi ise daha fazla sayıda okul binası inşa edilmesiydi. Bütün binaların yapımını sadece devletten beklemek yerine köylü de bu işin altına elini koyarsa daha kısa sürede yol alınabileceği gözle görülür bir gerçekti. Zaten köyde birçok şey "imece" usulü yapıldığı için köylülerin okul bina yapımlarına yardım edecekleri ön görülüyordu. Bu hazırlanan rapora göre okula giden öğrenci sayısının artışı mutlaka sağlanmalıydı. Köylere öğretmenlik için gidecek tüm adaylar köy yaşantısına uyum sağlayabilecek, donanımlı, köylünün her derdine derman olabilecek derecede bilgili ve etrafına yol gösterici olma özelliklerini taşıyacak şekilde eğitilmeliydiler.

[37] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.117.
[38] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, İstanbul 2019, s.121.

Bu kadar öğretmen eksiğinin giderilmesi konusunda herkesin kafasında aynı soru vardı: "Bu kadar öğretmeni nereden bulacağız?" Bu konu ile ilgili Atatürk, Saffet Arıkan'a ordudaki okur yazar çavuşlardan faydalanma düşüncesini söylemişti. Böylelikle okur yazar olan çavuşlar, yeni öğretmenler yetiştirilene kadar bir adım oluşturarak eğitim konusunda destek sağlayacaktı.[39] Bu çavuşlar gittikleri bölgelerde gelişim ve değişimi sağlayacaklardı. Ayrıca geçmişte böyle bir uygulama da yapılmıştır. 'II. Mahmut kendi döneminde ilköğretimi zorunlu yapan bir karar çıkartmıştır.' bilgisi doğrudur ancak bu karar uygulanamamıştır.[40] Ama II. Mahmut döneminde çok önemli bir gelişme olmuştu: Lancaster Sistemi. Bu sisteme göre okuma olanağı olmayanlar daha ileri düzeyde eğitimi olanların (kalfa, öğretmen) yanına veriliyorlardı.[41] Böylelikle parası az olan veya öğretmeni olmayan halk öğretimi sorunu kısmen çözümlenmiş oluyordu. Bu konuda tarih boyunca çalışmalar yapılmıştır hatta II. Mahmut bu sistemi subay eğitiminde ve sonra ordusunun içinde de uygulamıştır.[42] Belki de bu sistemin orduda uygulanması sayesinde ilk eğitim raporu hazırlanmıştı. 1835'te bu sistemle ilgili tutulan raporda her şeyin ilköğretimin temeline dayanması gerektiğini, yoksa ülkede gelişme olmayacağı belirtilmişti.

Meşrutiyet döneminde ise Tevfik Fikret ve Ziya Gökalp gibi sanatçılar 'ulusal eğitim'in önemini vurgulamaya çalışmıştırlar.[43] Bu sanatçılar, toplum değişmedikçe bireyin değişemeyeceğini savunduğu için şu soruyu sormuşlardı: "Toplumu ne değiştirecek?"[44] İşte bu soruya verilen yanıt, eğitim olmuştur. Gökalp eğitim sisteminin hem çağdaş hem de ulusal özelliğe sahip olması gerektiğini savunmuştur. Gökalp ile benzer düşüncelere sahip bir kişi daha vardı: İsmail Hakkı Baltacıoğlu. Eğitim reformu hareketinin Türkiye'deki en büyük temsilcisidir. Baltacıoğlu geleneksel okula karşı çıkarak "iş okulu modelini" öne sürmüştür. Bu

[39] Mustafa Gazalcı, *Köy Enstitüleri Mezunları Üzerine Bir Araştırma,* 3.baskı, Bilgi Yay., İstanbul 2016, s.34.

[40] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.*, s.41.

[41] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.28-29.

[42] Ayşe Aksu, "İngiltere-Amerika-Osmanlı Hattında Lancaster Öğretim Sistemi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt:6, No:16, 29-67, Aralık 2008, s.38-39.

[43] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.*, s.224-225.

[44] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.34-36.

modelin temelinde yaparak ve yaşatarak öğrenme ilkesi yer almaktadır.[45] Ayrıca Baltacıoğlu'na göre birçok şeyin okul programlarının tamamlayıcısı yapılması gerekmekteydi. Ancak temelde yatan sorun ekonomiydi. O zamana kadar eğitime gereken finansmanın sağlanamaması hep bir engel oluşturmuştu. Bu konuda Baltacıoğlu'nun yaptıklarına dikkat etmek gerekmektedir:

"İ. H. Baltacıoğlu'nun Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki deneyleri, burasının gelecekte ne durumda olacağını da gösteriyordu. Baltacıoğlu'nun işe, demokratik ilişkilere, işlevsel otoriteye önce Enstitü' nün içinde yer verme çabaları, öğrenciler arasında iyi sonuçlar verdiği halde, Enstitü öğrencilerinin bir bölümünün muhalefeti ile karşılandı ve istifa etti."[46]

Atatürk, her zaman eğitim konusunu siyasetten ayrı tutmuştu. Eğitim, ülkenin geleceğine yön veren en önemli etken olduğundan onun değişen iktidardan, partilerden veya farklı siyasi görüşlerden etkilenmemesi veya düzeninin bozulmaması gerektiğini savunmuştu. Onun düşüncesine göre hükümet ne olursa olsun, kim iktidarı eline geçirirse geçirsin Millî Eğitim Bakanlığının kendi içinde yasaları olacağından hiçbir şeyden etkilenmeyecekti.

Tonguç yaptığı çalışmalar esnasında şöyle düşünmekteydi:

"Köylü aç bırakılırsa kasabalının da günün birinde açlığa mahkûm olacağı görülüyordu. Adalet makinesi köyde işletilemezse şehirde de bozuk kalacağı belli olmuştu."[47]

Tonguç, bu düşünceleri nedeniyle önceliği her zaman köye ve köylüye vermişti. Çünkü ülkenin geleceğini değiştirecek olan alevlendirici güç Türkiye'nin

---

[45] Feyzullah Uz, *İnkılâp'tan İhtilal'e Eğitim: Pedagog İsmail Hakkı Baltacıoğlu*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Bursa 2019, s.66.

[46] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.73.

[47] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.98*, s.11.

yarıdan fazlasını oluşturan köylüydü. Bu halk kitlesini modern ve çağdaş bir düzeye ulaştırmadan Atatürk'ün gerçekleştirdiği devrimlerin kentlerde sınırlı kalıp köylerde benimsenmeyeceğini ön görmüştü. Böyle olunca ne devrimlerde ne de ulusal ekonomide kalkınma sağlanabilirdi. "Eğitmen" konusu bundan sonra gündeme gelmişti. Tonguç'un hazırladığı raporda yıllar öncesinde de olduğu gibi bir finansal sorun beliriyordu. İşte bu yüzden yetiştirilecek eğitmen ve devlet arasında yapılacak bir anlaşmayla az masraflı ve çok sayıda eğitmen yetişmesi sağlanabilirdi. "Eğitmen" kelimesi ise gelişigüzel belirlenmiş değildi. Bu kişiler eğitimi aldıktan sonra gidecekleri köylerde sadece çocukları okutmakla kalmayacak, köy halkını da eğitip aydınlatacağı için "öğretmen" yerine "eğitmen" kelimesi tercih edilmişti.

Geçmişten günümüze yapılanlar da değerlendirilip ve uygun görülen kısımlar alınıp yeni eklemeler yapıldıktan sonra Köy Enstitüleri'nin temelini oluşturan "Köy Eğitmenleri" kursları açılmaya başlandı. Amaç, okulsuz ve nüfusu az bölgelere eğitim götürmekti. Bununla ilgili olarak ülkeye özgü bu "eğitmen" kavramı 1937 yılında 3238 Sayılı Eğitmenler Yasası ile yasallaşmış oldu.[48] İlk Eğitmen Kursu 1936'da Eskişehir'in Mahmudiye ilçesinde açılmış ve dokuz ay sonra başarı elde edildiği gözlemlendiği için Hamidiye'de de Eğitmen Kursu açılmıştı. Bu kurslarda ezbere dayalı bir sistem yoktu.[49] Aksine tüm eğitim süreci boyunca sürekli bir yorumlama, tartışma, sorgulama, yaşam deneyimleri, iş birliği vardı. Burada sekiz ay boyunca aldıkları eğitim ile görevlendirildikleri köye gidiyorlardı.[50] Çavuşlara ders vermekle görevli başarılı öğretmenler ise "gezici başöğretmen" olup ilerleyen zamanlarda eğitmenleri görev yerlerinde denetlemekle görevliydiler. Beş yıllık bölge okullarının azlığı nedeniyle ülkede bir ikilem oluşmuştu, çocukların kimisi üç yıllık kimisi beş yıllık ilkokulu bitiriyordu. Üç yıllık okulu bitirenlerin kalan iki yılı okumaları için gitmeleri gereken beş yıllık okullar için ayıracak maddi güçleri yoktu. Beş yıllık okul sayısı az olduğu için Eğitmen Kursları'nın açıldığı Çifteler, Gölköy, Kızılçullu,

[48] Emine Öztürk, *Cumhuriyet Dönemi Aydın Kimliği ve Köy Enstitüleri*, Gece Kitaplığı Yay., Ankara 2017, s.15-16.

[49] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.*, s.61-63.

[50] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.*, s.515-518.

Kepirtepe'de üç yıl süreli Köy Öğretmen Okulları açıldı. 1939 yılında ise ülkedeki tüm ilkokullar beş yıllık oldu.[51] Eğitmenli köy okullarına karşı Köy Öğretmen Okulları'ndan istenen verim alınamamıştı. Çünkü Köy Öğretmen Okulları şehirlerde kurulmuştu, dolayısıyla mezun olan öğretmenler köye gitmek istemiyor şehirde kalmak istiyorlardı. Dolayısıyla Eğitmen Kursları aslında Köy Enstitüleri'nin ilk basamağını oluşturmuş oldu.

Eğitmen projesinin diğer yapılan girişimlerden en belirgin farkları aday seçimindeki kıstaslardı. Adayların askerlik yaparken onbaşı veya daha üst bir rütbeye sahip olması gerekiyordu. Bunun yanı sıra köyde yaşayan köylülerin de uygun gördüğü biri olmalıydı. Bu projenin olumlu yanları olduğu belliydi. Fakat bu projenin önemli bir eksiği vardı. *"Projenin ekonomik yanında kesin bir başarı sağlanabilmesi için Tarım Bakanlığı'nın geliştirme programlarını eğitmen kurslarının ve bunların köy programlarının personel, bilgi ve araç-gereç gereksinmelerine göre ayarlamaları gerekliydi."*[52] Bu projede parasal sorunların yok olması için eğitmenin mutlaka üretim yapması gerekiyordu. Tarım yapma ortamı olmayan arıcılık ile uğraşabilirdi, buna uygun ortamı olmayan madencilikle ilgilenebilirdi. Ama ne olursa olsun yardımsız, desteksiz bir eğitmenin tüm bunları yapması mümkün olmayacaktı.[53] İşte bu nedenlerden dolayı proje yeni bir ilkeyi işaret ediyordu. *"Eğitmen projesi, çağdaş devlet makinesine ekonomik bir ilke getiriyordu. Eğitmene tarım eğitimi, teknik bilgi, bazı üretim araçları sağlayarak, Tarım Bakanlığı birçok amaca birden hizmet etmiş olacaktı."*[54] Bu iş birliği ile süreklilik sağlanmış olacaktı.

Tonguç, ülkede eğitim seferberliğinden istenilen sonucu 'sadece' köy eğitmenleri ile alınamayacağının bilincindeydi. Daha da kapsamlı bir şeyler yapmak gerektiğini düşünüyordu. Temelden öğretmen yetiştirmenin düzeneği ona göre daha farklı olmalıydı. Bu eğitmen çalışmaları olumlu sonuçlar verince Tonguç, yeni

[51] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e,* s.67.
[52] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.164.
[53] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.172-173.
[54] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.162.

araştırmalara başlamıştı. Batı ülkelerine gidip gözlemler yapmıştı. Aklındaki sorular ise: "Kim eğitecek? Nasıl eğitecek?" Bu yüzden Batı'daki köylerin durumunu incelemiş. Batı'da özellikle köy okullarında öğrenciler yapay bir ortamda bilgileri öğrenmiyordu. Okulun bahçesinde yaşam için gerekli tüm araç-gereci kullanarak aslında bilgiyi öğrenmiş oluyorlardı. Özellikle tarım-teknik derslerini merkeze almışlardı. Avrupalılar böylelikle köyde eğitim sorununa çözüm bulabilmişlerdi. Aslında okul gerçek anlamda bireyi hayatı hazırlayan yer olmalıydı. Araştırma ve gözlemlerinin sonucunda şu düşünceyi sorgular:

"Bizde ilkokulun 5-6 yıllık oluşu göz ününe alınmadan programa koyulan tarım dersleri ne derece yararlı olabilecekti? Öte yandan tarımsal eğitimin en önemli sorunu, ilkokullarda, öğretmen yetiştiren kurumlarda; tarla, bahçe, kümes gibi uygulama alanlarının bulunmamasıydı. Bunlarsız köy okulu, öğretmen okulu ya da tarım dersi düşünülmemeliydi. Tarım derslerinde kuramsal bilgi okumaktansa, hiç yapmamak daha iyidir."[55]

Sorguladıkları ile düşünce ufkunda yeni bir pencere açılmış oldu. Eğitmen kursları gerçekten yararlı olduğu ve Köy Enstitüleri'ne giden merdivenin başlangıcını oluşturduğu için 1948 yılına kadar devam etmiştir.

1.1.7. Hasan Âli Yücel Dönemi

Atatürk'ün ölümünden sonra cumhurbaşkanı olan İsmet İnönü, M. Necati Bey zamanında başlatılan eğitim seferberliğine gereken önemi vermiştir. Saffet Arıkan'dan sonra Milli Eğitim Bakanı Hasan Âli Yücel olmuştur.[56] İstanbul'da doğup büyümüş ve eğitimlerini burada tamamladıktan sonra farklı şehirlerde edebiyat ve felsefe öğretmenliği yapmıştır. Yücel, Bakanlık müfettişliği görevini icra etmiş ve ders

[55] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.*, s.451.
[56] İbrahim Şimşek, *a.g.e.*, s.79-81.

kitapları yazmıştır. 1935 yılında İzmir'den milletvekili olarak seçilmiştir.[57] İsmet İnönü döneminde de eğitimde çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Çıkartılan raporlara göre 2,5 milyon ilkokul çağındaki çocuğun okula gitmediği anlaşılmıştı. Acilen 20 bin öğretmen ihtiyacının giderilmesinin gerekliliği üzerinde duruluyordu. Bu yüzden 1939 yılında "Eğitmen Yetiştirme ve Köy Enstitüleri" projeleri başlatılmıştır.[58] Hasan Âli Yücel, İlköğretim Genel Müdürlüğü görevini vekaleten yapan İsmail Hakkı Tonguç'u asaleten bu göreve almıştır.[59] Böylelikle aynı eğitim görüşü ile omuz omuza yıllarca çalışmışlardır. Köylerdeki sorunu çözebilmek için yeterli sayıda öğretmen yetiştirilmesi gerekiyordu. Bu öğretmenlerin yetiştirilmesi için gerekli olan kurumların açılması da zorunluydu. İşte bu arayışlar ve yetişen eğitmen sayısının yetmeyişi "Köy Enstitüleri" ne giden yolu hazırlamıştır. *"İlköğretim davası feodal sistemle kendisini idare etmek isteyenlerin samimi olarak istemeyeceği bir davadır."*[60] görüşünü savunan Yücel, hayatı boyunca en ağır durumlarda bile düşüncelerinin arkasında durmuş, Köy Enstitüleri için elinden gelen tüm çabayı göstermiştir. İlerleyen yıllarda Köy Enstitüsü davasını ilerletmeye çalışırken karşıt görüşlülerle mücadeleden vazgeçmemiştir.

"*Yücel, 3803 sayılı 'Köy Enstitüleri Kanunu' adı ile tasarının yasallaşmasını sağlamıştır. Ayrıca 4274 sayılı "Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu'nu Meclisten geçirmiştir. 1946'da görevinden ayrılmıştır. 1950 itibari ile de siyasi hayatı bırakmıştır.*"[61]

[57] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.,* s.143-144.

[58] Necdet Sakaoğlu, *a.g.e.*, s.321-324.

[59] Güler Yalçın, *Canlandırılan Ütopya Köy Enstitüleri*, E Yay., İstanbul 2012, s.38.

[60] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.,* s.105.

[61] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.,* s.73.

1.2. İsmail Hakkı Tonguç

İsmail Hakkı Tonguç, Köy Enstitüleri'nin fikir babasıdır. Tonguç çocukluğunda okumaya çok hevesli olmasına rağmen babası okumasını istememiştir. Çünkü babasının kardeşi okumuş yani mektepli olmuştur ama hayattan kendini soyutlamıştır. Tonguç'un da böyle olacağını düşündüğü için istemez ama Tonguç'un amcası sadece dini eğitim veren bir okula gitmiştir. Tonguç'un hayalleri başkadır, o zaten böyle bir okula gitmek istemiyordur. Köyünde ilkokulu ve daha sonra üç yıllık rüştiyeyi bitirdikten sonra okumaya devam edebilmek için Silistre'den yola çıkıp İstanbul'a gelir. Ama bir avukat tarafından dolandırılır. Bunun üzerine parasız kalınca tanıdık bir Paşa'ya gider. Bu tanıdığa durumu anlatır ve okumak isteğini belirtip yardımcı olmasını rica eder. Ama Paşa: "Para olmadan okunmaz." der ve ona yardım etmez.[62] Tonguç bu lafa çok üzülür. Sonra o dönemin Maarif Nazırı Şükrü Bey'e gidip durumu anlatır. Şükrü Bey onu ücretsiz Kastamonu Öğretmen Okulu'na yatılı olarak gönderir.[63] Son senesinde de İstanbul'a gelip burada eğitimine devam eder. İstanbul Muallim Mektebi'ne geçerek öğrenimini tamamlar. Hatta daha üst bir öğrenim için 1918'de Almanya'ya gider. Buradaki gözlemleri daha sonraki yıllarda ülkesine fayda sağlayacak şekilde kullanacaktır.[64] Daha o zaman kendi gibi parası az olan köylü çocuklarının eğitiminin nasıl olması gerektiğine ve köy sorununa kafa yormuştur. Kendi gibi birçok köylü çocuğunun da okuma isteğinin olduğunu ve ülkeyi kalkındırabileceğini bildiğinden bu iş hep aklındadır. 1. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı dönemlerine denk geldiği sıralarda ara sıra yurt dışı eğitimleri sekteye uğrasa da özellikle Almanya'da aldığı eğitimler faydalı olmuştur. Ufkunun gelişmesine katkıda bulunmuştur.

Tonguç, Resim-İş öğretmeni olduktan sonra farklı yerlerde çalışmıştır. Gazi Eğitim'de çalışırken yaptığı okul müzesi ile de ilgi çekmiştir. Okul Müzesi Müdürlüğü

[62] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.33.
[63] Ahmet Seyrek, *a.g.e.*, s.117-118.
[64] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.27-34.

görevine getirilmiştir. Resim-İş öğretmenliği yaparken bile bu savaş yıllarında ülkenin geleceğini oluşturacak gençlere nasıl faydalı olabilirim, dersimi nasıl işlesem onları daha da ilerletebilirim diye sürekli düşüncededir. Bu yüzden eğitimde yapılanların "iş" e yarar olması gerektiğini savunmuştur. Okul sadece öğrenciye kuru bilgiyi yükleyen bir kurum olmamalı, öğrencinin öğrendiklerini eyleme geçirdiği bir yer olması gerektiğini de vurgulamıştır. 1934-35 yıllarında ise Gazi Eğitim'de yönetici olmuştur. Köy Enstitüleri'nin temeli ve İsmail Hakkı Tonguç'un deneysel çalışmaları, Gazi Eğitim Enstitüsü'ndeki çalışmalarına dayanmaktadır. Tonguç konu ile ilgili düşüncelerini "Canlandırılacak Köy" adlı eserinde şöyle belirtmektedir:

"*Cumhuriyet'in yarattığı ülküler uğruna çalışmak lazımdı. Eğitimi gerçekleştirme savına yol gösterici ülküleri mütemadiyen canlandırmak ve onlara ulaşmak için koşmak gerekiyordu."*[65]

Resim-iş öğretmeni olarak ülkesinde görev yaparken- Saffet Arıkan Millî Eğitim Bakanı iken- Atatürk'ün isteği üzerine hazırladığı raporlar ile 11 Nisan 1935 yılında vekaleten İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne atanmıştır.[66] 1936 yılında ise Atatürk'ün de fikirleriyle Mahmudiye'de ilk Eğitmen Kursu'nu açmıştır. 1938'de Hasan Âli Yücel Millî Eğitim Bakanı olunca bulunduğu göreve asaleten atandı. Bu yeni yapılanma içerinde Ferit Oğuz Bayır'ın da çok büyük katkısı olmuştur.

"*Tonguç, Ferit Oğuz Bayır'ı 1933'te tren katarıyla çıkılan gezici eğitim sergisini düzenleyip yönetirken tanımıştır. Köyde eğitim atılımı başlatıldığında Bayır, İzmir ilköğretim müfettişi idi. Eğitmen kurslarını açmak için ilk seminere de katılmıştır. Daha sonra Tonguç onu İlköğretim Genel Müdürlüğü başyardımcılığına getirerek, davanın bürokratik işlemlerini üstlenmesini istemiştir. (1939 Temmuz)*

[65] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.*, s.498.
[66] İbrahim Şimşek, *a.g.e.*, s.65.

Enstitüler kapatılıncaya kadar bu davanın gerisindeki ikinci adamı olarak hiç öne çıkmadan çalışmıştır."[67]

İ. H. Tonguç yurt dışında gittiği şehirlerde özellikle Almanya'nın köylerinde eğitimin nasıl gerçekleştirdiğini, kullandıkları yöntem-teknikleri ve izledikleri rotayı incelemişti. Böylelikle sadece bizim ülkemizde bunun bir sorun olmadığını da fark etmiştir.[68] Demokrasi ile yaşayan her devlette eğitim konusunda problemlerle karşılaşılmaktadır. Demokrasinin yerleşik bir duruma gelebilmesi ise ülkede verilen eğitimde demokrasiye ne kadar yer verildiği ile doğru orantılıdır. Bu yüzden enstitülerin temel taşlarından birini demokrasi oluşturmaktadır. Demokrasi sadece yazıda değildir. Enstitülerin yaşam tarzı demokrasi üzerine kurulu olduğu için bunu yaşayarak kavramışlardır.

Yücel ve Tonguç, Köy Enstitüleri'nin açılışı ve devamındaki süreçte oldukça emek harcarlar. Tonguç, 1946 yılında görevinden alanına kadar ülkesi ve halkı için aydınlanma yolunda emek vermekten vazgeçmemiştir. Hatta en sonunda tekrar resim öğretmenliği görevi ile başka bir şehre sürüldüğünde bile bildiklerini uygulamaktan vazgeçmemiştir. Özellikle ölümünden kısa bir süre önce eğitim ile ilgili Anayasa'da yer alması gerekliliğini ön gördüğü düşüncelerini not etmiştir. Bu görüşleri şöyle sıralayabiliriz:

- *"İlköğretim zorunlu ve parasızdır. (sekiz yıllık kesintisiz eğitim)*
- *Zorunlu eğitim çağındaki çocuklara ücretsiz olanaklar sağlanmalıdır. (araç-gereç, sağlık, ulaşım vb.)*
- *Cumhuriyetçi ve laik yurttaşlar olarak yetiştirilmelidir.*
- *Öğrenci sayısı bir sınıfta 50'den fazla olamaz. Günlük öğretim süresi 5 dersten az olamaz.*

[67] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.184.
[68] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.50-52.

- *Zorunlu eğitim çağındaki çocuklar devlet okulundan başka bir okula ya da dershanelere devam edemez.*
- *Bakılmaya muhtaç kimsesiz çocukların eğitimi devlet tarafından üstlenilir."*[69]

Bu eğitim taslağı maddeleri bir çeşit vasiyet gibi olmuştur. Son nefesine kadar bu ülkenin geleceğini kurtarabilmek, aydınlığa çıkarabilmek için uğraşmıştır. İsmail Hakkı Tonguç, 24 Haziran 1960 tarihinde vefat etmiştir.[70]

1.2.1. İsmail Hakkı Tonguç'un Eğitim Felsefesi

Tonguç, bu meseleye hiçbir zaman sadece bir köy sorunu olarak bakmamıştır. Bu sorunu bir "ülke sorunu" olarak görmüştür. Köy Enstitüleri'nin temeli İsmail Hakkı Tonguç'a dayanmaktadır. Hiçbir yabancı düşünürün etkisinde kalarak değil; kendi milletine özgü, ona özel bir sistem oluşturmuştur. Tonguç'a göre eğitimin amacı kuşakları gerçek yaşamın içinde, gerçek yaşamın işlerini bir öğretim aracı kullanarak geleceğe hazırlamaktır. Gençlere yeteneklerine uygun meslek seçimi yaptırılmalıdır. Bir nesli, tüm gençleri belli bir kalıba sokmak ona göre çok yanlıştır. "Köy Öğretmen Okulları" ve "Eğitmen Deneyleri" Köy Enstitüleri'ne giden yolda birer basamak olmuştur. Köylüyü çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmak gerekmektedir. İsmail Hakkı Tonguç'un yurt içi ve yurt dışı yaptığı gezilerde gözlemledikleri yanında etkilendiği bazı eğitim uzmanları da olmuştu.

"Tonguç eğitimde progressif akımı uygulayıp daha iyi anlamak için Kerschensteiner'e (1854- 1932) başvuruyordu. Progressif akım, endüstrileşmiş toplumlarda çocukların ve gençlerin artık yetersizleşen ve yoksun kaldıkları ekonomik

[69] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.615.
[70] Ahmet Özgür Türen, *a.g.e.*, s.203.

işlerle ilgili bilgilerini, onlara toplumun yerine okulun sağlaması amacıyla ortaya çıkmıştır."[71]

Kerschensteiner'e göre, kişinin boş zamanlarda yaptığı işlerle kazanç sağlamak için yaptığı işlerin birleştirilmesi yoluyla eğitimde kalıcılık ve süreklilik sağlanabilirdi. Eğitimin amacı, bireyin kendini gerçekleştirmesi için olanakları değerlendirmesini sağlamaktı. Kerschensteiner'den başka İ.H. Tonguç başta J.H. Pestalozzi (1746-1827) olmak üzere M. Montessori (1870-1952), F. Fröbel (1782-1852), H. Gaudig (1860- 1923), J. Dewey (1859- 1952) gibi eğitimci ve düşünürlerden de etkilenmiştir.[72] Pestalozzi'nin eğitime bakış açısı aynı Tonguç gibidir. İkisine göre de eğitim; öğrenciyi yani her bir bireyi yetenekleri doğrultusunda eğitmek ve özgür bir ortamda kişiliğinin oluşmasını sağlamaktır.

Tonguç'un kafasında kurduğu plan şu doğrultudaydı: Öncelikle uygulanabilecek bir eğitim programı oluştururken karşılaşılabilecek zorluklar belirlenerek, eğitimde ulaşılmak istenen yön ve hedef tayin edilerek toplumu tümden etkileyecek eğitim sisteminin saptanarak, yöntemleri belirlenecekti. İsmail Hakkı Tonguç'un *İş ve Meslek Eğitimi* kitabında, bu hedeflere ulaşabilmek için gerçek yaşam işlerini öğretim aracı olarak kullanmanın gerekliliği vurgulanmıştı. Her birey iş aracılığı ile bir şeyler öğrenirken yetenekleri doğrultusunda bir meslek için uzmanlaştırılmalıydı.

Eğitimin hedefi, yeni yetişen nesilleri gerçek yaşamın içinde, gündelik hayatta olan işleri birer öğretim aracına dönüştürüp bu şekilde hayata hazırlamak olmalıydı. Tonguç'a göre, bir kişinin realist bakış açısıyla yaşam amaçlarını belirleyebilmesi için mutlaka **tecrübeye, yaşanmışlığa** ihtiyaç vardı. Bireyler böyle bir eğitim ortamı içinde önce kendini tanıyacak, yetenek ve ilgilerini keşfedecek dolayısıyla "tek bir kalıba" girmeden herkes farklılığı ölçüsünde uygun işlere

[71] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.134-139.
[72] Emine Öztürk, *a.g.e.*, s.52-53.

yönelecekti. Farklı meslekler de bu çağdaş ortamda ortaya çıkabilirdi. O zamanlarda, resim-iş öğretmeni olan Tonguç, sanat derslerine ülke genelinde önemsiz bir ders olarak bakılmasını yanlış bulduğunu şöyle belirtmektedir:

"Tonguç'un 1932'de "İlk, Orta ve Öğretmen Okullarında Resim, Elişleri ve Sanat Eğitimi" yapıtının önsözündeki saptamaları çok önemlidir. Bu saptamalardan biri, bizde öteden beri, resim-iş ve sanat eğitimi alanlarının eğitimde ve yaşamda yeri azmış ya da değersizmiş gibi algılanır olmasıdır. Bu yanlış koşullanma bir yana, ona göre eğitimde önemsiz diye bir şey olmaması gerekir."[73]

Eğitimde, hiçbir konu ya da hiçbir birey önemsiz addedilemez. Bunun bilinciyle enstitülerde özellikle resim, müzik, spor derslerine o güne kadar verilenden daha çok değer verilmiştir.[74] Çünkü bir ülkenin çağdaşlaşma yolundaki en önemli destekçileri sanat dersleridir.

"Tonguç ile birlikte öğrenci temrin için değil, gerçek iş içinde, tıpkı yetişkin bir insan gibi sorumluluk alarak, o işi yapıp tamamlamak ve onu kullanılır duruma getirmek gibi bir anlayışa oturtuldu."[75] Tonguç, okulun yaparak yaptırarak öğrenmeyi gerçekleştirmesi gerektiğini savunmuştur. Dolayısıyla öğrenmenin sonucunda üretim ortaya çıkmalıydı. Yapılan bir iş sonuca gitmeliydi. Bir binaya duvar yapma işini öğrenmesi için eskiden öğrencilere boşlukta bir duvar yaptırılır ve tekrar bu duvar kırılırdı. Ama enstitüler ile bu temrin anlayışı yok oldu.[76] Köy Enstitüleri'nde öğrenci yaptığı işin sonucunu ve yararını görebiliyordu, yaptığı hiçbir iş boşa yapılmış değildi. Tonguç, Almanya, Romanya, Bulgaristan, Macaristan ve Avusturya'ya yaptığı gezilerde oralardaki köy yaşamını ve eğitim düzenini incelemiştir. Ama enstitüler kendine özgü bir tarzda kurulmuştur. Başka ülkeden bir örnek aynen alınıp uygulanmamıştır. Tonguç tüm öğrendiklerinin, gördüklerinin ve

[73] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.82.
[74] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.322-323.
[75] Fakir Baykurt, *Unutulmaz Köy Enstitüleri*, 4.baskı, Literatür Yayınları, İstanbul 2018, s.13.
[76] Fakir Baykurt, *a.g.e.*, s.13.

araştırmalarının sentezinden "enstitü" fikrini ortaya çıkarmıştır. Tonguç şöyle demektedir: *"Köylüye bir şey öğretebilmek için evvela ondan bir şeyler öğrenmemiz gerekir."*[77] Bu empati anlayışı ile yola çıkan Tonguç'un haklı olduğunu zamanla herkes anlayacaktı.

[77] Dr. Niyazi Altunya- Ali Kınacı, *Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü*, Telgrafhane Yayınları, İstanbul 2019, s.22.

II. BÖLÜM
KÖY ENSTİTÜLERİ'NİN KURULUŞU VE GELİŞMESİ (1940- 1945)

"*Ellerinde nasır, yüzlerinde nur*
Yarına ümitle yürüyenler."
Orhan Veli[78]

2.1. Çifteler-Kızılçullu Deneyleri

Eğitmenler tükenmeyecek bir kaynak gibiydi. Ancak yeni yetişen eğitmenler ile, eskiden yetişmiş olan öğretmen ve yöneticiler arasında büyük bir farklılık vardı. İki grubun yetişme ve öğretme stilleri çok çok farklıydı. İşte bu farklılığa son vermek amacıyla ortak bir çözüm arayışı içindeyken Köy Enstitüleri'ne doğru yola çıkılmıştır.

"Eğitmen deneyi, Türkiye'nin eğitim sorununun genişliğini aydınlatmakta ve daha kökten, daha üst düzeyde bir deneye köy çocuklarının katılmalarını sağlayacak bir kaynak hazırlamakla kalmadı, örgütü, yönetimi ve işleyişi ile Türk eğitimine birçok olumlu değerler kazandırdı. Daha önceleri düşünce alanında kalan birçok varsayımın doğruluğu bu deneyle kanıtlandı. Tonguç'un yönetimi altında deney, önceden düşünülmemiş birçok konuyu ortaya çıkardı. Deneyin başarısı yanında, Tonguç'un bir yönetici olarak getirdiği yeniliklerin Türk yönetim sistemine sokulması da çok önemliydi."[79]

Eğitmen kurslarının bir aşama daha geliştirilip düzene sokularak çoğalmasını sağlamak amacıyla ikinci bir adım atıldı. 1937 yılında İsmail Hakkı Tonguç'un

[78] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.9.
[79] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.176.

yönetiminde Eskişehir-Çifteler'de deney merkezi kuruldu. Burasının, Köy Enstitüsü temelinin oluştuğu yer olduğunu da söyleyebiliriz.[80] Tabii ki deney yapılırken gözlemlerin ve sonuçların objektif olması için ikinci bir kurumun da olması gerekiyordu. İzmir-Kızılçullu'da da deney merkezinin ikincisi kuruldu. İkinci deney merkezinin yönetimi ise Emin Soysal'a verilmiştir. Bu iki kurum bir süreliğine "Köy Öğretmen Okulu" adını kullanmıştı.[81] İlerleyen aylarda Kızılçullu deney merkezinde Köy Enstitüsü'ne giden yolda, yöntem ve teknik açısından karşıt bir tutum sergilendiği gözlemlenmişti.

Çifteler-Kızılçullu deneylerinin temel amacı aynıydı: "Köyün ekonomik şartlarına olumlu yönde etki edebilmek, yapılabildiği ölçüde köyden kente doğru çağdaşlaşmayı sağlayabilmek ve farklı meslekleri icra edebilecek vatansever bireyler yetiştirmekti." Köy ve kent arasındaki büyük uçurumun kapanması özellikle köy ve kentteki çocukların sahip olduğu yaşam şartları arasındaki dengesizliğin bitirilmesi hedeflenmişti. İşte bu yüzden köye ve köylüye önem verilmişti. Çünkü ortada büyük bir fırsat eşitsizliği vardı. Köye eğitimi götürmek, modernliği götürmek gerekiyordu. Yoksa ülkenin yüzde yetmişi cahillik denizinde yüzerken, modern ve çağdaş olduğunu savunan yüzde otuzluk kısım ile Türkiye kalkınıp ilerleyemezdi. John Dewey Türkiye'yi ziyareti sırasında "Model Çiftlikler" önerisinde bulunmuştur.[82] Aslında Çifteler ve Kızılçullu bu tarzda olan modern çiftliklerdi. Ancak burada bir sıkıntı meydana gelmişti. Çünkü önemli olan rasyonel bir bakış açısı ile bu işi planlayabilmekti. Maddi gerçekler düşünüldüğünde kurumların devamlılığının sağlanabilmesi için önce kendi kendisini işletebilecek sürekli bir güce ihtiyaç vardı. Dewey'in önerisi yerinde ama yapılışının nasıl olacağını belirtilmediği için eksikliği olan bir yöntemdi.

Çifteler ile Kızılçullu belli başlı konularda farklılıklar göstermekteydi. Çifteler, ülkede var olan eğitim sorununun köylere gönderilecek tek tip idealist veya

[80] Emine Öztürk, *a.g.e.*, s.19.
[81] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.*, s.518-519.
[82] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.212.

herkesten üstün özellikleri olan insanlarla çözümlenemeyeceğini kabul etmişti. Bu sorunun ortadan kalkması için köyün içinden gelen, köyü ve köylüyü çok iyi bilen bununla birlikte yeniliklere ve çağdaşlığa açık kişilerin yetiştirilmesi gerektiğini savunuyordu. "*Çifteler, insan uğraşlarını saptamada bilgi, beceri ve idealizmden çok, alışkanlıkların önemli olduğu görüşünü benimsedi."*[83]

Çifteler'de, Kızılçullu'daki gibi öğrenci üzerinde baskı olmamasına rağmen daha fazla kitap okunmaktaydı. Kitap okunduktan sonra, okunan eser öğretmen ve arkadaşlarla her yönüyle incelemeye alınır, eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirilirdi.[84] Kızılçullu'da genellikle programın düzenlenmesi öğretmenlerin görevi iken, Çifteler'de bu durum doğrudan öğrencinin eğitimine kanalize edilmişti. Öğrenci işin içinde farkında olmadan programı yönlendiriyordu. Tarih bilgisine her iki kurumda da büyük önem veriliyordu. Ama tarih öğretimi konusunda farklılık vardı. Kızılçullu'da tarih denilince önemli olan öğrencinin her şeyi ezberleyip zihnine yerleştirmesiydi. Oysa Çifteler'de ezberden daha çok tarihi canlandırarak ya da olayların geçtiği yerleri görerek öğrenmek esas alınıyor, hiçbir şey sorgulanmadan doğrudan kabul edilmiyordu. Böylelikle bilgi ezbere göre daha kalıcı olarak beyne yerleşiyordu.[85] Çifteler'de her yapılan uygulama mutlaka bir ideolojik ölçüye göre uygulanırken, Kızılçullu'da çoğunlukla bazı karıştırmalar-karışıklıklar oluyordu. Kızılçullu'da İngilizce yabancı dil olarak öğrenimi zorunlu kabul edilmiş, Çifteler'de yabancı dil zorunlu kabul edilmemişti. Çünkü Tonguç, genel ve zorunlu bir dil öğrenimine kesinlikle karşıydı. Buradaki sıkıntı aslında bu kurumlarda yabancı kaynaklara ulaşmadaki sorunlardan kaynaklıydı. Bu yüzden de daha yararlı olabilmesi için Çifteler'de yabancı kaynakların düzgün çeviri yapılmış hallerinin dikkate alınması sağlanıyordu.[86] Din konusunda tüm geri kalmışlığın faturasını dini fanatikliğe bağlayan Kızılçullu, din öğretimine tamamen karşıydı. Çifteler'de ise zorunlu olmayan ve laiklik çerçevesinde bir din eğitimine yer verilmişti. Ama zorunlu ders değildi. Bu

[83] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.214.
[84] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.232-234.
[85] Ahmet Özgür Türen, *a.g.e.*, s.103-105.
[86] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.237-239.

kurumlarda karma eğitim yapılmaktaydı. Çünkü bir ulusun gelişmesi isteniyorsa "kadın" geride, cahil bırakılamazdı. Maalesef en başlarda Köy Enstitüleri'ne çok az sayıda kız öğrenci başvuru yapmıştı.[87] Ancak sonradan kız öğrenci sayısında artış yaşanmıştı. Karma eğitimin öğrencilere katkısı çok büyüktü. Öğrencilerin yazmış olduğu anılardan bunu anlamak mümkündür:

"Kızlar Mahmudiye'de bulunuyordu, Hamidiye'de hiç kız yoktu. Hepimizin içinde Mahmudiye'ye gitmek için gizlediğimiz bir arzu vardı. Daha sonraki sınıflarda biz de kız arkadaşlarla birlikte ders yaptığımız zaman anladım ki, bu gibilerin akıldan noksanlıkları yoktu. Meğer kızlara karşı tecessüsümüz, onlardan ayrı olmaktan ileri geliyormuş."[88]

Bu anıdan da anlaşılacağı üzere erkek-kadın bir arada aynı görevleri yerine getirip aynı eğitimi alırken, normalleşme başlamıştı. Hiç tanınmayan kızlar artık erkekler için birer arkadaş olmuştu.[89] Bir de bu işe kızlar tarafından bakmak gerekmektedir. Örneğin; bir kız öğrenci göreve başladığı köyde muhtar ile iş birliği içinde olmak zorunda olduğundan çekinmeden, erkek diye sakınmadan, rahat bir şekilde konuşabilmesinin temelini okullarda atmaktaydı. Ancak Kızılçullu'da kız ve erkek arasında oluşabilecek en ufak bir münasebete izin verilmediği gibi çok katı kurallar da vardı.

Bu kurumlarda öğrenciler "**demokratik**" bir ortamda yetişiyordu. Lafta değil gerçekte kurum içinde kendi kendini yönetme düzeni vardı. Öğrenci ya da öğretmen fark etmez, herkes öz eleştirisi yapmaktaydı.[90] Çifteler'de her hafta bir toplantı yapılır, bu toplantıda tüm hafta yaşanan olaylar değerlendirilir ve gerekli konuların üzerinde

[87] Sabahattin Eyüboğlu *Köy Enstitüleri Üzerine*, Cem Yayınevi, İstanbul 1979, , s.58.
[88] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.256.
[89] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.257.
[90] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.263-264.

durulurdu. Bu toplantılarda ast-üst ilişkisi olmadığını ve eleştiri ortamının nasıl sağlandığını bir iki örnekle açıklamak gerekirse:

"Toplantıların birinde harita odasına ve öğretim araçlarının dersliklere dağıtımına bakan öğrenci, görevini istendiği gibi yapmamış olduğunu kabul etti. Ama bahsi geçen tarih dersi öğretmeninin haritaları geri göndermekte sürekli olarak özensiz davrandığını belirtti. Böylelikle araç-gereçlerin çabuk eskiyeceği ve milli zarar olacağından bahsedildi. Öğretmen, öğrenciye konuyu açtığı için teşekkür etti, yanlışını fark ettiğini belirtti."[91]

Enstitüdeki öğrenciler arasında saygı kavramı çok önemliydi. Hem kendi hem de öğretmenleri ile aralarında sevgi ve saygı bağı kendiliğinden oluşmaktaydı. Ancak bazen ast-üst ilişkisini sürdürmek isteyen bazı öğretmenlerin olumsuz tavırları ile karşılaşılmıştı. Bunun bir örneğini aşağıdaki örnekte görebiliriz:

"Bir başka öğrenci bir toplantıda öğretmenlerden birinin gösterdiği düşüncesizliğe değindi. Tarladan tek başına ve çok yorgun olarak dönerken, öğretmenlerden biri yanından at üstünde geçmişti. Bu öğretmen öğrencinin selamını almadığı gibi, atını sürerek öğrenciyi çamur içinde de bırakmıştı. Eğer mevkileri tersine olsaydı, kendisinin öğrenciyi yanına almayı önermeyi bir saygı gereği sayacağını söyledi ve sözlerinin kişisel olmadığını göstererek, arkadaşlarının her zaman başkalarının durumlarını ve hatırlarını düşünmeyi unutmaması gerektiğine değindi. Adı verilmeyen öğretmen hınçla kalktı ve bireysel tartışmaya girdi. Görevi bırakıp gitti. Bir zaman sonra öğretmenden gelen mektupta öğrencinin aslında haklı olduğunu, ancak kendisindeki yetki alışkanlığını yenememiş olduğunu açıkladı."[92]

Bu örneklerden anlaşıldığı üzere demokrasi kavramını öğrenciler kitaptan öğrenmekle kalmıyor, hayatlarının içerisinde yaşayarak içselleştiriyorlardı. Öz eleştiri

[91] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.264
[92] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.265.

ve sorumluluk duyguları gelişmekteydi.[93] Bunların dışında bir de kurumlarda konukevleri bulunuyordu. Bunlarla ile ilgili olarak Kızılçullu'da burada sadece resmi görevliler misafir edilirken, Çifteler'de öğrencilerin aileleri de misafir ediliyordu. Bir süre bedava otel gibi kullanılmaya kalkışılsa da sonrasında bir düzene girdi. Hatta ailesi konukevinde olan öğrenci onlarla vakit geçiriyordu.

İşin özeti bu iki deneyin sonucunda şu sonuca varabiliriz: Kızılçullu'da öğrenciler mezun olduktan sonra kendilerini köylü için adıyorlar, köyü kalkındırmak için çabalıyorlar ancak kendilerini artık köylü olmaktan kurtulmuş, köylünün üstünde bir güç gibi görerek bunları yapıyorlardı. Oysa Çifteler'den mezun olanlar, zaten köylünün dilinden anlayan, kendini onlardan üstün görmek yerine aynı sofrayı paylaşabilen, dertlerine derman olmak için çabalayan böylelikle köylünün güvenini sağlayarak iş birliğini arttıran öğrenciler oluyordu. Bu iki deneyde Tonguç ve Soysal'ın tutumları da değerlendirmeye alındı. Tonguç'un yapmış olduğu eleştiriler ilkeseldi, kişisel değildi; Soysal'ın eleştirileri ise sürekli ön yargılı ve kişisel olmuştur.[94] Tonguç, sunduğu belgelerde anlatılan olayları mutlaka yaşanmışlıklara dayandırıp örnekler vermişken Soysal ise beğendiği olayları kendi görüşlerini destekleyecek şekilde hazırlayıp sunmuştu.

1939 yılında yapılan 1. MEB Şurası'nda köylerde açılacak okulların içeriğinden, işleyişinden bahsedilmişti. Aslında bu konudaki önerileri ve önderlikleri ile Hasan Âli Yücel ve İsmail Hakkı Tonguç, Köy Enstitüleri'nin temelini atmıştır.[95] *"17 Nisan 1940'ta Köy Enstitüsü Yasası'nın kabulü ile bu deney aşaması şekil bakımından sona erdi."*[96] Böylelikle Köy Enstitüleri'nin gelecekteki gelişmesinin modeli Çifteler olmuştu.

[93] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.263.
[94] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.270-273.
[95] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.153-154.
[96] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.269.

2.2. Köy Enstitüleri'nin Kuruluşu

Bence eğitimin temel görevi, gençlerin mutlak doğru gibi görünenlerden kuşku duymalarını sağlamaktır. Önemli olan düşüncenin bağımsızlığıdır."

Bertrand Russel[97]

Köy Enstitüleri, 17 Nisan 1940 tarihinde 3803 sayılı Yasa ile kabul edilmiştir. Bu yasa ile Köy Enstitüleri kurulmadan önce deneme amaçlı kurulan üç yıllık Köy Öğretmen Okulları da (Kızılçullu-Çifteler) enstitüye dönüşmüştür. 1940-1941 yılında on dört Köy Enstitüsü'nde eğitim başlamıştı. Kısacası Köy Enstitüleri "Köy Öğretmen Okulu" adıyla üç yıl, "Köy Enstitüleri" adıyla ise on dört yıl çalışmıştı. Enstitülerin en hızlı ve etkin zamanı ise 1940-1946 yılları arasındadır.

3803 Sayılı Yasa ile Köy Enstitüleri'nin temeli atılmış oldu.[98] Tabii bu yasanın TBMM'de kabulü ile ilgili bazı dikkate alınması gereken ayrıntılar vardı. Öncelikle bu yasa tek bir oturumda o an mecliste toplantıya katılanların oy birliği ile (278 oy) kabul edildi. Ancak 148 üye ise ya oy kullanmamış ya da gelmemişti. (Örneğin; Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü, Yahya Kemal…)[99] Yasanın kabulü esnasında "enstitü" sözcüğünü özellikle sorgulayan ve karşı çıkan milletvekilleri olmuştu. Niçin "okul" denmediğini sorgulamışlardı.[100] Tonguç, bu yeni kuruma "okul" adının yetersiz kalacağını, çünkü öğrencilerin burada sadece kültür dersleri almayacağını hayat ile ilgili birçok alanda beceri kazanacaklarının üzerinde durmuştur. Enstitüler sadece öğretmen yetiştirmeyecekti. *"İsmail Hakkı Tonguç'un hedeflemesine göre bu kurumlar, 'üretici bir okul olmalı, yaşayabilmesi için tüm araçları kendisi üretmeli; öğrenciye köy genel hayatının gelişmesine yarayacak birkaç*

[97] Güler Yalçın, *a.g.e.*, s.35.
[98] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.*, s.522.
[99] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.37.
[100] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.278.

meslek birden öğretilmeli.' idi."[101] Enstitülerin kuruluş aşamasında Tonguç yaptığı araştırmalarla çağdaş pedagojinin eğitimde hareketi (etkinliği) temel aldığını görmüştü. Bu yüzden "iş eğitimi" ilkesini benimsemişti.[102] İş ile, işin aracılığı ile öğrencinin bilgiye ulaşması amaçlanmıştı.

H.A. Yücel Köy Enstitüleri'ni şöyle tanımlamaktadır: "Kimseyi taklit etmeyerek kendi ihtiyaçlarımıza göre kendimiz olarak, belki de başkalarına örnek olacak şekilde kurduğumuz müesseselerdir Köy Enstitüleri."[103]

Hasan Âli Yücel'in belirttiği gibi bu eğitim modeli Türk halkına özgüdür. Köy Enstitüleri, yok olanı üretmeyi, yapıp yaşayarak ve uygulayarak öğrenmeyi temel almıştı. Hümanizmi benimseyen, eşitlikçi, demokratik, vicdanlı, yurttaşlık bilincine sahip bireyler yetiştirmeyi amaçlamıştı. Kolektif üretim yapan, teorik ve uygulamalı bilgilerin bütünleştiği bir sistemdi. Köy Enstitüleri kurulurken bile adlarını kendilerine özgü şekilde belirlemişlerdi. Hiçbir taklit yoktu. Köyün adını, yakınındaki bir ırmağın adını, yakınındaki bir dağın adını kullandılar.[104] Enstitüler kurulurken yeni bir öğretmen modeli oluşturulmak istenmişti. Öğretmen, gittiği köyde sadece çocukları eğiten kişi olmayacaktı. Tüm köylüye kucak açan, sıkıntılarına ortak olan ve en önemlisi onlara tarım, ziraat, hayvancılık gibi konularda yol gösteren kişiler olmalıydı. Gece eğitimlerinde, yetişkinlerden bilmeyenlere okuma yazma öğretmeliydi. En önemlisi gittiği köyü benimseyebilmeli ve kendini oradaki insanlardan yüksekte görmemeliydi.

Enstitüler kurulurken ülke belirli bölgelere ayrılmıştı. Her enstitü belirlenen illere önderlik yapacaktı.[105] Örneğin; Kars-Cılavuz Köy Enstitüsü Artvin-Ağrı veya Eskişehir-Çifteler Afyon, Kütahya, Uşak ve Konya idi. 1940-1943 yılları arasında

[101] Necdet Sakaoğlu, *a.g.e*, s.324.
[102] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.172-173.
[103] Ahmet Seyrek, *a.g.e.*, s.123.
[104] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.*, s.83.
[105] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.186.

ülkede on dört Köy Enstitüsü kurulması öngörülmüştü. Kızılçullu ve Çifteler haricinde Gölköy ve Kepirtepe Köy Enstitüleri de bulunmaktaydı. Yani burada zaten halihazırda kurulu olan yerler üzerinde devam edilecekken, diğer kurulacak on enstitünün her şeyi temelden yapılacaktı.[106] Enstitülerin kuruluş yerleri daha önce de belirtildiği gibi şehir merkezlerinden uzakta olacaktı. Böylelikle sadece tarım üretimi açısından değil, teknik üretim açısından da ihtiyaçlarının büyük bir kısmını kendileri karşılayacaktı.[107] Örneğin; en önemli ihtiyaç ekmekti. Bu yüzden enstitüler kendilerine ait değirmen ve fırın yapma ihtiyacı hissettiler. İş bölümü, nöbetçi öğrenci sıralamaları ile bu ihtiyaçlarını karşıladılar.

Köy Enstitüleri aslında Atatürk'ün bahsettiği ilkeleri eğitim hayatına uygulayabilmiş bir sistemdi. Devrimcilik, ulusçuluk, halkçılık ve lâiklik ilkeleri uygulayarak öğrencilerin benimsediği ve gittikleri yerlerde uyguladıkları ilkeler olmuştu. O dönem enstitülerdekiler için eğitim, **üretim** için demekti. Amaçları hep birlikte ülkeyi kalkındırmak, geliştirmek bunu yapabilmek için de üretmekti. Aslında bu kurumlarda hep birlikte toplumun kalkınması için temel atılıyordu. 22 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu birinci maddesine göre: *"Köy öğretmeni ve köye yarayan diğer meslek erbabını yetiştirmek üzere ziraat işlerine elverişli arazi bulunan yerlerde Maarif Vekilliği'nce Köy Enstitüleri açılır."*[108] Köy Enstitüleri'nin amacı "sadece" köylerden başlayarak ülkede okur-yazar oranını arttırmak değildi. Daha büyük, daha geniş çaplı bir amacı vardı. Her şeyin temeli olan ve ülkenin çoğunluğunu oluşturan köy halkından başlayarak kültürel, sosyal ve ekonomik hayatı ülke düzeyinde çağdaşlaştırmaktı. İşte bu yüzden Köy Enstitüleri'nde sadece öğretmenlik için öğrenci yetiştirilmiyor, öğrencileri yetenekleri doğrultusunda özellikle ülkede daha az sayıda bulunan farklı meslek erbapları olarak yetiştirilmek isteniyordu.[109]

---

[106] Fay Kirby, *a.g.e.,* s.279.

[107] Fay Kirby, *a.g.e.,* s.281.

[108] Necdet Sakaoğlu, *a.g.e,* s.335.

[109] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.,* s.88.

Enstitülerin ilerleme kaydedebilmesi için Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı gibi birçok eğitim kurumu ile iş birliğine ihtiyacı vardı.[110] Kimi toprak açısından, kimi eğitim, kimi de sağlık araç-gereçleri açısından yardımcı oluyorlardı. Enstitülere öğrenci alımı esnasında bir form doldurtuluyordu.[111] Bu formda kimlik bilgileri, ortada duygu ve düşüncelerin anlatılacağı bir kompozisyon sorusunun cevabı için boşluk ve enstitü ile ilgili bilgiler vardı. Öğrenci seçiminde öncelikle sağlıklı, yetenekli ve köyden gelip köy ilkokulunu bitirme şartları aranıyordu.

Kurulacak Köy Enstitüleri'nin etrafında su kaynağının bulunması, arazinin kullanıma elverişli olması gerekiyordu. Yeni yapılacak binalar için zaman kısaydı. Kış geldiğinde yatakhane ve dersliklerin tamamlanması gerekiyordu. Enstitülere yeni müdürlerin çoğu atanmıştı. Açılmaya başlanan enstitülerde başlıca sorun bulaşıcı hastalıklar oldu.[112] Bunun üzerine tüm enstitülerce temizliğe aşırı önem verilerek, gerekli tedbirler alınıp bu soruna çözüm bulunmaya çalışıldı. Enstitülere karşı olan gruplar ise en ufak bir sorunda bile hemen eleştirmeye ve yargılamaya çalışıyor, küçük bir fırsatı bile kaçırmıyorlardı. Her enstitüde ortak olan temel birimler şöyleydi:

"*Yatakhaneler, lavabo-tuvalet, yemekhane, mutfak, çamaşırhane, banyo, Açıkhava yıkanma muslukları, sahra tuvaletleri, revir, fırın, kooperatif, ahır, ağıl, kümes, arılık, balıkhane, su deposu, elektrik santrali, bağ, bahçe, tarla, fidanlık, çeşitli tarım alanları, yönetim odası, öğretmen evleri, derslikler, laboratuvarlar, atölyeler, müzik-toplantı-tiyatro salonu, toplantı alanı, uygulama okulu, çocuk bahçesi."*[113]

[110] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.*, s.93.
[111] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.191.
[112] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.294.
[113] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.202.

2.3. Köy Enstitüleri'nde Eğitim-Öğretim ve Programlar

Köy Enstitüleri'nin öğrenim süresi beş yıldı. Köy okullarında beş yıllık eğitimini tamamlayan ya da üç yıl okulda okuyup iki yıl hazırlık okuyan öğrenciler enstitülere girmeye hak kazanabiliyordu. Enstitülerde kurulan işliklerde özellikle öğrencilerin farklı mesleklerle ilgili bilgileri yapıp yaşayarak, el becerisi kazanarak öğrenmelerini sağlamak amaçlanıyordu. Tabii ki sadece işliklerde beceri dersleri olmuyordu.[114] Enstitülerde gün içerisinde toplamda sekiz saat haftada ise kırk dört saat ders işlenmiş oluyordu. Çünkü cumartesi yarım gündü. Bu saatlerin yarısı kültür derslerine ayrılıyordu. Kalan yarısı ise ikiye bölünüyordu. Bir kısmında tarımla ilgili uygulama dersleri, bir kısmında ise marangozluk, el sanatları, demircilik gibi uygulamalı derslere yer veriliyordu. Uygulamalı derslerde öğrendiklerini öğrenciler kırk beş günlük tatilde gittikleri köylerinde halka gösterip anlatmış oluyordu.[115] Okuldaki eğitim süresi boyunca sağlık nedeni dışında okulu bırakan veya okuldan ayrılanlar o güne kadar kendilerine harcananları faizi ile ödemek zorundaydılar. Mezun olanlar atandıkları yerde yirmi yıl çalışmakla yükümlüydüler. Çünkü daha önceki projelerde köylere giden öğretmenler hemen pes edip köylerden kaçmışlardı. Gittikleri köyde sadece eğitim değil, köylüye her konuda rehberlik edecek şekilde yetiştiriliyorlardı. Maaşları başta 20 TL iken, altı yıl sonra 30 TL, on beş yıl sonra 40 TL oluyordu. İlk görev yerine giderken hem yolluk veriliyor hem de 60 TL sermaye verilerek gerekli ihtiyaçların alınması isteniyordu. Ama üretim için kullanılacak bütün araç-gereçleri devlet okullara sağlıyordu.[116]

Köy Enstitüleri'nin programları yapılırken sadece belli bir müfredata bağlı kalmak zorunluluğu yoktu. Çünkü her enstitünün kurulduğu bölge, hava şartları, doğal yaşamı, olanakları birbirinden farklıydı. Bu yüzden esnek yapıda bir planlama yapılmaktaydı.[117] Her okulun inşası bitene kadar öğretmen ve öğrenciler çadırlarda

[114] İbrahim Şimşek, *a.g.*e., s.93.
[115] Ahmet Seyrek, *a.g.e.*, s.167-168.
[116] Necdet Sakaoğlu, *a.g.e.*, s.330-331.
[117] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.315.

kalıyordu. Buralarda ders yapılıyordu. Enstitülerin il merkezlerine uzak, ilçelerine yakın köylerde kurulması kararlaştırılmıştı. Çünkü enstitülerde öğrenciler göreve başladıklarında köyde kalmaya özendirilmeliydiler. Buna uygun olarak yapılan plan ve müfredat gereği zaten enstitüdeki her şey köy ile aynıydı. Öğrenci, atandığı köye gittiğinde hiç yabancılık çekmeyecekti. Kendini köylüden üst görmediği için de şehre gitmeyi düşünmeyecekti. Enstitülerde verilen eğitim belirli bölümlerden oluşmaktaydı:

"*Derslerde verilen toplam sürenin %50 si genel kültür ve meslek derslerine, %25'i iş, %25'i tarım derslerine ayrılmıştı. Enstitüde yetiştirilen öğretmen adayları, asil görevi öğretmenlik olmakla birlikte, gidecekleri köylerde geçerli olabilecek biri iş, diğeri tarım olmak üzere iki branşta yeterlik kazanırlar, bunları öğrenci ve köy halkına öğretirler. İş, özellikle de tarım ders ve etkinliklerinin içeriğini çevre şartlarına uygunluk ile belirlenir."*[118]

Yani dersler üç ana bölümden oluşuyordu: kültür dersleri, tarım dersleri, teknik dersler. Bu derslerin içeriğini şu şekilde açıklayabiliriz:

- **Kültür Dersleri:** Haftada yirmi iki saat (Türkçe, Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Matematik, Fizik, Kimya, Tabiat ve Okul sağlığı, Yabancı Dil, El Yazısı, Resim-iş, Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar, Müzik, Askerlik, Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı, Öğretmenlik Bilgisi, Ziraî İşletmeler ve Kooperatifçilik.)[119]

Programda yer alan "Öğretmenlik Bilgisi" dersinde genel kültür bilgileri, öğretmenlikte gerekli bilgi ve beceriler, nasıl eğitim yapılacağı, nasıl teknikler kullanılabileceği, bazı teknikler gibi konular uygulamalı ve teorik olarak işleniyordu.

[118]Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.*, s.91.

[119] Ahmet Köklügiller, *Köy Enstitüleri Nedir? Ne Değildir?,* IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul 2015, s.11.

Öğretmenlik Bilgisi dersleri şunlardı:

- Toplumbilim ve Köy Toplumbilimi
- İş Eğitbilimi ve İş Ruhbilimi
- Çocuk Ruhbilimi ve Ruh Sağlığı
- Eğitim tarihi- İş Eğitimi Tarihi
- Öğretim Yöntemi ve Uygulama[120]

- **Tarım Dersleri:** Haftada on bir saat (Tarla Ziraatı, Bahçe Ziraatı, Sanayi Birlikleri Ziraatı, Zootekni, Kümes Hayvanları Bilgisi, Arıcılık ve İpekböcekçiliği, Balıkçılık ve Su Ürünleri, Ziraat Sanatları.)[121]
- **Teknik Ders ve Çalışmalar:** Haftada on bir saat (Köy Demirciliği, Köy Dülgerliği, Köy Yapıcılığı, Köy El Sanatları.)[122]

1943 yılı itibariyle 1947 yılındaki değişikliğe kadar yürütülen yukarıdakiler derslerin haftalık çizelgesi şu şekildedir:

Tablo 1: 1943-1947 Yılları Arasında Köy Enstitüleri'nde Uygulanan Kültür Dersleri Haftalık Programı

DERSLER	**1.Sınıf**	**2. Sınıf**	**3. Sınıf**	**4. Sınıf**	**5. Sınıf**	**5 Yıllık Ders Saati**
Türkçe	4	3	3	3	3	736
Tarih	2	2	1	1	1	322
Coğrafya	2	2	1	1	-	276
Yurttaşlık Bilgisi	-	1	1	-	-	92
Matematik	4	2	2	3	2	598

[120] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.320.

[121] Necdet Sakaoğlu, *a.g.e.*, s.340.

[122] Ahmet Köklügiller, *Köy Enstitüleri…*, s.11

Fizik	-	2	2	1	1	276
Kimya	-	-	2	2	-	184
Tabiat ve Okul Sağlık Bilgisi	2	2	2	1	1	368
Yabancı Dil	2	2	2	2	1	414
El Yazısı	2	-	-	-	-	92
Resim-İş	1	1	1	1	1	230
Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar	1	1	1	1	-	184
Müzik	2	2	2	2	2	460
Askerlik	-	2	2	2	2	368
Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı	-	-	-	-	1	46
Öğretmenlik Bilgisi	-	-	-	2	6	
Zirai İşletme Ekonomisi, Kooperatif	-	-	-	-	1	46
TOPLAM	**22**	**22**	**22**	**22**	**22**	**5060**

*Bu programa ek olarak haftanın en az dört gününde 20'şer dakika müzik alıştırması ve her sabah 15-30 dakika jimnastik hareketleri yapılmaktadır. Yine ders tatbikatları bu ders saati cetveli dışında gruplara ayrılan talebelere köy ilkokullarında yaptırılmaktadır.

Tablo 2: 1943-1947 Yılları Arasında Köy Enstitüleri'nde Uygulanan Ziraat Ders ve Çalışmaları Haftalık Programı[123]

DERSLER	**1.Sınıf**	**2.Sınıf**	**3.Sınıf**	**4.Sınıf**	**5.Sınıf**
Tarla Ziraatı	-	3	4	2	1
Bahçe Ziraatı	8	4	3	3	2

[123] Talip Kurşuncu, *Köy Enstitüleri Projesi ve Bir Örneklem Olarak Pazarören Köy Enstitüsü*, (Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Aksaray 2018, s.108.

Sanayi Bitkileri Ziraatı ve Zirai Sanatlar	-	-	1	1	2
Zootekni	1	2	2	1	2
Kümes Hayvancılığı	2	2	-	-	-
Arıcılık ve İpek Böcekçiliği	-	-	1	2	2
Balıkçılık ve Su Mahsulleri	-	-	-	2	2
TOPLAM	**11**	**11**	**11**	**11**	**11**

*Ziraat derslerinde konular kız ve erkek öğrencilerin özelliklerine göre seçilmektedir.

Tablo 3: 1943-1947 Yılları Arasında Köy Enstitüleri'nde Birinci Sınıflara Uygulanan Teknik Ders ve Çalışmaları Haftalık Programı[124]

DERSLER	**ERKEK**	**KIZ**
Demircilik ve Nalbantlık	2	-
Dülgerlik ve Marangozluk	2	-
Yapıcılık	5	-
Köy Ev ve El Sanatları	-	10
Makine ve Motor Kullanma	2	1
TOPLAM	**11**	**11**

Üstteki tablolardan görüleceği gibi enstitülerden sadece öğretmenlik mesleği ile mezun olunmuyordu. Başka bir meslek ile de mezun olunabilirdi. Bunun için atölye ve işliklerde kız ve erkek öğrencilere ortak derslerin dışında başka dersler de konulmuştu. Belirli bir süre resmî bir program olmadan benzer kazanımlarla eğitim verilirken öğretim programı 1943 yılında yürürlüğe girdi.[125] Öğretmenlik dışında tarım, marangoz, hayvancılık, yapıcılık, el sanatları gibi alanlarda da meslek erbabını

[124] Talip Kurşuncu, *Köy Enstitüleri Projesi ve Bir Örneklem Olarak Pazarören Köy Enstitüsü*., s.109.

[125] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.,* s.91.

yetiştiriyordu.[126] Burada önemli olan hangi meslek için yetişirse yetişsin okuyanların sahip olduğu bilinçti. Ülkesini daha aydınlığa taşıyabilmek için mesleğini en iyi şekilde yapma sorumluluğunu içlerinde taşıyorlardı. Gönüllülük, imece, bilinçli istek hepsinin içerisinde oluşuyordu.

Enstitülere gelen öğrencilerle ilgili bir de medeni durumları ile ilgili sorunlar vardı. Ama kent okullarındaki gibi bir kısıtlama olmadığı için enstitülerde esnek davranarak bu işe de bir çözüm bulunmuştu. Örneğin; evli olanlara: "Eşini bırak." denmiyordu, nişanlı olanlara da: "Git evlen, sonra gel." denmiyordu.[127] İki gruba da bu durumu biraz erteleyip eğitimlerine önem vermeleri gerektiği salık verilmişti. Bu arada İkinci Dünya Savaşı'na katılmasak da ülkemizde savaşın etkileri görülmekteydi. Maddi sıkıntılar her yerde vardı. Ama tüm bu zorluklara rağmen enstitü fidanları her bölgede büyüyecek ve ağaç olacaktı. Bu kurumlarda kooperatifçilik ise kendiliğinden gelişen, öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrendikleri bir kurum olmuştu. Bu işlerde öğrenci rol yapar gibi değil, gerçekten yaptığı işin sorumluluğunda davranan bireylerdi.[128]

Enstitülerde "disiplin" konusunda baştan sıkıntılar yaşanmış, öğretmen ve öğrenciler arasında bağ kurulana kadar bir süre geçmişti. Ancak enstitülerde tüm disiplin sorunlarının azaldığı ve öğretmen-öğrenci arasındaki köprünün kurulduğu zaman şuna dikkat edilmesi gerekir: Disiplin, tepeden inme bir kurallar silsilesi değildir.[129] Öğrenciler arasında oluşan disiplinin bu kadar sarsılmaz olmasının nedeni öğrencilerin kendi istekleri ile bunlara uymalarıydı.[130] Enstitülerde işler, kent okullarının tam tersi bir düzende işliyordu. Öğrenciler, yaptığı bir hatayı yine kendi kendilerine yaptıkları öz eleştiri ile düzeltiyorlardı. Öğretmen- öğrenci arasında tabii

[126] Ahmet Köklügiller, *a.g.e.*, s.67.

[127] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.296.
[128] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.303.
[129] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.311.
[130] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.395.

ki saygı vardı ama yıkılmaz duvarlar yoktu. Öğretmen de yaptığı bir yanlış nedeniyle eleştiriye tutulabilirdi. İşte kimsenin yanlışının ört bas edilmemesi, herkesin görevinin bilincinde hareket etmesini böylelikle de demokrasi anlayışının gelişmesi sağlanıyordu. Yetişmiş olmak demek, o dönem yetişen bir öğrenci için sorumluluk sahibi olmak demekti. Öğrencilerin sahip oldukları sorumluluk duygusunu bir enstitü öğrencisinin ağzından şöyle örnekleyebiliriz:

"Bütün işleri bir başkandan bekliyorsunuz. Temizliği, düzeni, işlerin aksamadan yürümesini, eşyanın korunmasını hep benim yapacağımı sanıyorsunuz. Bu mümkün değildir. Geçenlerde merdivenin ortasında kocaman bir kâğıt gördüm. İçimizden birisi atmıştı. Kasten almadım, nöbetçi arkadaşıma da almamasını tembih ettim. Gittim, uzakta durup sezdirmeden baktım. Hepiniz oradan geçtiniz. Biraz önce "Temizlik iyi yapılmamıştır, kirli kalmıştır." diye bar bar bağıran arkadaş da oradan geçti. Hatta ayağı kâğıda çarptı ama alıp çöp sepetine atıvermedi. Siz de almadınız. Nöbetçi arkadaşım tanıktır, o da gördü. Şimdi söyleyin bakalım, temizlik istediğimiz gibi olmuyorsa, işler tam düzenli yürümüyorsa kabahat hep benim mi? Burada konuşmak yetmez. Tek tek hepimiz üstümüze düşeni yapmalıyız. Asıl yetişmiş olmak budur."[131]

Küme yöntemi, bugünkü sınıf rehber öğretmenliğine benzemektedir. Ancak içeriği daha dolgundur. "*Kümeler 40-50 kişiden oluşmakla birlikte yapılan işe uygunluk, enstitülerin öğrenci sayısı gibi farklılıklara göre değişiklik göstermektedir."*[132] Küme başı olan öğretmen, kümesindeki her öğrencinin yıllar içerisindeki değişimlerini gözlemler, tüm öğrencilere ana-baba gibi davranır, gerekli yardım ve uyarılarda bulunup okuma-tartışma saatlerinde de toplantıyı yönetirdi.

Köy Enstitüleri'ndeki bir günlük yaşamı şöyle özetleyebiliriz: Her sabah ilk olarak ekmek yapımında görevli olan öğrenciler uyanıyordu. Enstitüdeki diğer

---

[131] Talip Apaydın, *Köy Enstitüsü Yılları*, Çağdaş Yay., İstanbul 1990, s.42.

[132] Birgül Yılmaz, *Türkiye'de Köycülük ve Köy Enstitüleri*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksel Lisans Tezi), Trabzon 2013, s.84.

öğrenciler sabah saat altı civarında uyandırılırdı. Tüm öğrenciler toplu halde beden hareketlerine eşlik eder veya toplu halde halk oyunları oynanırdı. Kahvaltı edildikten sonra, derslere başlamadan önce öğrencilere yatakhane ve sınıfların temizlenip havalandırılması için bir saatlik zaman dilimi verilirdi. Kirli çamaşırı olanlar çamaşırcıya götürürdü. Bu arada bu işler olurken şartları uygun olan enstitülerde radyo yayını yapılırdı. Haber ve müzik dinlenmiş oluyordu. Sabah 08.30 da dersler başlardı. Her küme başı öğretmen öğrencilerin hangi grupla derslere katılacağı konusunda yönlendirme yapardı. Ayrıca her bir öğrencisini tek tek baştan aşağı temizlik ve tertip konusunda gözden geçirirdi.[133] Öğle yemeği molasından sonra yine derslik veya atölyelerde derslere devam edilirdi. Akşam yemeğine kadar olan belli bir bölümde müzik-resim-spor alanındaki çalışmalara yer verilir ayrıca eleştirel okuma toplantıları yapılırdı. Akşam yemeğinden sonra ise öğrencilere belli bir süre ders çalışmaları için tanınırdı. En geç 22.00'de küme başı öğretmenlerin öncülüğünde öğrenciler yatırılır, sadece nöbetçi öğrenci uyanık kalırdı.[134]

Enstitülerde haftalık program cumartesi günleri 12.00'de bayrak töreni yapılarak bitirilirdi. Sonrasında haftalık genel toplantı olurdu, tüm alanlarda nöbetçi olan öğrenciler yeni haftada nöbetçi olacak arkadaşlarına görev teslimi yaparlar ve son bir kez tüm enstitü temizlik ve düzen bakımından gözden geçirilirdi. Enstitüler kente uzak yerlerde kuruldukları ve her öğrenci kendi köyüne çok yakın olmadığı için bu hafta sonu tatilleri enstitüde kalanlar için çok önemliydi. Eğlenceler, küçük piyesler ve doğaçlamalar ile geçirirlerdi vakitlerini.[135] Enstitüler bir sene boyunca asla kapanmazdı. Çünkü her enstitü öğrencilerini grup grup tatile gönderirdi. Kırk beş gün tatil hakları vardı. Köylerine giden öğrenciler enstitüde öğrendiklerini köy halkı ile paylaşırdı. Böylelikle hem köylünün enstitüye bakışı değişmekteydi hem de enstitünün yararına inananların sayısı artıyordu.

[133] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.353.
[134] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.318-320.
[135] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.321.

Enstitülerin bazı temel vazgeçilmeyecek ilkeleri vardı:

- Öğrencinin yönetime katılması
- Karma eğitim
- Fırsat ve imkân eşitliği
- İş eğitimi (iş içinde öğrenme)
- Özverili olma
- Sene boyunca eğitim
- Demokratik ortam
- Herkesin başarılı olması (Herkes öğretmenlikte başarılı olmayabilir, ama bir sürü meslek erbabı yetişiyordu. Önemli olan hangi mesleği yapıyorsa öğrencinin ondan başarılı olmasıdır.)

"Köy Enstitüleri'nin kusurlarını bana verin, başarıları sizin olsun."[136] diyen Hasan Âli Yücel, Köy Enstitüleri'nin kitaplıkları için çeviri çalışmaları yapmıştı. Bunlardan yararlanılması için her enstitüye gönderilmişti. Edebiyat derslerinde metin okuma önemli yer tutmaktaydı. Ama günümüzdeki gibi parça bölük sesli okuma ve ezbere yaptırılan dil bilgisi dersleri şeklinde değildi. Gerçekten okumak ve okunulan şeyi düşünüp tartışmanın yapılması her öğrencinin fikrini ifade edebilme becerisinin gelişmesi sağlanıyordu. Kitap okumanın yemek içmek gibi bir ihtiyaç hâline geldiğini öğrenci anılarının çoğunda görmekteyiz:

"*1952 Aydın/Ortaklar mezunu Mustafa Demir: "...O zamana kadar okumak denilince sadece kitapları okumak, öğretmeni dinlemek, sınavda iyi not almak anlaşılıyordu. Oysa biz kitap da okuyorduk, öğretmeni de dinliyorduk ama okuduğumuz, dinlediğimiz bilgileri uyguluyorduk, uygulamanın sonuçlarından not*

136 Fakir Baykurt, *a.g.e*, s.168.

alıyorduk. Öğrendikçe davranışlarımızda değişiklikler fark ediyorduk. Zaten öğrenmenin amacı davranış değişikliği değil midir?"[137]

Bir şeyi öğrenmenin davranışta değişiklik yaratacağını o dönem yetişen öğrencinin özümsemesi ve kitap okumayı basit bir olgu olarak görmemesi Türkiye'nin geleceğinin aydınlık olacağını göstermekteydi.

Fen ve Doğa Bilimleri derslerinde ise daha çok tarlalarda, laboratuvarda vakit geçiriliyordu.[138] Matematik ise iş içinde mutlaka kullanılıyordu. Örneğin; fidan dikimi yapılırken, binalar inşa edilirken, bir pencere ölçüsü alınırken matematik kullanılmış oluyordu. Sosyal bilgiler dersinde daha çok yurttaşlık bilgisi üzerinde duruluyordu. Bunlar öğrencilere ezberlettirilmiyordu. Çünkü enstitüdeki yaşamda öğrendiklerinin hepsini uyguluyorlardı. Tarih dersleri için şartları müsait olanlara yakın yerlere gezilere çıkılırdı. Ayrıca erkeklere askerlik dersleri de verilmekteydi. Güzel sanatlarla ilgili tüm derslerde ise amaç öğrenciyi edilgenlikten kurtarmak ve hepsinde güzellik ve estetik algısının yerleşmesini sağlayabilmekti. Sanat konusunda evrenselliğin önemi vurgulanıyor ama yerel değerlerin de unutulmaması gerektiği söyleniyordu. Resim-el işi derslerinde ise öğrencilere el becerileri kazandırılması amaçlanıyordu. Enstitülerde sanat gibi spora da kentlerdeki okullardan çok daha fazla önem verilmekteydi. Amaç öncelikle yine eğlenmek, eğlenirken de öğrenmekti. Spor dalı enstitülere göre değişkenlik gösteriyordu: güreş, voleybol, futbol ve su sporları seçenekler arasındaydı. Belli zamanlarda bazen yardım için gidilen farklı bir enstitüde ya da öğrenci değişimi ile gidilen farklı bir bölgede öğrenciler farklı spor dallarını da denemiş oluyorlardı.[139]

137 Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.57.

138 Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.278-280.

139 Fay Kirby, *a.g.e.*, s.322-323.

Enstitülerde özellikle tiyatro bir öğrenme aracı olarak kullanılmıştı. Her cumartesi yapılan eğlencelerde öğrenciler gösterilerini sergilerlerdi. Öğretmenlerin gözlemleri sayesinde bu alanlarda yetenekli olanlar ona göre yönlendirilirdi. Tiyatroda işlenen konular genellikle köy, köy sorunları ve köy halkı olurdu. Tonguç'a göre güzel sanatların her dalının öğrencinin kişiliği üzerinde inanılmaz bir etkisi vardı. Müzik dersi, haftalık ders saati programında üçüncü sıradaydı; Türkçe, Matematik ve Müzik geliyordu. Yine cumartesi eğlencelerinde öğrenciler konser de verebiliyordu.

"İ.H. Tonguç, diplomasız fakat yetenekli insan değerlerinden eğitim alanında yararlanma ilkesini benimsemiştir. Örneğin saz usta öğretici Âşık Veysel, millî oyunlar usta öğreticisi Hasan Çakı, yapı usta öğreticisi Macar Sili Layoş, Balıkçılık usta öğreticisi Fehmi Reis bunlardan bazılarıdır."[140]

Bu ustalar sayesinde Köy Enstitüleri'nde halk kültürüne çok önem veriliyordu. Çünkü kültürümüzün bizi bir arada tutan öge olduğunun bilincindeydiler. Halk türküleri yazılıp söyleniyor; saz, mandolin ya da harmonika çalınıyordu.[141] Zaten bir müzik aleti çalmayı öğrenmek zorunluydu. Müzik öğretmeni sayısı az olduğu için eğitimlerde halk müzisyenlerine yer verilmiştir. Örneğin Âşık Veysel birçok enstitüyü dolaşmış, bildiklerini öğrencilerle paylaşmıştır.[142] Halk türküleri gibi halk oyunlarına da değer veriliyordu. Hatta sabahları bazen toplu beden hareketi yerine istenilen bir bölgenin halk oyunu oynanıyordu. Böylelikle gelecek nesillere kültür aktarımının temel taşları oturmuş oluyordu. O dönemi yaşayan Adapazarı/Arifiye 1944 mezunu Mustafa Büyükkırlı sanatın eğitimin temel taşlarından biri olduğunu şöyle ifade etmektedir:

[140] Güler Yalçın, *a.g.e.*, s.44.
[141] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.359.
[142] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.360.

"Köy Enstitüleri'nde en iyi yön sanat ve iş eğitimi idi. Bunun çok yararını gördük. Hâlen verilmekte olan eğitim öğretimdeki tek eksiklik olarak görüyorum."[143]

Sanatsal etkinliklerine Köy Enstitüleri'nde oldukça önem verilirdi. Bir müzik aleti çalmanın zorunlu tutulması, kültürlü birey yetiştirmenin bir adımı olarak görülürdü. Her öğrencinin mutlaka bir faaliyette söz sahibi olması onun kendine olan özgüvenini pekiştirirdi.

Enstitülerde kullanılan eğitim yöntemlerini şu şekilde sınıflandırabiliriz:

- *Çevreye uygunluk ilkesi*
- *Doğaya uygunluk ilkesi*
- *Kendi kendini yönetim ilkesi*
- *İş içinde ve kendi kendine çalışma ilkesi*[144]

Enstitülerdeki eğitim ortamının öğrencilerin mezun olup gideceği köylerdekilere benzer olması planlanmıştı. Böylece çevreye uygunluk ilkesi ile görevine yeni başlayan bir öğretmenin yaşayacağı ikilem ya da zorluklar en az seviyeye indirgenmek istenmişti. Doğaya uygunluk ilkesinde amaç, öğrencileri bıktırmadan, usandırmadan bir şeyleri öğretebilmek, gösterebilmekti. Öğrencinin sınırlarını zorlayacak ya da onu soğutacak görev ya da ödev verilmezdi. Enstitülerde yerleşik hâle gelen demokratik düzen kendi kendine yönetim ilkesine dayanmaktaydı. Öğrenci ya da öğretmen herkesin belli sorumlulukları ve kontrolleri oluyordu. Böylelikle herkes sorumluluk bilinciyle hareket ediyor, enstitü içerisinde yapılan görev paylaşımında öğretmen-öğrenci ayrımı yapılmamıştı. Öğrenci her grubun, kurumun içerisinde mutlaka yerini almıştı. Bunu 1946 mezunu Sabri Kurt (Balıkesir/Savaştepe) şöyle belirtmektedir: *"Okulun öğrencilerce yönetilmesi, cumartesileri demokratik forumlar ve çalışma değerlendirmeleri, eleştirel yapma,*

[143] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.,* s.87.

[144] Mahmut Makal, *Köy Enstitüleri ve Ötesi*, 7. baskı, Literatür Yay., İstanbul 2015, s.49.

öğrencilerde kişilik gelişmesini ve kendine güveni sağlamıştır."[145] O dönem yetişen öğrenciler demokratik ortam sayesinde aslında fark etmeden kendilerine güvenmeyi öğrenmişler ve karakterlerinin sağlam bir özellik kazanmasına yardımcı olmuştu. Enstitülerin normal bir okuldan farklılığını ortaya çıkaran iş işinde öğrenme ilkesi ise, öğrencilerin hem kafa hem bilek gücünü ifade ediyordu. Ders içerisinde işlenen konu "iş" ile bağlanarak, öğrencinin yaparak ya da bir şeyi yaşayarak öğrenmesi sağlanıyordu. Örneğin dersliklerin çatısı yapılırken aslında Pisagor kuramını öğreniyordu. El arabası ile iş yaparken kaldıraç, kaldırma kuvvetini öğreniyordu.

Öğrencilerin enstitülere gelince bir takım iş tulumu ve sıcakta çalışırken kullanmak için geniş kenarlı hasır şapka verilirdi. Enstitü müdürleri atandıkları yerde öğretmen ve öğrencileri ile hemen işe koyulup kullanacakları yapıları yapmaya başlarlardı. Zaten köylü de yasa gereği onlara yardım etmek zorundaydı, buna rağmen herkes gönülden gelerek bu yardımı yapıyordu. Özellikle yıllar geçtikçe enstitülerin köylüye yardımı dokundukça daha da benimsediler bu kurumları. Enstitüler sayesinde ülkenin ekonomik yapısında olumlu anlamda dalgalanmalar sağlandı. Enstitü zaten devlete çok az yük olmaktaydı, her şeyini kendisi üretiyor ya da yapıyor fazlasını da çevreye veriyor ya da satıyordu. Ayrıca enstitüde öğrenilenleri öğrenciler kendi köylerine gittiklerinde çevresindekileri belli başlı konularda aydınlattıkça köy kendi içinde canlanmaya başlıyordu.

Her Köy Enstitüsü'nün kendi bölgesine doğrudan ya da dolaylı mutlaka bir ekonomik katkısı oluyordu. Mesela Arifiye Köy Enstitüsü'nde tarım için uygun toprak bulunmuyordu. Bu yüzden enstitüdekiler Sapanca Gölü'nde balıkçılığa yöneldiler. Balıkçılıkta işi bir düzene soktuktan sonra enstitü kendi ihtiyacı dışında kalan balığı yöredeki beldelere gönderiyordu. Böylelikle o zamana kadar hiç ticari açıdan balığa bakmayan köylü de enstitü yolundan giderek balıkçılığa yöneldi. Böylelikle o bölgenin

[145] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.56.

en önemli geçim kaynağı balıkçılık oldu.[146] Kepirtepe Köy Enstitüsü'ndeki öğrenciler birçok olumsuz denemeye rağmen sonunda içme suyu verecek artezyen kuyusu açmayı başardılar. O zaman kadar toprak verimsiz, susuz diye değersiz görülen tüm tarlalar bir anda değerlendi ve Trakya'da artezyen su kuyuları artış gösterdi. Suyun girdiği her yerde verim de arttı. Cılavuz Köy Enstitüsü'nün kuruluş yeri bakımından tek yapacağı şey hayvancılıktı. Buradaki öğretmenin girişimi ile bir tür çiçekten güzel bal çıkacağı düşüncesiyle arıcılık için girişimde bulunulmuştur. Öğretmen haklı çıkar ve bunun üzerine enstitünün ihtiyacından fazlası olan bal köylere götürülür. Köylü böylelikle yeni bir ekonomik kaynağı tanır ve dener. Hatta 1951-54 arasında Cılavuz'dan çıkan bal İstanbul'da bile satışa girer.[147] Enstitüler eğitim yoluyla ülkeyi kalkındırmayı da başarmıştır. Köy Enstitüleri farklı yerlerde kuruldukları için farklı ekonomik faaliyetler gösteriyorlardı. Yukarıda bahsi geçen örnekler çoğaltılabilir:

"*Örneğin; İzmir-Kızılçullu'da; tütüncülük, bağcılık, incircilik, zeytincilik, Eskişehir-Çifteler'de; bentler yapılmış su gücünden elektrik sağlanmıştı. Antalya-Aksu Köy Enstitüsü'nde; dokumacılık, halıcılık konuları öğretilmiştir. Trabzon-Beşikdüzü Köy Enstitüsü'nde; balıkçılık üzerinde durulmuş, tuzlama, konserve yapmak, av tamiri, fiçı imali işlerinde hayli ileri gidilmişti. Her enstitü hangi alanda gelişme gösteriyorsa o alandaki etkinliklere daha fazla ağırlık vermiştir. Elde ettiği ürün fazlasını da diğer enstitülere aktarmıştır. Görüldüğü gibi Köy Enstitüleri'ndeki faaliyetler çevre şartlarına bağlı olarak gerçekleştiriliyordu."*[148]

Öğrencilerin ve öğretmenlerin el emeği ve bilek gücü ile çıkardıkları işlere birçok örnek verebiliriz:

---

[146] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.374.

[147] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.375-377.

[148] Ozan Aydemir, *Köy Enstitüleri ve Eğitim Felsefesi,* (Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Tezsiz Yüksek Lisans Projesi), Denizli 2018, s.12.

"*1946'da herhangi bir Köy Enstitüsü'nde "demircilik işliğinde 8.989 eşya, marangozluk işliğinde 555 eşya, yapıcılık işliğinde 30, biçki-dikiş işliğinde 19.996 eşya "yapılmıştır."*[149]

1940'da bozkırın ortasında kurulan bir enstitüde 1947 yılında aşağıdaki ağaçlar yetişmiştir: "Kayısı 9500,elma 250, armut 250, kiraz 200, vişne 200, şeftali 250, erik 100, dut 7000"[150]

Eskişehir-Çifteler Köy Enstitüsü'nde 1945-46 yılında tarla ürünlerinden elde edilenler kg olarak ifade edilmiştir: " buğday 40.531, arpa 13.090, yulaf 2.284, patates 10.000, domates 15.000, pırasa 20.000, kabak 25.000, patlıcan 3.000, ıspanak 20.000, fasulye 1.500, soğan 2.000."[151]

Köy Enstitüleri'nin devlete bir yükü yoktu. Hatta bir toplantıda yönetici Mehmet Batukan enstitülerin devlete bir yükü olmadığını hatta yarar sağladığını şöyle ifade etmektedir: "*Üretim artışlarından devlete- o zamanın parasıyla- üç milyon lira gönderilmişti. Bu enstitü için bir gururdu*."[152]

Enstitülerin içerisinde uygulama okulları bulunuyordu. (1944-45) Bu okullara ilkokulu bitirip gelen ama yeterli olmayan öğrenciler, enstitüdeki görevli olanların ilköğretim çağındaki çocukları, enstitü çevresindeki köy çocukları, yetenekli kız öğrenciler alınıyordu. Enstitüde eğitimini tamamlayanlar bu uygulama okullarında yirmi günlük staj yaptıktan sonra görevlendirildikleri köye gidiyorlardı. Uygulama okullarına gelen kız öğrenciler yaşı gelince enstitüye kayıt ettirildi. Yeterli görülmeyen öğrenciler ise enstitü birinci sınıf için yeterlilik kazanması sağlanırdı. Yani hiçbir fert göz ardı edilmiyordu. 1944'ten sonra her enstitünün içerisinde bir uygulama okulu yapılmaya başlandı. Böylelikle mesleğe başlamadan önce öğrenciler gidecekleri

[149] Mahmut Makal, *a.g.e*, s.58.
[150] Mahmut Makal, *a.g.e*, s.59.
[151] Mahmut Makal, *a.g.e*, s.61.
[152] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.80.

yerlerde yaşayacağı olumlu-olumsuz tüm olaylara hazırlıklı ve tecrübe edinmiş olarak gidecekti. Köyü canlandırma işi basit ya da sıradan bir eğitim işi değildi. Eğer öyle olsaydı zamanında ün yapmış hocalar, hafızlar ya da mollalar da bunu başarabilirdi.[153] "*Zaten Köy Enstitüleri'nden önce köye giden öğretmenler ya vazgeçip dönmüşler ya da köydeki imamın ve ağanın yolundan gidip eğitim yolundan şaştıkları saptanmıştır."*[154] Köydeki okul ve öğretmen sıkıntısının son bulması için köylere gidecek her öğretmenin öncelikle gayretli ve fedakâr olması gerekiyordu. Köylüler gibi çalışmayı sevmesi, birliğin ve beraberliğin önemini kavramış olması, kendini köylü ile bir görmeyi temel edinmiş olması ve sürekli olarak kendini yenilerken etrafına da yol gösterici kimliğini sürmesi gerekiyordu. İşte Köy Enstitüleri'nde öğrencilerin böyle farklı özelliklere sahip bir öğretmen kimliği ile yetiştirilmesi yararlı olmuştur. Köy Öğretmen Okulları'nın teşkilatı, içeriği, yöntemi, amaçları, bitirenlerin geleceği, alınacak tedbirler açıkça yasasında belirtilmediği için karşı görüşlülerin yaptıkları ile çalışmalar sekteye uğramıştır. İşte Köy Enstitüleri'nin kuruluşunda bu dikkate alınmış ve yasada her şey açıkça belirtilerek açık kapı bırakılmamıştır.

Köy Enstitüleri'nin dayandığı üç temel ilke vardı: İş ilkesi-Köy Gerçeği İlkesi-Çağdaş Eğitbilim İlkesi. İşte bu üç ilke ile uygulamalarını birleştiriyorlardı. Köy Enstitüleri'nde köy gerçeği hiç unutulmadan ders-uygulama çalışmaları olabildiğince modern teknik ve yöntemlerle uygulanıyordu. Köylere, enstitü çıkışı kız öğrenciler sayesinde dikiş makinesi geldi.[155] İşte bu bir çağdaşlaşma yöntemiydi, bir devrimdi. Enstitülerde temel de yok edilen bir kavram vardı: "bencillik." Çünkü enstitü demek birlik ve beraberlik demekti. Enstitü, tüm köyler ve köylüler demekti. İşte bu yüzden tüm öğrencileri halkı düşünmeye sevk ediyor böylelikle sorumluluk duygusunun filizlenmeye başlanması sağlanıyordu.

---

[153] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.*, s.539.

[154] Neslihan Saka, *Köy Enstitüleri'nin Türkiye Kalkınma Sürecindeki Yeri*, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2010, s.44.

[155] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.*, s.648.

Köy Enstitüleri'nde eğitim anlayışı kentteki okullarınkinden farklıydı. Öncelikle sadece kültür dersleri yoktu. Bunun yanında öğrencinin yapıp yaşayarak öğreneceği, iş içinde öğrenmenin sağlayacağı tarım-teknik-ziraat dersleri de bulunuyordu.[156] Öğrenci okul hayatında bunların hepsinden faydalanmış, dönüşümlü olarak tüm eğitimlerini tamamlamış olarak bir köye gittiğinde aslında okulda öğrendiklerini köylüye göstermek, öğrencilerle iş birliği içerisinde kendi öğrenciliğinde yaptıklarını tekrar etmek kalıyordu. Köye giderken yanında götürdüğü dikiş makinesi, tarım aletleri ya da duvar-marangozluk aletleri ile aslında köye aydınlığı çağdaşlığı da götürmüş oluyordu. Enstitü düzeninde belli başlı eğitsel kollar kurulmuştu. Her kolun farklı bir görevi bulunmaktaydı.[157] Her hafta öğrenciler arasında değişim zorunluydu. Ayrıca okul yönetimi gerekmedikçe bu kollara karışmaz, müdahale etmezdi. Tüm yürütme işlemleri ve görev takibi öğrencilerin elindeydi. Tabii ki bu belirli bir düzen içerisinde gerçekleşiyordu.

"*Köy Enstitüleri sistemine göre öğrenciler, tek ve çift numaralı olanlar sınıflara ayrılır, gruplar oluşturulurdu. Tek numaralı sınıflar bir hafta ders yaparken, çift numaralı sınıflar, okulda yapılması gereken bütün işleri, hafta boyunca sürdürürlerdi."*[158] Bunun yanında eğitsel kolların içindeki Sağlık Kolu 1943 yılında köylere ebe ve sağlık memuru yetiştirmek amaçlı yasallaşmıştır. Ancak 1951 yılında bu kol da kapatıldı. Çünkü yıkılış döneminde enstitülerin içeriği değiştirilmişti, bu kol klasik okulun içinde yer almamalıydı. Enstitü müdürleri, öğretmen ve yardımcıları kendileri seçebilecekti ama öğrencileri yönetime katmak şarttı. Enstitüdeki yönetimde herkes kendi işinin başarısından ve uygulamasından sorumlu tutuluyordu. İşte bu yüzden kimsenin kimseye emir vermesi ya da üstünde bir otoriter baskı kurmasına gerek kalmıyordu.

Enstitülerde ikinci sınıftan sonra öğrenciler uzmanlaşma gruplarına ayrılırlardı. Bu alanlarla ilgili haftalık derslerine eklemeler yapılırdı. Üç yıl önceden

---

[156] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.221-223.

[157] İbrahim Şimşek, *a.g.e.*, s.94-95.

[158] İbrahim Şimşek, *a.g.e.*, s.95.

gideceği köy de belirlendiği için gideceği köyün ihtiyaçlarına göre yönlendirmeler yapılırdı. Köy Enstitüleri'nde öğrenciler sadece klasik bir yazılı ile değerlendirilmezdi. Her öğrencinin üretim alanlarında, iş içinde, kültürel etkinliklerde, kültür derslerinde, yönetim çalışmalarında göstermiş oldukları olumlu çalışma ve çabalar dikkate alınırdı. Bunun için küme başı öğretmenleri sürekli gözlemlerini "yoklama ve gözlem defterlerine" kaydederlerdi. "*Son sınıfta yapılan Türkçe bitirme sınavlarında not bölümüne puan yazılmıyordu, bunun yerine yetişmiştir ya da iyi yetişmiştir yazılıyordu."*[159]

Enstitüler sayesinde ülkede okumuş insan anlayışı değişmiş oldu. Eskiden okumuş insan hiçbir şeye elini sürmez denirken enstitüler sayesinde okumuş insanın her işten anlayan, her işi yapabilen kişi olduğu anlayışı yerleşti.[160]

2.4. Türkiye'de Açılan Köy Enstitüleri

İzmir- Kızılçullu→1937 /1940

Eskişehir- Çifteler→ 1937-1940

Kırklareli- Kepirtepe→ 1938-1940

Kastamonu- Gölköy→ 1940

Antalya-Aksu→ 1940

Isparta-Gönen→ 1940

Kocaeli-Arifiye→ 1940

Kayseri-Pazaröreni→ 1940

[159] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.403.
[160] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.255.

Malatya-Akçadağ→ 1940

Seyhan- Düziçi→ 1940

Samsun- Akpınar(Ladik)→ 1940

Trabzon- Beşikdüzü→ 1940

Balıkesir- Savaştepe→ 1940

Kars-Cılavuz→ 1940

Ankara-Hasanoğlan→1941

Sivas-Yıldızeli/Pamukpınar→ 1942

Konya-Ereğli/İvriz→ 1942

Erzurum- Pulur→ 1943

Diyarbakır- Ergani/Dicle→ 1944

Aydın-Ortaklar→ 1944

Van- Erciş(Ernis)→ 1948[161]

"Enstitülerde 1948'e değin mezun olan öğrenci sayısı ise 25.000 olarak belirlenmiştir."[162] 1940 yılında 14 yerde Köy Enstitüsü açıldı. Bu sayı 1941'de 16'ya, 1942'de 18'e, 1943'te 20'ye ulaşmıştır. *"1942-1952 yılları arasında toplam 17.341 öğretmen, 8.675 eğitmen yetişmiştir."*[163]

[161] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.30-31.
[162] Necdet Sakaoğlu, *a.g.e.*, s.331.
[163] Ahmet Özgür Türen, *a.g.e.*, s.159.

Köy Enstitüleri ile ilgili enstitülü Şahhüseyinoğlu diyor ki:

"Sadece okuma-yazma değil, demokratik gelişime de katkısı vardır. Doktora gidersin, dersin ki; tam bir kontrol yap. Göz, beyin, kulak kontrolü vs. herhangi bir arıza bulduğu zaman da giderir. Köy Enstitüleri de kalkınmayı, toplumu ele alıyordu, okuma yazma yeterli değil. Ne bu? Buraya tarımcılık, bahçecilik, hayvancılık lazım. Peki burada gerekli olana araç-gerecin yapımı? Basit bir şekilde onu öğretiyor. Marangozluk filan öğretiyor. Bu da yeterli değil onu nasıl koruyacak, meyvesini nasıl saklayacak, nasıl pazarlayacak? Kooperatifçiliği kuruyor, öğretiyor. Bu da yeterli değil, diyor ki konut meselesini de halledelim. Eskiden bazı köyler vardı halen de var. Küçük bir pencere, kapkaranlık bir yer. Ahırla beraber, tuvaleti yok. Onu hallediyor, modern yapıcılık yapıyor. Bu da yeterli değil diyor, sağlık meselesi var. Bu da yeterli değil diyor, demokratik haklar, kalkınma. Çünkü topluca alıyor ele. Muhtar seçimi, milletvekli seçimi, haklarını arama yöntemleri, kadın-erkek ilişkileri…Bunların tümünü öğretiyor."[164]

Enstitüden mezun olacak öğretmenlerin hangi köye atanacağı üç yıl önceden belirlenip köyün bütçesinde ona göre önlemler alınması sağlanırdı. Öğretmen göreve başlayınca yapılanların devamını getirip okulu hazır hâle getirirdi. Sonrasında da mutlaka köy bütçesinden yardım alınırdı. Köy halkının enstitü işlerinde maddi ve manevi yardımda bulunması ise 3704 sayılı yasa ile kanunlaştırılmıştı.[165] Enstitüden mezun olan öğretmene giderken köyde belirli bir tarım arazisi ayarlanmış oluyordu. Kullanacağı üretim ve eğitim araçları da devlet tarafından temin ediliyordu. Öğretmenlerin tek yapacağı gittikleri yerde üretmek, göstermek ve bildiklerini aktarmaktı.

[164] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.,* s.33.

[165] Fay Kirby, *a.g.e.,* s.388-389.

Köy Enstitüleri'nin yasal dayanaklarını kuruluş ve gelişme olarak ayırabiliriz. Köy Enstitüleri'nin kuruluş dönemindeki kanunlarını şöyle sıralayabiliriz:

- Eğitmen Kursları (1936)
- 3238 Köy Eğitmenleri Kanunu (1937)
- Çifteler- Kızılçullu Köy Öğretmen Okulları (1937-38)
- 3704 Köy Eğitmen Kursları ile Köy Öğretmen Okullarının İdaresine Dair Kanun (1939)
- 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu (1940)[166]

Köy Enstitüleri'nin gelişme dönemindeki kanunlarını şöyle sıralayabiliriz:

- 4274 Sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu İzahnamesi (1942)

"Hasan Ali Yücel'in zamanında kabul edilen 4247 sayılı "Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu" ile köylerde hayatları boyunca çalışacak eğitmenlerle, enstitü mezunu öğretmenlerin görevlerini, yetkilerini, köy okulları ile enstitülerin fonksiyonunu, köyde eğitimi gerçekleştirme işine katılacak bütün ilgililerin vazifelerini saptamaktır."[167]

Her bir Köy Enstitüsü'ne okullaşma ve öğretmeni iş başında yetiştirme için şu görevler verilmişti:

1) *Köy Enstitüsü sorumlu olduğu kesimdeki köyleri okullarına kavuşturacak,*
2) *Bu okullar için yetiştirdiği öğretmeni köyde yalnız bırakmayacak, iş başında yetiştirmek için örgütlenecek,*

[166] Güler Yalçın, *a.g.e*, s.93.
[167] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.*, s.523.

3) *Köy öğretmeni eğitimde yeniliklere uyarlanacak ve öğrenimi tamamlayacak.*[168]

Yeni Yasa gereğince; köy okulları ve köy öğretmenleri Millî Eğitim Bakanlığının merkezi haline geliyordu. Bu yasaya göre öğretmen Köy Enstitüleri'ne bağlı, ildeki kurumlara bazı yönetimsel işler gereğince bağlıydı. Bu yasa ile okulun inşası, araç-gereç sağlanması, bakım-tadilat işleri vb. köylünün sorumluluğuna veriliyordu. 18-50 yaş arasındaki her köylü(kadın-erkek) bir yıl içinde yirmi gün bu işlere yardım edecekti. Bunu yapmak yerine bedel ödemek isteyenler için de bir madde bulunuyordu.[169]

"*Yasa kabul edildiği zaman, artık Köy Enstitüsü mezunları "öğretmen" olarak adlandırılmış oluyorlardı. Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlıydılar. 9.6.1943 günkü 4459 Sayılı Yasa ile sağlık alanında halk sağlığı uzmanlığı da yürürlüğe girmişti. Ama Köy Enstitüsü çıkışlı sağlık memurları ve ebeler Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlıydılar. Öğretmenlerle eş memurluk koşulları vardı. 20 yıllık hizmet zorunluydu.*[170] *Yasa'ya göre mezunlara şunlar sağlanacaktı: Başlangıçta kişisel harcamalar için sınırlı bir ödenek, 3 ayda bir ödenecek maaş, araç-gereç tohum, saban ya da hayvan, fidan gibi köy okulunun envanterine girecek demirbaşlar, öğretmenevi, okul işliği ve okula ayrılmış tarla, mera, meyve bahçesi gibi mülklerde yapacağı üretimden karşılıksız yararlanma. Kendi çalışmalarının ürünü kendilerinin olacaktı ve bunlar doğal felaketler, salgın hastalıklar, kaçınılmaz zararlara karşı Milli Eğitim Bakanlığınca sigorta ediliyordu."*[171]

Yasa ile yeni bir emeklilik planı geldi. Buna göre yeni bir Öğretmen Emekli Sandığı kuruldu. Ancak 1949 yılında buna benzer özellikte tüm devlet memurlarını kapsayan bir Emekli Sandığı kurulunca diğerine son verildi.

---

[168] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s 41.
[169] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.389.
[170] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.392.
[171] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.393.

"*İkinci sandık Köy Öğretmenleri Sağlık ve Sosyal yardım Sandığı'dır. Buna da işveren ve çalışan ortak olarak katılacaktı. Yardımlar, prim yatırma süresi içerisindeki ölüm ve sakatlanmalarda, diğer ölümlerde, ölenlerin ailelerine yardım olarak, doğum, evlenme, yoksulluk durumlarında, kişisel mülke yangınla zarar gelmesinde yapılacaktı."*[172]

Yasa'nın en temel amacı, köylülere sağlanacak genel eğitimi en az harcama ile sağlayabilmekti. Öğretmenler için ise kira ödeme sorunu yoktu, yemek için de herkesle birlikte yemekhane de yiyordu. Böylelikle en azından devletin yükseltemediği maaşlarına destek olmuş oluyordu. Yasa'nın getirdiği yeniliklerle ilerleyen yıllarda köy ile ilgili her şeyin Köy Enstitüsü'ne verilmiş olacağı öngörülüyordu. Denetimi ise Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olduğu için o yapacaktı. Yasa'da ödül ve cezaya da yer verilmişti. Ödüllendirmede yüksek maaşlar verilemese de meslekte yükselme verilebiliyordu. İki disiplin organı vardı: İlçe Köy Öğretmenleri ve Eğitmenleri Disiplin Kurulu. Denetimleri onlar sağlıyordu.[173] Her iki kurulda da meslekten kişiler vardı. Mülki yöneticileri temsilen kimse yoktu. Yasa sadece üç yıla yakın bir süre uygulanabildi. Demokrat Parti'nin ortaya çıkışı ile iktidar partisine saldırmak amacıyla Köy Enstitüleri'nin birer "komünizm yuvası" olduğu iddiası birçok gazetede (Ulus gazetesi-Vatan gazetesi) yayınlandı.[174] Tüm bu iddialara rağmen 1944-45-46 yıllarında ilköğretim düzeyinde sürekli olarak okuma-yazma oranında bir artış gözlemlenmişti.[175] Ayrıca enstitülerin köylü üzerindeki olumlu etkileri ise yadsınmayacak düzeydeydi. Hasan Âli Yücel ve İsmet İnönü, birçok enstitüyü habersiz gidip dolaşmıştı. Çoğunda da gördükleri karşısındaki memnuniyetlerini dile getirmişlerdi.

- 4459 Sayılı Köy Ebeleri ve Köy Sağlık Memurları Teşkilatı Yapılması (1943)

[172] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.394.

[173] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.403-404.

[174] Fevzi Özgür Altın, *Köy Enstitülerinin Kapatılmasında Yazılı Basının Rolü: Belirleme Kuramı Kapsamında Ulus ve Vatan Gazetelerinin İncelenmesi*, (Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara 2019, s.58-60.

[175] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.414.

"*Bu kanuna göre, Köy Sağlık Teşkilatı köy hekimleri, ebeleri, sağlık memurlarından oluşur. Köy sağlık memurları, köy enstitüleri talebeleri arasından ebe tayini ile aynı esaslara göre hususi eğitime tabi tutularak yetiştirilirler. Ders yılı hizmet yılı olarak sayılır. Öğretmenlere verilen araç-gereçler sağlık memurlarına da verilir*." [176]

Bu yasa ile her köyde bir ebe veya sağlık memuru olacaktı. Böylelikle özellikle o dönem yaşanan bulaşıcı hastalıkların önü kesilecekti hem de köylü sağlık konusunda ciddi anlamda aydınlatılmış olacaktı.

2.5. Yüksek Köy Enstitüsü

Enstitüler için personel her zaman bir ihtiyaçtı. Daha doğrusu enstitülerin amaçlarını kavrayabilmiş, çağdaş düşünceye sahip eğitimli kişilere ihtiyaç vardı. Bu ihtiyaç Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün doğumunu sağlamıştı.[177] Yüksek Enstitü ile diğer kurumların ele alamadığı konularda uzmanlaşmak isteyenlere imkân verilmiş, böylelikle enstitülerin ruhuna uygun personel yetiştirilmesi amaçlanmıştı.

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nün kuruluşunda temel amaç enstitülerde görev yapacak daha da donanımlı öğretmenleri yetiştirebilmekti.[178] İsmail Hakkı Tonguç'un tabiriyle Yüksek Köy Enstitüsü aslında tüm enstitülerin "kalbi ve beyni" idi.[179] Üç yıl eğitim veren bir kurumdu. Hasanoğlan Köy Enstitüsü enstitüler içinde on beşinci sırada açılan enstitü olmuştu. Ankara merkeze yaklaşık 30 km uzaklıkta; arazi

[176] Güler Yalçın, *a.g.e*, s.105
[177] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.,* s.99.
[178] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.329.
[179] Dr. Niyazi Altunya- Ali Kınacı, *a.g.e.,* s.51.

ve ulaşım yönünden, su kaynakları açısından enstitü kurulmaya elverişli bir yer olan Hasanoğlan köyünde kurulmuştu.

"*Yapılacağı yer ile ilgili köy ihtiyar heyeti, 116 aileye ait 147 parçadan oluşan 1.328 dönümlük araziyi önerdi. Bakanlık 600 dönümlük bölümünü 9.105 liraya arsa olarak aldı. Bu yer terk edilmiş, çer çöp içinde, tek ağacı bile bulunmayan bir alandı. Köy Enstitüleri'nin projeleri, mimarlar arasında açılan yarışma sonucu hazırlatılıyordu. Yarışma sonucu 4 Temmuz 1941'de açıklandı. Yüksek Mimarlar Kemal Ahmet Âru, Orhan Safa ve Adnan Kuruyazıcı'nın birlikte hazırladıkları proje kazanmıştı. Projeyi belirlenen yere Macar asıllı Usta Öğretici Teknisyen Sili Layoş uygulamıştır."*[180]

Binanın ilk temeli atılırken Kepirtepe Köy Enstitüsü öğrencileri yardıma gelmiştir.[181] Bu tür yardımlar tüm enstitüler arasında gerçekleşiyordu. Dönüşümlü olarak başka enstitülerden öğrenciler de geldi.[182] Hatta yardıma gelen öğrenciler yurt gezisi ile ödüllendiriliyorlardı. Böylelikle daha önce gidip görmedikleri, bilmedikleri yerleri gezme fırsatı buluyorlardı. Bu işin bir diğer önemli yanı ise, farklı bölgelerdeki enstitü öğrencileri yardımlaşmalar esnasında kaynaşıyor, herkes kendi yöresine has kültürünü, oyununu, müziğini birbirine göstermiş, birbiriyle paylaşmış oluyordu. İşte aslında öğrencilerin birbirlerinin değerlerine saygı duyması böyle böyle kişiliklerine yerleşmiş oluyordu.[183] Her enstitüde olduğu gibi bir sürü fidan dikilmiş, hayvan bakımı ve üretimi için alanlar oluşturulmuş ve en önemlisi bir Açıkhava Tiyatrosu bile inşa etmişlerdi. Her enstitüye bağlı kurulan Köy Eğitmeni Yetiştirme Kursu burada da açıldı. Sağlık Memurluğu bölümü de vardı.

[180] Dr. Niyazi Altunya- Ali Kınacı, *a.g.e.,* s.12
[181] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.244.
[182] İbrahim Şimşek, *a.g.e.*, s.93.
[183] Dr. Niyazi Altunya- Ali Kınacı, *a.g.e.,* s.14.

Yüksek Köy Enstitüsü'ne ihtiyaç duyulmasının nedenleri vardı: Çifteler ve Kızılçullu'dan mezun olacakların hepsi doğrudan Yüksek Köy Enstitüsü'ne alındı.[184] "*Yani 1942'de Yüksek Köy Enstitüsü Ankara'da Hasanoğlan'da ilk Kızılçullu ve Çifteler mezunlarıyla kuruldu."*[185] Burada Köy Enstitüsü Öğretmenliği kursuna başladılar. Çünkü çoğalan enstitülere yeterli sayıda öğretmen sağlanamamıştı. Enstitülere gidecek öğretmenlerin yeterli donanıma sahip olmaları isteniyordu. Böylelikle o zamanlar enstitülerde çalışan eski öğretmenlerin eksiklerini de kapatmış olacaklardı. İki yıl öğrenciler buraya sınavsız alındıysa da sonrasında yazılı ve uygulamalı sınava girerek Yüksek Köy Enstitüsü'ne girmeye hak kazanıyorlardı. Yazılı sınavda ortak olarak şu soru soruluyordu:

"Bütün çocukları en az ilkokulu bitirmiş bir köyde inanış, bilgi, teknik ve yaşayış bakımlarından nasıl bir değişiklik olacak, bu değişiklikten milletimiz neler kazanacaktır? Bu oluşun hızla değişmesi sizce nasıl mümkün olacaktır?"[186]

Bu soru ile Yüksek Köy Enstitüsü'ne girecek öğrencinin hedefinin görülmesi sağlanırken ülkesi ve milleti için hayallerinin neler olduğu da tespit edilebiliyordu. Ayrıca Yüksek Köy Enstitüsü'ne sadece Köy Enstitüleri'ni bitirenler alınabiliyordu. Bu enstitü, diğer tüm köy enstitülerin başı, yönlendirici bir kurumu -Köy Enstitüleri'nin kalbi- olarak görülmüştür.

Yüksek Köy Enstitüsü'nde okutulan derslerin ana başlıkları şöyleydi:

- Ortak dersler
- Güzel Sanatlar Kolunun dersleri
- Yapıcılık Kolunun dersleri
- Maden İşleri Kolunun dersleri
- Hayvan Bakım Kolunun dersleri

[184] Dr. Niyazi Altunya- Ali Kınacı, *a.g.e.*, s.29.
[185] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.329.
[186] Dr. Niyazi Altunya- Ali Kınacı, *a.g.e.*, s.30.

- Kümes Hayvancılığı Kolunun dersleri
- Köy Ev İşleri ve El Sanatları Kolunun dersleri
- Tarla ve Bahçe Ziraatı Kolunun dersleri
- Zirai İşletme Kolunun dersleri[187]

Yüksek Köy Enstitüsü öğretim süresi üç yıldı. Tüm öğrenciler genel müfredatla olan tüm dersleri alıyorlardı ama bunun yanında uzmanlaşmak amacıyla bir uzmanlık kolu seçmeleri gerekiyordu. Bu kollar: güzel sanatlar, yapıcılık, demiş işleri, hayvancılık, tavukçuluk, tarla-bahçe bakımı, tarım yönetimi ve ekonomisi, ev yönetimi ve el işleriydi.[188] Uzmanlaşan her öğrenci Köy Enstitüleri için bir aydınlanma ve ilerleme garantisiydi. Burada yetişen öğrenciler staj yapmak amacıyla ilk yıllarında iki ay boyunca bir Köy Enstitüsü'nde kalıyorlardı. İkinci yıllarında iki ay gezici öğretmenlik yapıyorlardı. Üçüncü yıllarında ise bir ay staj süresi ile yine köylere giderlerdi.[189] Tüm ihtiyaçları verilirdi. Böylelikle sahaya alışmış ve sorunları yakından görüp çözüm üretebiliyorlardı.

Bunların yanında Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde bir dergi yayımlanıyordu: Köy Enstitüleri Dergisi. Yüksek Köy Enstitüsü'nde çıkartılan bu derginin önemi büyüktü. Sabahattin Eyüpoğlu'nun başkanlığında öğrencilerle bu dergi hazırlanıyordu. Yazı ve şiirler, enstitülerle ilgili haberler, öğrencilerin yapmış olduğu çeviriler ya da bilimsel incelemeler derginin içeriğinde yer alıyordu. İlköğretim alanında her öğretmene ve her öğrenciye yetecek düzeyde basılıp dağıtılıyordu. Belki de günümüz üniversitelerinde çıkarılan dergilere göre içerik açısından daha dolu ve zengindi.[190] Yüksek Köy Enstitüsü 1944-45, 1945-46 ve 1946-1947 yıllarında mezun verebilmiştir. Toplamda iki yüz on üç kişiyi mezun etmiştir. En önemli katkısı ise yeni

[187] Dr. Niyazi Altunya- Ali Kınacı, *a.g.e.,* s.36-39.
[188] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.*, s.526-527.
[189] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.*, s.101-102.
[190] Dr. Niyazi Altunya- Ali Kınacı, *a.g.e.,* s.40.

bir model olan enstitülerin kendi modellerine uygun öğretmenleri yetiştirmiş olmasıdır.[191]

"*Enstitüden mezun olan şair ve yazarlardan bazıları: Talip Apaydın, Mustafa Aydoğan, Mehmet Başaran, Hüseyin Başaran, Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Pakize Türkoğlu, Tahsin Yücel, Ahmet Köklügiller, Ali Dündar,, Adnan Binyazar…"*[192]

Eserlerinden birkaç örnek vermek gerekirse*;*

- Fakir Baykurt—Yılanların Öcü
- Mahmut Makal—Bizim Köy
- Mehmet Başaran—Ahlat Ağacı
- Talip Apaydın—Toz Duman İçinde, Vatan Dediler, Köylüler[193]

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde diğerlerine göre güzel sanatlar ve tiyatro alanlarında daha fazla ürünler ortaya çıkmaktaydı. Bu yüzden bu alanlarda yapılan çalışmalar planlanarak farklı bölgelerdeki enstitülere gidilip sergileniyordu.[194] Böylelikle tüm enstitüler arasında bir kaynaşma yaşanmış oluyordu. Enstitülerde ülkenin sanatçıları da eğitim vermekteydi. Hangi alanda olursa olsun (edebiyat- mimarlık- müzik- el sanatları- tiyatro) uzman ve bilgili kişiler derslere giriyordu. Ayrıca usta öğreticilere de yer veriliyordu. Bunun da en büyük örneği Âşık Veysel'di. Hasanoğlan'a gelip ders veya sohbet eden diğer sanatçı kişileri de şöyle sıralayabiliriz: "H. Âli Yücel, Can Yücel, Cahit Sıtkı Tarancı, Sabahattin Ali, M. Cevdet Anday, Orhan Veli, Cahit Külebi, Yaşar Kemal, Necati Cumalı" Bu kişilerle eğitim gören,

[191] Dr. Niyazi Altunya- Ali Kınacı, *a.g.e.,* s.49.
[192] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.,* s.45.
[193] Fakir Baykurt, *a.g.e.,* s.110-112.
[194] Ahmet Özgür Türen, *a.g.e.,* s.83-85.

oturup sohbet eden veya çeşitli yayınları tartışabilenler de onların izinden birer birer gitmişlerdir.[195]

"Düşlenen modern Türk köyleri için birer model konumunda planlanan Köy Enstitüleri'nden 1946-47 öğretim yılı sonuna kadar 5447 öğretmen, 8756 eğitmen, 541 sağlık memuru mezun olmuştur. 1946-47 öğretim yılında, 20 enstitüdeki öğrenci mevcudu da 16.400'e ulaşmıştı. Köy çocuklarının yetiştirilmesi için 1945'de değin açılan bölge okullarının sayısı ise 380'di."[196]

Köy Enstitüleri sadece bir eğitim yuvası değildi. Enstitü demek, bu ülke için dikilen yüzlerce fidan demekti. Enstitü demek aydınlanan, muhtaçlıktan kurtulan birçok köylü demekti. Enstitü demek olanağı olmayan ama okumak isteyen binlerce genç demekti. Enstitü demek Atatürk'ün fikirlerini sürdürecek nesiller demekti. Enstitü demek modernleşmek, sanatın her dalında ürün verebilmek ve kendi kendini geliştirebilme fırsatı demekti.

[195] Talip Apaydın, *a.g.e.*, s.147-150.

[196] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.344.

III. BÖLÜM
KÖY ENSTİTÜLERİ'NİN KAPATILMA SÜRECİ (1945-1954)

3.1. Çok Partili Dönem ve Köy Enstitüleri'nin Kapatılma Nedenleri

Köy Enstitüleri'nin içeriğinde Kemalizm'in tüm ilkeleri yerini korurken asla ırkçılık yeşermeye fırsat bulamamıştı. Ancak özellikle enstitülere toprak ayrılmasından kaynaklı, toprak ağalarının tepkisi her zaman çok olmuştu. Çünkü güçleri azalmaktaydı. Eskiden her şeyini ağaya danışan köy halkı, enstitüler ile aydınlanmaya başlayınca ağaya olan ihtiyaçları azalmıştı.[197] Mustafa Aydoğan'ın "Köy Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri" adlı kitabında Van Milletvekili Kinyas Kartal'ın bir itirafı bu konuya kanıt olarak gösterilebilir.

"- Ağa, sen bilirsin. CHP, Türkiye'ye komünizmi getirmek için mi kurmuştur Köy Enstitüleri'ni?

-Yok canım. Onlar komünizmi benim kadar bilmezler. Bak ben sana bunun aslını anlatayım. Benim köylülerimin işlerini ilçe merkezlerinde, il merkezlerinde benim adamlarım yapar. Benim köylülerim devlet kapısını bilmezler. (...) Bu işler böyle sürerken, benim köylerimden iki tanesine Akçadağ Köy Enstitüsü çıkışlı iki öğretmen geldi. Altı ay sonra bu köyler bana biat etmekten çıktılar. Biz Doğulu ağalar oturduk, düşündük. Eğer bu Köy Enstitüleri on yıl daha devam ederse Doğu'daki ağalık ölecek. İşte bunun üzerine biz Doğulu ağalar, Demokrat Parti ile pazarlık yaptık.

-Köy Enstitüleri'ni kapatmaya söz verirseniz oyumuzu (yani köylülerimizin oyu demek istiyor) size vereceğiz, dedik.

[197] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.483-484.

Söz verdiler. Biz oyumuzu verdik. Menderes de sözünü tuttu. Köy Enstitüleri kapatıldı."[198]

Köy halkı için enstitüdekiler; köylüye katkıda bulunan, ekonomisini geliştirmesi için öncülük eden ve köy halkının sırtından geçinmeye çalışmayan insanlardı. Enstitüler 1945 yılına kadar ülkede oldukça benimsendi çünkü köylü artık Köy Enstitüleri'nin amacını anlamıştı. Hatta Dewey, 1945 yılında ülkemize tekrar geldiğinde şu cümleyi kurmuştu:

"Benim düşlediğim okullar Türkiye'de Köy Enstitüsü olarak kurulmuş. Tüm dünyanın bu okulları görüp eğitim sistemini, Türklerin kurduğu bu okulları göz ününde bulundurarak yeniden yapılandırması isabet olacaktır."[199]

Buna rağmen 1946 yılında çok partili siyasi hayata geçiş denemeleri ve sonrasında Demokrat Parti (DP) hükümetinin gelişi ile Köy Enstitüleri'ne en başından beri karşı çıkanlar güçlenmişlerdi. Köy Enstitüleri'ne karşı çıkanlar aslında devletin köye öğretmen göndermesine karşı çıkmıyorlardı. Ancak giden öğretmenlerin köy halkını aydınlatmasına, gözünü açmasına, hakkını aramasına yol gösterdiği için karşı çıkıyorlardı.[200] Bu nedenle çoğu toprak ağası olan milletvekilleri eski düzenlerine geri dönmek için yıkım çalışmalarına destek vermişlerdi. Eskişehir'in toprak ağası/milletvekili Emin Sazak'a göre enstitü mezunları köylülerin akıllarını karıştırıyorlardı.[201]

---

[198] http://bandirmamanset.com/kose-yazilari/-koy-enstitulerini-ben-kapattirdim%E2%80%9D-9952.html Tarih: 08.02.2019

[199] Ahmet Seyrek, *a.g.e.,* s.107.

[200] Ahmet Özgür Türen, *a.g.e.,* s.30.

[201] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.,* s.105.

Köy Enstitüleri'nin kapatılma nedenleri konusunda anket çalışması yapan Mustafa Gazalcı'nın verdiği bilgilere göre ilk beş neden sırası ile şöyle sıralanmaktadır:

- *"Halkın bilinçlenmesinin istenmemesi, köylünün uyanmasından korkulması*
- *Toprak ağalarının baskısı, feodal düzenin bozulmasını istememeleri*
- *Siyasi nedenler*
- *Gerici güçlerin halkın uyandırılmasının istenmemesi*
- *Sermaye çevrelerinin istememesi."*[202]

1946 yılında çok partili seçim denemeleri ve sonrasında CHP'nin kendi içindeki çatlaklar, sızıntılar aslında Köy Enstitüleri'nin kapanış sürecinin başlangıcı olmuştu. Irkçılar, anti Kemalist bir propaganda yürütmüşlerdi. Bu düşüncelerin enstitülere girmemesi için Millî Eğitim Bakanlığı önlemler almaya çalışmıştı.

"*Irk ve milliyet konularında bilimsel yönden yazılmış yapıtları sağlamak, öğrencilerin bu konular üzerinde okumalarını, düşünmelerini, tartışmalarını ve aydınlanmalarını kolaylaştırmak olmuştur. Önlemlerden biri de enstitü müdürlerinin ara sıra Ankara'ya çağırılarak bu konuları kendileriyle görüşmek olmuştur."*[203]

Alınan önlemlerle birlikte enstitülerin içinde "ulusçu-sağcı" gibi tanınan öğrenciler bile dışarıda bu düşünceye sahip insanlara benzememişlerdi.[204] Irkçıların ve anti Kemalistlerin enstitü öğrencilerini arkalarından bir koyun sürüsü gibi sürükleyememesi ise bunun kanıtıdır.[205] Ancak ne kadar önlemler alınsa da -Emin Soysal'dan daha tehlikeli olan- Hasan Ali Yücel'den sonraki Millî Eğitim Bakanı Reşat Şemsettin Sirer'in ve ondan sonra gelen bakanların çalışmaları ile kademe

[202] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.172.
[203] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.441.
[204] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.441-442.
[205] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.442.

kademe enstitüler yok edilmiştir. Bu ilerleyiş, öncelikle çok partili siyasi hayata geçişle DP iktidarı ve etkileri, enstitüler ile ilgili komünizm söylentileri, enstitülerin gereksiz bulunması ve Öner-Yücel mahkemesi ile kapanışa gidilmiştir.[206]

Bu yıkılış dönemini daha ayrıntılı inceleyecek olursak, 1946 yılında Hasan Âli Yücel'in görevine son verilmişti. Yerine Millî Eğitim Bakanı olarak Reşat Şemsettin Sirer getirilmişti. Sirer, göreve geldiği gibi öncelikle İsmail Hakkı Tonguç'u Talim ve Terbiye Kurulu'na aldırdı.[207] Sirer'den sonra göreve gelen Tahsin Banguoğlu da Tonguç'u o görevinden alıp bir okula Resim ve Elişi öğretmeni olarak atadı.[208] Tonguç'un adım adım enstitülerden uzaklaştırılması ülkede hiç ses getirmedi. Enstitülere yeni müdürlerin atanması konusunda ideolojileri ne olursa olsun kendi istediklerini yaptırabileceği adamları seçmeye başladılar. R. Şemsettin Sirer yapacaklarını önceden adım adım planlamıştı. Çünkü İnönü ile arasında geçen şu konuşma içine bir kurt düşürmüştü:

"R.Ş. Sirer, 1947 yılında İnönü'ye şunu sorar:

-Paşam, köylü okursa biz ne yapacağız?

İnönü soruya şu cevabı verir:

-Daha iyileri çıkarsa, biz de sahneden çekileceğiz, daha iyi yapanlara devredeceğiz yerimizi!"[209]

İşte Sirer'in korkusu açıkça bellidir, sürü gibi yönetilecek insanlar azalmaya başladığında, herkesin bir fikri ve özgür bakış açısı olduğunda halkı baskı altında tutmak ne kadar sürebilirdi ki? R. Şemsettin Sirer, herkese değil özellikle üstün kesime eğitim verilmesi taraftarı olan bir görüşü savunmaktaydı. Yıkım çalışmalarını

[206] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.175.
[207] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.458.
[208] Mehmet Cimi, *Tonguç Baba*, Ümit Yay., Ankara 2001, s.251.
[209] Ahmet Köklügiller, *Köy Enstitüleri…*, s.18.

hızlandıran bizzat kendisi olmuştu. Bu arada CHP kanadından DP'ye geçen milletvekilleri de devam etmekteydi. Sirer'in amacı kademeli bir şekilde Yücel'i ve enstitüleri yok etmekti. Tonguç'un görevden alınmasıyla başlayan enstitülerin kapanış sürecini hızlandırmıştı. Soysal da Sirer'in en büyük destekçisiydi.[210] "*Hatta bir TBMM oturumunda 11 sayfa tutan enstitülerin komünizm yuvası olduğu iddiası ile tüm enstitü karşıtlarını etrafında toplamıştır*."[211] Bu bir kanıt niteliğindedir.

Yasalar her şeyin temelini sağlama bağlıyordu ama yasanın içeriğinde belirtilen hususlar kadar belirtilmeyenler de önem teşkil ediliyordu. Örneğin;

"Köy okulları ve Köy Enstitüsü bakımından Bakanlığın iç örgütlenmesi konusuna Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilatı Yasası'nda değinilmiyordu. Bu bir eksiklik olarak görülür. Gerçekten de siyasal değişikliklerle bu Yasa'yı ortaya çıkaran iktidar yıkılıp, Köy Enstitüsü hareketine düşman bir iktidar Bakanlığa gelince, Yasa'nın bu eksikliğinin sonuçları çok acıklı olmuştur. Yasa'yı açıklayan İzahname hazırlanmış ama buna tüzük ya da yönetmelik gibi yasal bir nitelik verilmemişti."[212]

Bu açık nedeniyle Sirer'in yıkım çalışmaları engele takılmadan devam etti. Sirer için en büyük tehlike kaynağı Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü idi. "*Çünkü enstitülerin beyni ve kalbi burasıydı*."[213] Enstitüler kültürel, sosyal, akademik ve daha birçok yönden Yüksek Köy Enstitüsü'nden besleniyordu. Sirer, Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü ile ilgili ilk atılımı 1946'da bütçe toplantısında yaptı. Kurumun gereksizliğini öne sürdü. Sonrasında ise daha somut bir gerekçe bulduğunu düşünerek şöyle davrandı:

"*Çifteler Köy Enstitüsü'ndeki bir solculuk olayının bu enstitünün müdürünün, Yüksek Köy Enstitüsü'nün de müdürü olmasından yararlanarak olayın*

[210] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.452.
[211] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.454.
[212] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.404.
[213] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.554.

Yüksek Köy Enstitüsü ile ilişkilendirip müdürü görevinden aldı, solcu düşüncelerin yayılmasını önlemek amacıyla ise Yüksek Köy Enstitüsü kapatıldı. Mezun olmak üzere son sınıf öğrencileri hemen askere alındılar ve yedek subay olma şanslarını kaybettiler. Askerlikleri bitince ise birer köy öğretmenliğine atandılar."[214]

Yüksek Köy Enstitüsü'nün kapanışı ile Köy Enstitüleri'nin kalbi durmuş oldu.

3.2. **Köy Enstitüleri'nin Yıkılış Döneminde Ortaya Çıkan ve Değişen Kanunlar**

Köy Enstitüleri'nin kapanışı adım adım gerçekleşmiştir. Değişimler olurken Köy Enstitüleri'nin uygulamalarında ortaya çıkan bazı aksaklıklar kapatılma nedeni olarak öne sürülmüştür. Oysa her yeni oluşumda eksiklikler olmuştur. Öncelikle;

"1946'da Köy Eğitimi Konferansında, enstitü çıkışlıların doğrudan doğruya İlköğretim Genel Müdürlüğü ile iletişimi kesilip yeniden mülki yöneticiler silsilesi ile iletişim sağlanması kararı alındı. Yani yine mülki amirler, eğitimciler üzerinde etkin olacaktı."[215]

Böylelikle yine eski sisteme geçilmiş ve Köy Enstitüleri'nde çalışan öğretmenlerin özgürlükleri kısıtlanmıştı, bürokratik işlemler silsilesine geri dönülmüştür. Diğer değiştirilen ya da kaldırılan yasalar şu şekildedir:

[214] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.470.
[215] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.465.

***5112 sayılı Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu'nda Değişiklik (1947)**

Her köylüye getirilen toplamda 20 gün okul yapımında görevli olma zorunluluğundan köy kadınları çıkarılmıştır.

***5082 sayılı Köy Ebeleri ve Köy Sağlık Memurları Teşkilatı Yapılması Kanununda Değişiklik (1947)**

Ebe ve sağlık memurlarının yapımında da köylü kadınlar çalışmayacaktır.

***5117 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu'na Ek Kanun (1947)**

Mezunlara işlenecek arazi yerine para verilmeye başlanır.

***5129 sayılı Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlerle Köy Sağlık Memurlarının Geçimlerini Düzenleme (1947)**

Enstitünün işlediği topraklar köydeki sahiplerine geri verilecektir.

***5210 sayılı 3803, 4274 ve 4459 sayılı Kanunların Köy Okulu Öğretmen Evi, Köy Sağlık Memurları Ebeleri Evleri İnşa Ettirilmesiyle İlgili Maddelerin Değiştirilmesi ve 5012-5082 Sayılı Kanunların Kaldırılmasıyla İlgili Kanun (1948)**

Evlerin yapım görevi valiliklere verilmiş. Ayrıca mezunlara verilen araç-gereç sonlandırılmıştır.

***5479 sayılı Köy Enstitüsü Mezunu Öğretmenlerle Köy Sağlık Memurlarının Geçimlerini Düzenlemek Üzere 3803,4274,4459 Sayılı Kanunlara Ek 5129 sayılı Kanun'da Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (1949)**

Aylık 100'den 125 liraya çıkarılmış. Üç ayda bir verilen aylıklar her ay verilecektir.

***5541 sayılı Köy Enstitüleri Kanunun 3. Maddesinin 1. Fıkrasının Değiştirilmesi Hakkında Kanun (1950)**

İlçe ve kasabadaki yaşayan öğrencileri de enstitülere alınabilecektir.

***6234 sayılı Köy Enstitüleri ile İlköğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun (1954)[216]**

Bu yasa ile Köy Enstitüleri'nin adı silinmiş oldu.

1947 yılında çıkarılan yasaların önemle üstünde durulması gereken birkaçı şunlardır:

"9.9.1947'de 5229 sayılı yasa gereğince:

-Enstitü çıkışlılar üç ayda bir 100 TL maaş alacak.

-Uygulama bahçelerinin yönetimsel denetimi müfettişlere verildi. Müfettişin emri ile sadece örnek bahçıvanlık yapılacak düzeye indirgenmişti.

[216] Güler Yalçın, *a.g.e.*, s.106-109.

-Mezunlara dağıtılmış olan hayvan, araç-gereç vb. maddeler ya devlete iade edilecek ya da öğretmen kendisi para ile devletten bunları satın alacaktı.

-Enstitülü öğretmenlere ayrılan arazi ise imece yöntemi ile işlenecek ya da eski sahibince satın alınabilecekti.

-Enstitülü çıkışlılara özel olan emeklilik çıkarları tüm öğretmenlere yansıtıldı."[217]

Böylelikle enstitünün temelini oluşturan uygulama bahçeleri Köy Enstitüsü öğrencilerinin elinden alınmış oldu. Köye modernliği götürdükleri, köylüyü tanıştırdıkları alet, araç-gereçleri ise artık olmayacaktı.[218] Önleri kesilmişti. Köy Enstitüsü'nün üretim yapacağı alan ve araçları yani enstitünün iskeleti maalesef kırılmış oldu.

Bu yasanın haricinde başka bir maddede ise şunlar belirtilmektedir:

"Kadınlar eğitim seferberliği yükümlülüğü dışında tutulacaktı. Bu hem laiklik hem de kadın-erkek eşitliğine ters bir maddeydi. Bu yeni yasada özellikle şu vurgulanıyordu: Eğitim yoluyla değişecek olan köy toplumu değildir. Köy toplumuna kendini uydurmak üzere değişecek olan eğitimdir."[219]

Ayrıca öğrencilerin yönetime katılma konusu unutturulmuştu. Öğrenci artık sadece yönetilen bir nesne durumuna sokulmuştu. Her açıdan demokrasi ilkesi yok sayılmıştı. Burada amaç enstitülerdeki demokrasiyi temelden yok etmekti. Köylünün değişmesini istemeyen kesim, amacına bu yasa ile ulaşacaktı. Kendilerine biat eden, hiçbir şeyi bilmeyen bir kitle olsun istiyorlardı. Daha yeni yeni gözünü açan,

---

[217] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.478.
[218] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.*, s.188.
[219] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.472.

aydınlanan ve fikirlerini beyan edip özgüven kazanan köylü yine karanlığa doğru sürükleniyordu.

1947 yılı büyük değişimlerin olduğu bir yıl olduğundan, bu yıl içerisinde yapılanları şöyle özetleyebiliriz: Köy öğretmenine giderken verilen araç-gereç geri alındı. Enstitülerin temelini oluşturan demokratik yapı gereği öğrencinin söz sahibi olma hakkı ellerinden alındı. Kadınların eğitiminin zorunluluğu kalkınca karma eğitime son verilmiş oldu. Ders dışı yapılan sosyal çalışmaların önü kesildi, gereksiz olduğu belirtildi. Serbest okuma saatlerinde MEB'in belirlediği yeni kitaplar okunacaktı. Kitaplıklardaki çoğu kitap yasaklandı. 1948 yılında enstitülerdeki iş eğitimi tamamen sonlandı. Sadece kültür dersleri bırakıldı. 1947-48 yılında Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü kapatıldı. Burada son senesi olanlar hemen askere gönderildi ve yedek subay olma hakları ellerinden alınıp çavuş çıkarıldılar.[220] Zamanla da enstitülerin komünist oldukları dedikoduları ile mahkemeler ve görevden almalar başladı.

Köy Enstitüleri ortaklaşa çalışmayı, kendi ürettiğini tüketmeyi ve demokrasiyi savunan yapısı gereği sosyalist daha doğrusu aydınlanmacı bir yapıdaydı. Ancak kapitalist düzen sahibi Amerika bu kurumların çoğalmasını kalıcı hale gelmesini istemiyordu. İnönü döneminde başlayan ve daha sonra DP döneminde devam eden anlaşmalar ile enstitülerin içeriği boşaltıldı. Enstitülerin kapanmasında Amerika'nın Türkiye ile yaptığı anlaşmaların ve fikir birliklerinin de etkisi olduğu görülmektedir.

"*Bu anlaşmaların birkaçını şöyle sıralayabiliriz: 22 Nisan 1947 Truman Doktrini benimsemek, 4 Temmuz 1948'de Marshall yardımını kabul etmek ve 27 Aralık 1949'da Amerika-Türkiye Kültür Komisyonu'nun imzalanmasıdır."*[221]

[220] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.*, s.103.
[221] İbrahim Şimşek, *a.g.e.*, s.126.

Amerika'nın 12 Mart 1947 tarihinde doktrini yayınlamasıyla aslında dünya üzerinde iki kutup oluşmaya başlamıştır. Türkiye'nin uluslararası alandan nasıl bir yol çizmesi gerektiğinin sinyalini Truman Doktrini ile veren ABD, Sovyetler'in Boğazlar konusunda Türkiye'den istekleri karşısında Türkiye'nin izleyeceği yolun nasıl olması gerektiğini de belirtmiştir. Ayrıca Marshall yardımı ile Türkiye'ye on iki eğitim projesinin uygulanması tasarlanmıştı. İşte bu dış siyasetteki değişimler, ülke içi siyasete de tabii ki etki etmişti.[222] Muhafazakâr-sağ görüşlü aydınların Köy Enstitüleri'ne yönelik eleştirilerinin temelini bu dış siyasette görmek mümkündür. Ayrıcı CHP kanadında normalde Köy Enstitüleri'ni destekleyenlerin gelen eleştirilere sessiz kalması da aynı nedene bağlanabilir.

"Muhafazakâr aydınlar her zaman kökleşmiş olan kültürel bağların değişmesine karşı olmuşlardır. Bu doğrultuda, enstitülerde verilen modern eğitim anlayışı bu aydınlar üzerinde, geleneksel yapıdan uzaklaşacağı kaygısını doğurmuştur."[223] Köy Enstitüleri'ne karşı yapılan sert eleştirilerin temelinde bu nedenin de yer aldığı söylenebilir.

DP İl Başkanı Kenan Öner, Hasan Âli Yücel'e komünist olduğu gerekçesiyle dava açmış ve bu dava tüm enstitüleri etkilemişti.[224] Öner-Yücel davasında Yüksek Köy Enstitüsü'nün çıkarttığı dergi ve içerisinde yazılanlar üzerinde oldukça fazla durulmuştu. Hatta bu dergiye yazı yazıp o zaman yurt dışında olan enstitülü öğrenciler çağırılıp ifadeleri bile alındı. Ama bir ayrım vardı. Burada sadece Çifteler'den mezun olanlar çağrıldı, Kızılçullu'nun ideolojisine güven duydukları için oradan kimse sorgulanmadı. Maalesef bu küçük örnek bile iktidarın yanlış tutumunu göstermektedir.

---

[222] Özlem Güldal, *Muhafazakâr ve Sol Aydınların Köy Enstitülerine Bakışı*, (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak 2019, s.48.

[223] Özlem Güldal, *Muhafazakâr ve Sol Aydınların Köy Enstitülerine Bakışı*, s.49-50.

[224] İbrahim Şimşek, *a.g.e.*, s.137.

3.3. **Köy Enstitüleri'nde Meydana Gelen Değişimler**

1946 yılında öncelikle H.A. Yücel'in görevinden alınması, sonra Tonguç'un görevinden uzaklaştırılması ile enstitülerin programlarında özellikle özgür düşünce, cumartesi toplantıları, özeleştiri ilkelerinde değişimler yapılmaya başlanmıştı. Köyü ve köylüyü canlandırmak için oluşturulmuş bu kurumların yıkılışını Kemalizm karşıtları, belli toprak ağaları ve köylünün gözünün açılmasını istemeyen kesimler hızlandırmıştı.[225]

1946 yılında siyasi alanda yaşanan bazı değişimler eğitim alanını da etkilemişti. Köy Enstitüleri özellikle Yüksek Köy Enstitüsü "komünizm" yayıyor iddiası ile karalanmak istenmişti.[226] *"Kemalizm'in yarattığı özgür ve ileri düşünceler, şimdi vatana ihanet ve komünistlik damgası ile suçlanıyorlardı*."[227]

"*Burada önemle üstünde durulması gereken, belgelere dayalı olarak resmî makamların özellikle 1946-1947 yıllarında Köy Enstitüleri'nde soruşturmalar yapan Millî Eğitim Müfettişleri tarafından verilen raporlarda ortaya çıkartılanlardır. Komünizm iddialarının bir kısmının çok partili siyasal rejime geçiş sürecinde yeni kurulan Demokrat Parti tarafından ortaya atıldığı, abartıldığı, seçim propagandalarına malzeme yapıldığı anlaşılmaktadır."*[228]

Üçüncü Milli Şura'da ilk ve orta okulların birleştirilerek sekiz yıllık okullara dönüştürülmesi önerildi. Buralara branş değil sınıf öğretmenleri atanacaktı. Bu yüzden de enstitüler kapatılıp sınıf öğretmeni yetiştirecek yeni kurumlar açılacaktı. Müfettiş ve yöneticileri yetiştirmek içinse Yüksek Köy Enstitüsü yerine başka bir kurum oluşturulacaktı. Zaten birkaç yıl içinde bu öneriler gerçekleştirildi ve Yüksek Köy

---

[225] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.433-434.

[226] Nurgün Koç, *Türk Kültür Tarihi İçinde Köy Enstitüleri*, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi), İzmir 2007, s.404-407.

[227] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.471.

[228] Mahmut Saral, *Karartılan Aydınlık Köy Enstitüleri Düziçi Köy Enstitüsü*, Hatay 2002, s.59-60.

Enstitüsü de 27 Kasım 1947 yılında kapatıldı. Buradan mezun olanların gezici başöğretmen, bölge okulu müdürü ve müfettiş olma hakları ellerinden alındı.

Zamanla değişen öğretmenler enstitülerin ruhunu anlayamaz oldu ve kendilerini öğrencilerinden üst görmeye başladılar. Ayda bir yapılan toplantılar 'sadece' öğrencilerin yanlışlarının konuşulduğu bir hâle dönüştü. Öğretmen-öğrenci arasındaki sıkı bağ çok zayıfladı. Küme sistemi bitti, öğrencileri her açıdan tanıma sona erdi. Öğrencilerin kültür dersleri dışında yaptıkları işlere de artık öğretmenler katılmıyor, onların yaptıklarını denetlemekle yetiniyorlardı. Bunların hepsi öğrencilerin üzerinde de olumsuz etkiler yaratmaya başladı. Öğretmenlerin öğrencilerle yemek yeme kültürü nerdeyse silinmişti.[229] Sirer'in sanat alanındaki insanlara yönelik bazı lekeme çalışmaları nedeniyle bu kişiler enstitülerle olan ilişkilerini kestiler.[230] Enstitülerin resmen içi boşaltılmıştı. (1946-1954 arası)

Disiplin konusunda artık denetim tamamen görevli üç öğretmen ile MEB'e bağlıydı. Ayrıca her enstitüde "eğitsel kol" denilen kolları öğretmenler kuracak, buraya öğrenci dağıtımlarını kendileri yapacak ve yazılı belge ile bildirecekti. Yani öğrencinin aktif olması engellendi. Bununla birlikte sene başından itibaren enstitü tüm programını yapacak, bu çizelge MEB'in onayından geçtikten sonra asla değiştirilmeyecekti. Bu ise her bölgeye göre değişebilen ve değişmesi gerekli programın sona ermesi demekti. Artık esnek bir plan, program yoktu.[231] Ayrıca serbest okuma saatlerinde okunacak kitaplara da sınır getirilmiş, hatta bazı kitapların toplatılması emredilmişti. Yücel'in çevirilerinin okunmaması için seviyelerine uygun olmadığı iddia ediliyordu. Tabii ki yıllar içerisinde program da müfredat da değişti. Bunların değişmesiyle enstitü adı da kullanılmayarak öğretmen okuluna geçiş sağlandı. [232]

[229] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.554-557.
[230] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.464.
[231] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.474-475.
[232] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.476-477.

1947 itibariyle enstitülere kız öğrenci alımı bilinçli olarak azaltılmıştır. 1950'de karma eğitime son verildi. Kız öğrenciler için ilk olarak Kızılçullu'daki enstitü ayarlanmıştı. Bu yer bir sonraki yıl NATO'ya verildiği için kız öğrenciler Trabzon-Beşikdüzü'ne alınmıştı. Ama bazı aileler bu kadar uzağa kızlarını göndermek istememiştir. Böylelikle eğitim gören kız sayısında yine bir düşüş yaşanmıştı.[233] Bu süreçte enstitülerin müfredatı da değişime uğramıştı. 1947 yılında, 1943 programını değiştirme yoluna gidilmiş ve bu durumun gerekçeleri şöyle görülmüştü:

1) *Program, enstitülerin çalışma ve iş bünyelerine uygun değildir.*
2) *Enstitülerde yeteri kadar işlik ve laboratuvar yoktur.*
3) *Dört yıldır yapılan denemeler, programın değiştirilmesini telkin etmiştir.*
4) *Köylere gidenler, öğretmen olarak, kendilerinden beklenen başarıyı gösterememişlerdir.*
5) *Öğretmenleri bilgili ve başarılı yapacak bir programa ihtiyaç vardır.*
6) *Müfettiş raporları programın değişmesini önermişlerdir.*[234]

Yapılan incelemelerde programın değişmesi zaruri görülmüştü.

"1947 yılında yeni bir müfredat programı hazırlanmıştır. Programın gerekçesi de daha bilgili öğretmen yetiştirmek olarak ifade edilmiştir. Bu nedenle öncelikle öğretmenlik bilgisi derslerinin sayıları ve haftalık süreleri arttırılmış ve içeriğinde de değişiklikler yapılmıştı. 'Çocuk ve iş ruhbilimi' dersi 'psikoloji' olarak değiştirilmiş, böylece enstitülerde üretime yönelik kuramsal bilgi dersi kaldırılmıştır. Böylelikle klasik okullardaki düzene geri dönülmeye çalışılmıştı."[235]

---

[233] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.*, s.112-113.

[234] Halime Yeşil, *Türkiye'de Köy Enstitüleri'nin Kapanış Süreci ve Demokrat Parti'nin Eğitim Anlayışı*, (On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Samsun 2018, s.90.

[235] Emel Karaismailoğlu, *Türk Eğitim Sisteminde Yeni Bir Eğitim Modeli Olarak Köy Enstitüleri ve Savaştepe Örneği*, (Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale 2013, s.76.

Değişen müfredat gereği uygulanan haftalık ders programı şu şekilde olmuştur:

Tablo 4: 1947-1953 Yılları Arasında Köy Enstitüleri'nde Uygulanan Derslerin Haftalık Programı[236]

DERSLER	**1. Sınıf**	**2.Sınıf**	**3.Sınıf**	**4. Sınıf**	**5. Sınıf**
Türkçe	0	4	4	4	4
Genel Ruhbilim	-	-	-	2	-
Çocukluk ve Gençlik Ruhbilimi	-	-	-	-	1
Eğitbilim	-	-	-	1	1
Genel Öğretim Metodu	-	-	-	2	-
Özel Öğretim Metodu ve Uygulama	-	-	-	-	6
Toplumbilim	-	-	-	-	2
Eğitim Tarihi ve Teşkilat	-	-	-	-	1
Tarih	2	2	1	1	1
Coğrafya	2	2	1	1	1
Yurttaşlık Bilgisi	-	1	1	-	-
Matematik	5	3	3	3	-
Fizik	-	2	2	2	-
Kimya	-	2	2	1	-
Tabiat Bilgisi	2	2	2	2	-
Okul Sağlık Bilgisi	-	-	-	-	1
El yazısı	1	1	1	-	-
Resim	1	1	1	1	1
İş	-	-	-	1	-

[236] Talip Kurşuncu, *Köy Enstitüleri Projesi ve Bir Örneklem Olarak Pazarören Köy Enstitüsü.,* s.109.

Beden Eğitimi ve Ulusal Oyunlar	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	1	2	1
Yabancı Dil (İsteğe Bağlı)	-	-	-	-	-
Askerlik	-	-	1	1	1
Ev İdaresi ve Çocuk Bakımı	-	-	-	1	1
Kooperatifçilik ve Kooperatif Sayışımı	-	-	-	-	1
Tarım Dersleri ve Uygulamaları	10	8	9	6	7
Sanat Dersleri ve Atölye Çalışmaları	9	7	8	7	8
TOPLAM	**59**	**63**	**61**	**65**	**63**

Kullanılan yöntemler- teknikler de geride bırakılarak klasik teknik ve yöntemler yine gündeme getirilmişti.

"*1943'teki program gereğince okutulan derslerde bazı farklılıklar oldu. 1947'de yapılan değişiklikle kültür derslerine ayrılan süre arttırılmış, teknik derslere atölye dersleri denilmiş, bu alan için öğretim yılının üçte birlik zamanı yeterli görülmüştür. Bu değişiklik kimi çevrelerce Köy Enstitüleri için sonun başlangıcı sayılmıştı. 1953'te kültür ve meslek derslerinin ağırlığı daha da arttırılmış, 1954'te ad ve program değişikliği ile ilköğretmen okullarına dönüştürülmüştür."*[237]

Enstitülerde verilen akademik eğitimin yanında bir de iş eğitimi verilmesinin faydası çokça görülmüştür. Öğretmenlik için yeterli düzeyde olmayanlar başka mesleklere yönelip, her şeyi okulunda deneyip yanılıp öğrendikleri için aslında iyi birer usta olarak mezun olup köylerine döndüler. Ancak değişen hükümet ve değiştirilen öğretim programı ile sonuçlar da değişti. Bu değişimi öğrencilerin anılarında da görebiliriz.

[237] Necdet Sakaoğlu, *a.g.e.,* s.340.

Isparta/Gönen mezunu Tali Özdemir programlarla ilgili düşüncelerini şöyle belirtmektedir:

"Biz 1948 programı ile yetiştik, tarım çalışmaları tam bir uygulama içinde geçiyordu. Ama marangozluk çalışmaları temrin-yapıp hemen yıkarak- şeklinde, atölyelerde geçiyordu. İnşaatlarda uygulama yoktu. Dokuma ve dikiş atölyeleri kapatılmıştı."[238]

Antalya/Aksu 1946 mezunu Mehmet Özman yaşadıklarını şu şekilde özetlemektedir:

"İş eğitimi derslerinde gücümüzün üzerinde çalıştırıldık. Bunu yaptığımız emeğin karşılığını aldığımızdan zevkle, gururla yapardık. Eserin karşısında yorgunluğumuz kalmazdı. Kireç yakmak, kendi yaptığın binada yatmak, kendi yetiştirdiğin sebzeyi yemek, kendi yaptığın valizi kullanmak vs. Ne güzel ne zevkli ne kıvanç duyulan işlerdi. Bunu tadan bilir."[239]

Öğrencinin kendi yaptığı ya da kendi ürettiği şeyi kullanması, aslında enstitülerde sağlanan disiplinin sırrıydı. Herkes elini taşın altına koymuştu. Öğretmen öğrenci demeden herkes aynı toprağı kazıyordu, aynı dikişi dikiyordu ya da aynı kitabı okuyordu. Birlikte daha güzelini yapmak tek amaçtı. Duyulan sevinç ve gurur onların geleceğe umudu oluyordu. Böylelikle öğrencilerin içinde sorumluluk duygusu kendiliğinden gelişiyordu. Günümüzde sorumluluk duygusuna sahip öğrenci sayısının ne kadar az olduğunu düşünürsek bunun eğitimden kaynaklanan bir fark olduğunu elbet göreceğiz. Okulun içerisinde herkesin bir sorumluluğu ve yetkisi varken disiplin sorunları da pek kalmıyordu. Disiplin konusunda her haftanın sonunda yapılan toplantılar büyük önem arz ediyordu.

---

[238] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.90.

[239] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.96.

"*Hoşgörü her zaman var ama kaytarma ve suiistimal asla yoktu. Tenkit ve nasihat her zaman var ama dayak ve korkutucu eylem asla yoktu."*[240]

Cumartesi toplantılarında hem öğretmen hem öğrenci yanlışı olan kimse açıkça eleştiriliyordu ve doğrusu anlatılıyordu, yanlışlar düzeltiliyordu. Ancak değişen müfredat ile cumartesi toplantılarının özelliğini yitirdiğini şu örnekle görebiliriz:

Kars/Cılavuz 1952 mezunu Osman İlker şöyle anlatmaktadır:

"İlk zamanlarda demokratik bir yaşam vardı. Cumartesi günlerinde öğrenci başkanı bir haftalık faaliyet raporunda olumlu-olumsuz her türlü davranışı yazar, okurdu ve bunlar tartışılırdı. Bir öğretmen bir çocuğu dövmüşse bu rapora işlenirdi ve "Öğrenci elbette hata yapacaktır, sopa bir eğitim aracı mıdır?" şeklindeki eleştiriye ilgili öğretmen yanıt vermek zorundaydı. Ancak zamanla her kademede dayak atılmaya başlandı ve demokratik yaşam karabasana dönüştü. Bir an önce mezun olmak istedik."[241]

Birkaç yıl içerisinde şu değişimler oldu:

"*1948 yılında eğitmen kurslarına son verildi. 1950'den sonra karma eğitim sonlandırıldı. Kız öğrenciler Kızılçullu ve Beşikdüzü Köy Enstitüleri'nde toplandı. Sonra Kızılçullu kapatıldı, Bolu Kız Öğretmen Okulu'na aktarıldı. Aynı yıllarda dört enstitüdeki sağlık kolu kapatıldı.1951 yılında enstitülerde eğitim 5 yıldan 6 yıla çıkarıldı. 1953'te İlköğretmen Okulları'nın programları ile enstitü programı*

[240] Hüseyin Gündüz Öklem, *Olayazdı Köy Enstitüleri Kapatılmasaydı*, Sergi Yay.,2.basım, İzmir 2016, s.48.

[241] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.109.

birleştirildi. 1954 tarih ve 6234 sayılı yasa ile Köy Enstitüleri, İlköğretmen Okulu'na dönüştürüldü."[242]

Kız öğrencilerin önüne böyle bir ket konulması hem demokratik açıdan yanlıştı hem de ülkenin geleceğini oluşturacak olan kadınların eğitim fırsatı yok edilmişti. Karma eğitimden hiçbir zaman vazgeçilmemesi gerekiyordu. Unutulmamalıdır ki, kadınların yok sayılması bir ülkenin geleceğini olumsuz etkileyen en büyük etmendir. Karma eğitimin gerekliliğini, karma eğitim olmazsa yaşanacak olumsuzlukları bir öğrencinin anısından açıkça anlayabiliriz.

Balıkesir/Savaştepe 1951 mezunu Yusuf Ziya Özdemir şöyle bahsetmektedir:

"Öğrencilerin karşı cinse ilgi duyması elbette doğaldır. Enstitüde de bu ilgi vardı. Fakat bunun sınırı ve ölçüsü konusunda okul idaresi de öğrenciler de çok hassas davranıyorlardı. Aşırı bir davranış asla söz konusu değildi. Hatta bu karma eğitimin erkekler üzerinde çok olumlu etkisi oluyordu. Erkekler daha düzgün giyiniyor, daha kibar oluyor, argo sözcükler ve özellikle küfür kullanmıyorlardı. Ancak DP 1950'de kızları Köy Enstitüleri'nden ayırdıktan, karma eğitime son verdikten sonra meydana gelen olumsuz tutumları bizzat yaşadım ve gözlemledim."[243]

1950 sonbaharında Köy Enstitüleri'nin geleceği konuşulmak üzere toplantı yapıldı. Bu toplantıdakilerin hiçbiri gerçekte bir enstitüyü ziyaret etmiş değillerdi. Toplantı kararlarına göre:

- *Kız öğrencilerin hepsi tek bir enstitüde toplanacak, karma eğitim olmayacak. (Kızılçullu-daha sonra Beşikdüzü)*
- *Öğretim süresi 6 yıla çıkacak.*

[242] Emine Öztürk, *a.g.e.*, s.14.

[243] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.113.

- *Sağlık kolu kapatıldı*.[244]

Bu toplantının sonrasında yıllar öncesindeki gibi yine yabancı uzmanlar ülkeye çağırılarak yeni bir sistem önerisi istendi. Ülkede var olan eğitim sorunu çözülmek isteniyordu. Ancak ezberci eğitimin olduğu ve alt-üst ilişkisi olan kurumlara dönüşen okullarda, bu sorunun çözülmesine fayda sağlamamıştır. Türkiye, enstitüleri kapatırken yeniden oluşan eğitim sorununu yok etmek ve enstitüleri unutturmak için yıllar önceki gibi yabancı uzmanlar davet etmiştir. İstenilen ıslah etme çalışması aslında Köy Enstitüsü'nün yerini doldurabilecek farklı bir eğitim sistemi bulunmasıydı. Tüm öğretmen okullarının birleştirilmesi düşünülüyordu. Wofford'un önerisine göre öğrenciler sadece dersliklerde kullanılabilecek öğretim araçlarını kullanacaklardı. Böylelikle yapı-onarım işleri rafa kaldırılıyordu. Wofford'un raporuna göre öğrenciler tek tip kıyafet giymeyecek, serbest kıyafet olacaktı.[245]

"Uzmanların hepsinin önerisi genel olarak şu şekildeydi: Öğrenci sayısının maddi olanaklara göre azaltılması ve öğretmen sayısının arttırılması gerekmektedir."[246]

Daha sonra *"1953'te 5.Eğitim Şurası'nda aslında Köy Enstitüleri'nin bir tür cenaze töreni olmuştu."*[247] Özellikleri değişen ve içi boşaltılmış Köy Enstitüleri'nin sadece adı kalmıştı. Yukarıda belirtildiği üzere en son olarak Köy Enstitüleri'nin adı, 1954 yılında İlköğretmen Okulları'nın birleştirilmesi ile ortadan kaldırıldı.

Köy Enstitü mezunu olanların örgütlenme bilinçleri oldukça yüksekti. En başta Atatürkçü Düşünce Derneği vardı. Sonrasında sendikalar geliyordu.[248] En

[244] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.490.

[245] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.497-498.

[246] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.502.

[247] Fay Kirby, *a.g.e.*, s.505.

[248] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.148.

önemlisi her bir birey, günümüzde eksikliğini hissettiğimiz insancıl yaklaşıma sahipti. Hepsi vatanı kalkındırmanın bilincindeydi. İşte zaman içerisinde eğitim programındaki değişikler ile enstitünün içinin boşaltılması ve adının da değiştirilmesi ile bu tarz öğretmenlerin değeri daha iyi anlaşıldı. Köylünün aydınlanmasını ve halkın bilinçlenmesini istemeyenler nedeniyle enstitüler kapatıldı. Ama buna engel olamayan Cumhuriyet Halk Partisi'nin de etkisi yok değildi. Başlangıçta en yüce kurum diye bahsettiği Köy Enstitüleri'ne yöneltilen onca karalamaya sessiz kalan İsmet İnönü de bu gruba girmekteydi. Bu konuyla ilgili olarak Kastamonu/Gölköy mezunu Cahit Kaya şöyle demektedir:

"Köy *Enstitüleri'nin kapatılma sorumluluğu kendisini 1946 seçiminin galibi sayan Demokrat Parti'ye aittir. İkinci sorumluluk ise amaçladıkları ilköğretimi yaygınlaştırma programlarının arkasında duramayan programları uygulamak isteyen kadrolarına sahip çıkamayan Cumhuriyet Halk Parti'sine aittir.*"[249]

Köy Enstitüleri'nin kapatılmasına giden bu yolda sadece bir kurumu, bir hükümeti ya da bir grubu sorumlu tutmak doğru olmayacaktır. Çünkü bu süreçte enstitü karşıtlarının yaptıkları kadar, enstitü karşıtı olmayanların yapılanlara karşı sessizliğini koruması aynı derecede etkili olmuştur.

[249] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.174.

IV. BÖLÜM
KÖY ENSTİTÜLERİ MODELİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

"Birkaç sinek yarası, cesur ve kuvvetli bir atı yolundan alıkoyamaz."

İsmail Hakkı Tonguç[250]

4.1. Köy Enstitüleri Modelinin Türk Eğitimine Katkıları

Köy Enstitüleri modelinin Türk eğitim sistemine katkılarını incelerken enstitüleri sadece köylüye okuma-yazma öğreten bir kurum olarak değil, köylü tabanından başlayarak Türkiye'yi aydınlatmayı hedefleyen bir kurum olarak değerlendirmek gerekir. Köy Enstitüleri'nin temelinde Atatürk ilke ve inkılaplarının temel alındığı unutulmamalıdır. Bu modelin temelindeki "iş içinde öğrenme" eğitim sisteminde bir devrim niteliğinde olmuştur. O güne kadar olan ezberci kısır döngü çarkına bir taş konulmuş ve yeni bir sistem ile Türkiye'de eğitiminde çığır açılmıştır. Köy Enstitüleri, *"Uğranılmamış, görülmemiş yerleri baştan sona dolaşıp, inceleyerek adama göre iş yerine, işe göre adam hazırlama ilkesini öngören bir anlayış getirmiştir*."[251] İşte farklılığı buradan kaynaklanmaktadır.

Köy Enstitüleri hakkında sayısal verileri aşağıdaki tabloda görmekteyiz:

[250] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e*., s.659.

[251] Zekeriya Esen, *Kepirtepe ve Arifiye Köy Enstitüleri*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul 2007, s.90.

Tablo 5: Köy Enstitüleri ile Alakalı Bazı Sayısal Veriler[252]

Eğitim Öğretim Yılı	Enstitü Sayısı	Öğretmen Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezunlar	
			Erkek	Kız	Toplam	Öğretmen	Sağlık Memuru
1940-1941	14	234	4933	438	5 371	-	-
1941-1942	17	294	6987	705	7692	103	-
1942-1943	18	354	8834	837	9671	254	-
1943-1944	18	368	11563	1276	12839	1 911	-
1944-1945	20	487	12761	1475	14236	1 797	221
1945-1946	20	505	13068	1396	14464	1 460	252
1946-1947	20	547	12822	1336	14158	2 089	228
1947-1948	20	642	11814	1078	12892	2 162	336
1948-1949	21	649	11244	773	12071	2 269	220
1949-1950	21	672	13251	721	13972	1 741	91
1950-1951	21	597	13322	773	14095	1 760	-
1951-1952	21	570	12647	706	13173	1 795	-

Köy Enstitüleri'nin açılışından sonra her geçen yıl mezun sayısı artmıştır. Ancak bazı siyasi değişimler ile enstitülere öğrenci alımındaki azalma ve değişen müfredatlar ile mezun sayısı azalmıştır. Sadece öğretmen değil, birçok farklı meslek sahibi olan öğrenciler köylerine döndüklerinde bir güneş gibi etrafını aydınlatmıştı. Mehmet Başaran'a göre eğer Köy Enstitüleri modeli daha on yıl devam ettirebilseydi işte o zaman Türkiye'de öğretmensiz ve aydınlanmamış tek bir köy kalmamış olacaktı.[253]

Köy Enstitüleri ile eğitim sisteminde her öğrencinin farklı olduğu ve hepsinin standart bir mesleğe erişmesinin doğru olmadığı vurgulanmış oldu. Kapanmasından

[252] Niyazi Altunya, *Köy Enstitüsü Sistemi Toplu Bakış*, Cumhuriyet Kitapları, İstanbul 2014, s.244.
[253] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.,* s.115.

yıllar sonra bu konu ile yapılan bir araştırmada şu sonuca varılmıştır:

Tablo 6: Köy Enstitüleri Mezunlarının Köy Enstitüleri'nde Yapılan Eğitim-Öğretim Etkinliklerinin, Çoklu Zekâ Kuramının Zekâ Alanlarına Göre Ortalaması[254]

Zekâ Alanları	***X***
Sözel-dilsel zekâ	3.87
Müziksel-ritmik zekâ	3.25
Bedensel-kinestetik zekâ	3.87
Doğacı-var oluşçu zekâ	3.68
Matematiksel-mantıksal zekâ	2.91
Görsel-uzamsal zekâ	3.10
Kişiler arası-sosyal zekâ	3.72
Kişisel-öze dönük zekâ	4.94
Ortalama	3.66

Bu tabloya göre, Köy Enstitüleri'nde yapılan eğitim-öğretim etkinliklerinin, çoklu zekâ kuramının zekâ alanlarına göre ortalaması X =3.66 bulunmuştur ve "bazen" aralığında yer almaktadır. Yani bu sonuç, Köy Enstitüleri'nde uygulanan eğitim-öğretim faaliyetlerinin çoklu zekâ kuramı ile arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Kısaca; öğrencilerin farklılıkları dikkate alınmış, öğrenciye her yönden hitap edebilen bir sistem uygulanmıştır.

Öğretmen ve öğrenci arasındaki bağı ve enstitülerdeki demokratik ortamın etkisini 1952 yılı Sivas/Yıldızeli mezunu Mehmet Baklacı şöyle belirtmektedir:

[254] Şükran Aykanat, *Köy Enstitüleri ve Çoklu Zekâ İlişkisi*, (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Bölümü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Manisa 2008, s.55.

"*Benim okuduğum enstitüde demokratik bir eğitim vardı. Yönetici- öğretmen ve öğrenci birleşiği bir yönetim hakimdi. Okulun yönlendirilmesinde öğrencilere yetki ve sorumluluklar veriliyordu (...) Öğrencinin kişiliğine önem verilirdi; yanlışları, noksanları onu kırmadan, küstürmeden onarırlardı. Öğrenci de yöneticisine güveniyordu."*[255]

Öğrencilerle birlikte yapılan her iş ile öğrencinin öz güveninin artması, öğrendiği bilgiyi kalıcı hâle getirmesi sağlandı. Üst-alt ilişkisi olmadan, birliktelik anlayışı geliştiği için öğrencilerle disiplin konusunda sıkıntı çekilmeden de eğitim-öğretim yapılabileceği görülmüş oldu. Eğitim- öğretim faaliyetleri, öğrenciler için öğrendiği yeni bilgiyi faydalı bir şekilde kullanabilmek odaklıydı. Yazılı, test veya sözlü tek ölçek olmadığı için öğrenci sadece puan ile değil tüm davranış ve tutumları ile değerlendiriliyordu. Dolayısıyla öğrencide not kaygısı ya da sınav stresi meydan gelmiyordu.[256]

Eğitime en önemli katkı ise okuma ve anlama alanında yapılmıştı. Sivas/Yıldızeli mezunu Emin Özdemir: "*Köy Enstitüleri'nde kitabın yeri ekmekten önce gelir.*"[257] derken gerçeği söylemektedir. Her gün serbest okuma saatinde sadece okuma yapılmazdı. Okunulanların daha iyi anlaşılması için değerlendirme ve eleştiri yapılarak her öğrencinin fikrini özgürce söylemesi sağlanırdı.[258]

"Öğrencilerin etkilendiği yazar veya düşünürleri bazılarını şöyle sıralayabiliriz: Sabahattin Ali, İ.H. Tonguç, R.N. Güntekin, Rousseau, Ömer Seyfettin, Y.K. Karaosmanoğlu, Tolstoy, Dostoyevski, Gorki, H.A. Yücel, Nazım Hikmet, Halide Edip, Petalozzi, Sokrates, Platon."[259]

---

[255] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.80.
[256] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.399-401.
[257] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.69.
[258] Talip Apaydın, *a.g.e.*, s.43.
[259] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.77.

Köy Enstitüsü mezunları ile yapılan anket sonucuna göre enstitülerde kitaplığı olmayan neredeyse hiç yoktu. Kitaplıkların içeriğine her türlü, her yazardan kitap bulmak mümkündü. Yücel'in yapmış olduğu çeviriler ise çok partili sisteme geçene kadar baş sırada tercih edilenler arasında bulunuyordu. Yapılan anket çalışmalarından çıkan sonuca göre çoğu enstitüye ise dergi ve gazete düzenli olarak gelmekteydi.[260] Böylelikle öğrenciler kendi aralarında hem bir değerlendirme yapmış oluyor hem de ülke hakkında hiçbir konudan geri kalmıyorlardı.

4.2. Köy Enstitüleri Sistemine İlişkin Yapılan Eleştiriler

"Köy öğretmenlerini başarısızlıkla lekelemeye yeltenenler, lütfen onların bulundukları köylere giderek müspet bir eser meydana getirsinler de onları da görelim."[261]

Köy Enstitüleri'ne yapılan eleştirileri sağ ve sol kaynaklı olarak gruplandırabiliriz. Sağdan gelen çoğu eleştiri Köy Enstitüleri'nin birer komünist yuvası olduğu suçlamasıydı.[262] Enstitülerde verilen teorik dersler ile Sovyet Rusya'ya yaklaşılmaya çalışıldığı öne sürülmüştü. Rusya'da öğrenciler halk işlerinde çalıştığı için bunun Köy Enstitüleri'nde de bunun amaçlandığı ifade edilmişti. Aslında Sovyet Rusya'daki eğitim ile Türkiye'deki eğitim arasında belli farklar olduğu açıktı. Köy Enstitüleri'ndeki "iş eğitimi" akımı ile Sovyet Rusya'daki "üretim okulu" akımının bir bağlantısı bulunmamaktaydı. Çünkü Türkiye'de bu akım ile hedeflenen kitle köylüydü. Amaç köydeki kalkınmayı sağlamak, tarımsal ve kültürel faaliyetleri arttırmaktı. Oysa Sovyet Rusya'daki akım Marksizm ile bağlantılı olduğundan

[260] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.73.
[261] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.*, s.657.
[262] İbrahim Şimşek, *a.g.e.*, s.123.

hedeflenen kitle köylü değil işçi sınıfıydı. Dolayısıyla tarımsal faaliyetlere değil endüstriyel işler ve fabrikasyon üretime önem verilmişti.[263]

Çok partili sisteme geçişten sonra Köy Enstitüleri'nin kapatılmasını hızlandırmak için en çok kullanılan suçlama "komünistlik" olmuştur.[264]

"*Muhafazakâr aydınlar* Köy *Enstitüleri'nin yayınladığı dergide sosyalizmin savunuculuğunun yapıldığını öne sürmüşlerdir. Ancak bu kurumlara yönelik iddiaları için kanıt oluşturamamışlardır."*[265]

Pakize Türkoğlu, öğrencilerin giydiği kıyafetlerle bile komünist düzenin nasıl yanlış şekilde bağdaştırıldığını şöyle belirtmektedir:

"Kimi eleştirenlere göre, enstitü öğrencilerinin giysileri bile eğitim dışıydı. Kız öğrencilerin pantolon ve ceket giymelerine, kalın asker kumaşlarından gocuklarına, pelerinlerine anlam yüklenmiş 'komünist modası giyiyor bunlar' denmiştir. Bugün neredeyse toplumdaki tüm bayanlar pantolon ve ceketleri modern bir görüntü yaratmak için giyiyorlar."[266]

Özellikle karma eğitim yapılmasını komünistlik ile bağdaştıran ya da enstitülerde düzenli olarak yapılan okuma saatlerinde komünizmle alakalı kitapların okutulduğu ve öğrencilerin yanlış yönlendirildiği yönünde yorumlar da olmuştu.[267]

---

[263] Prof. Dr. Ersoy Taşdemirci, "1936 Yılında Sovyet Rusya'da Yükseköğretim Hakkında Hazırlanmış Bir Rapor ve Bu Raporun Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Tarihi Bakımından Önemi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:11, 2001, s.1-37.

[264] Dr. Niyazi Altunya- Ali Kınacı, *a.g.e.,* s.51.

[265] Özlem Güldal, *Muhafazakâr ve Sol Aydınların Köy Enstitülerine Bakışı*, s.112.

[266] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.496.

[267] Ahmet Seyrek, a.g.e., s.198-199.

"Örneğin kız ve erkek öğrencilerin bir arada yer alması da solcu bir hareket olarak ifade edilmiştir. Köy Enstitüleri'nde kitap okuma saatleri önemle üzerinde durulan etkinliklerin başında gelmekteydi. Bu açıdan da Köy Enstitüleri'nin kitaplıklarının milliyet, askerlik aleyhine, komünistlik lehine kitaplarla, Rus eserleriyle, Rus şarkılarıyla dolu olduğu, enstitülerde yapılan serbest tartışmalarda, serbest okuma saatlerinde solcu kitapların okutulduğu vurgulanan diğer bir noktadır. Din düşmanlığının öğrencilere verildiği ve din derslerinin enstitü programları içerisinde yer almadığı iddia edilmişti."[268]

Enstitülerde din dersi zorunlu değildi. Aslında o yıllarda hiçbir okulda din eğitimi yoktu. Çünkü din eğitimi laiklik gereği devletin sorumluluğunda değil, ailelerin sorumluluğundaydı. 1946 yılından sonra ilkokullara, 1950'den sonra ise ortaokullara din eğitimi zorunlu ders haline getirildi.[269] Bugün de öyle devam etmektedir. Ancak son zamanlara baktığımızda sağdan gelen bu eleştirilere farklı bir tutum eklendiği fark edilmektedir. Sağdan yumuşayarak gelen yeni bakış açısı ile Köy Enstitüleri'nde zorunlu bir dini eğitim verilseydi bu kurumların daha yararlı olabilecekleri şeklinde savunulmaktadır.[270] Bu fikir yumuşamasını Köy Enstitüleri'ni doğrulamak amaçlı değil, sağ görüşün savunduğu ve planladığı temel dinsel eğitim uygulamaları için halktan belirli bir hoşgörü kazanmak amaçlı olduğu sonucuna varılabilir.

Başka bir eleştiri ise Köy Enstitüleri'ne sadece köylü öğrencilerin alınmasıyla köylü ve şehirli ayrımının yapıldığı idi. Oysaki Köy Enstitüleri'ne öğrenci alımı yapılırken böyle bir amaç asla güdülmemiştir. Enstitülerin asıl amacı öğrenciyi gideceği çevreden alıp eğitim verdikten sonra tekrardan aynı çevreye geri

---

[268] Ozan Aydemir, *Köy Enstitüleri ve Eğitim Felsefesi* , s.25-26.

[269] Fakir Baykurt, *a.g.e*., s.36.

[270] Osman Akdere& Nihal Yıldız, "Köy Enstitüleri'nin İdeolojik Yapısı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:35, 2017, s.275-316.

göndermekti. Zaten Köy Enstitüleri'nin ortaya çıkışının nedeni, şehirden gelen öğretmenlerin köylerde eğitimde süreklilik sağlayamayıp başarı gösterememeleriydi. Ayrıca köylünün köyünde kalması sağlanarak endüstrileşmeye ket vurularak Köy Enstitüleri ile işçi sınıfının oluşmasının engellendiği görüşü savunulmaktaydı. Bu nedenle gerici bir tasarı olarak değerlendirilmişti.

Köy Enstitüleri'ne yönelik eleştirilerden biri de enstitülerin çok pahalıya mal olduğu görüşüydü. Ama bu tamamen içi boş bir eleştiriydi. Çünkü enstitülerde yapılan her iş imece usulü ve en az masrafla yapılmaktaydı.[271]

"Köy Enstitüleri'nde her şeyi öğrencilerle birlikte öğretmen ve usta öğrenciler çalışarak yapmıştır. Bu nedenle Köy Enstitüleri bugünkü oluşumlara oranla daha ucuza mal olmuş eğitim kurumlarıydı. Bu işlerinde parayla tutulmuş işçilere yaptırılmasına hem ekonomik açıdan olanak yoktu hem de enstitülerin amacına uygun değildi."[272]

Sol eleştirilerde Köy Enstitüleri'nin ideolojik temeli ele alınmıştı ve Kemalizm'den başlayarak faşizm ve köycülük gibi değişik sonuçlara varılmıştı. *"Solun eleştirilerinde Kemalizm küçümsenerek bir olumsuzluk öğesi olarak kullanılmıştır. Oysaki onların anladığı Kemalizm ile köy enstitülerinin kurucularının Kemalizm anlayışı aynı şey değildi."*[273]

Enstitülerin temelindeki Kemalizm'in çıkış noktası bağımsız ve ulusal olan devlet ilkeleridir. Çağdaş bir millet ve sosyal bir devlet yaratmak amaçlanmıştır. Aydınların görevi Kemalizm'i bu doğrultuda geliştirmek olmalıdır. Ayrıca sol görüşlülere göre enstitüler şu açıdan da değerlendirilmiştir:

---

[271] Şevket Gedikoğlu, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*, İş Matbaacılık, Ankara 1971, s.271-272.

[272] Ozan Aydemir, *Köy Enstitüleri ve Eğitim Felsefesi*, s. 27.

[273] Ozan Aydemir, *Köy Enstitüleri ve Eğitim Felsefesi*, s.27.

"Alt yapı oluşturulmadan Köy Enstitüleri'nin tek başına köylere gidişi yerinde bir hareket olmamıştır. Toprak reformundan başlayarak tüm alt yapı oluşturulmalı ve Köy Enstitüleri'yle birlikte devletin diğer güçleri de köylere gitmeliydi. Önce köyün yaşam düzeyi değişmeden, okuma-yazma öğretilmesinin kalkınmayı sağlayamayacağı Köy Enstitüleri'nin bir ütopya olduğu, köy ve köylüyü sömürme amacı güttüğü, öğretmene maaştan başka ev ve toprak vermenin öğretmeni sömürücü sınıfa katmıştır."[274]

Ancak bu eleştirilerin altının dolu olmadığını köylünün enstitüleri benimseyerek öğretmenler ile birlikte imece usulü hareket etmeleriyle kanıtlanabilir. Dolayısıyla -asıl olan- sömürülen köylü için artık yeni bir yol açılmıştır. Bu sömürü düzenine engel olunmuştu. Köy Enstitüleri bir ütopya değil, gerçekleştirilmiş ve olumlu sonuçlar alınmış günümüzde bile hâlâ özlem duyulan bir eğitim sistemi olmuştur.

"Köy Enstitüleri'ne yöneltilen eleştirilerden biri de uygulanan karma eğitim sistemine yönelikti. O günkü şartlar altında karma bir eğitimi gerçekleştirmek zorlu bir çabayı gerekli kılmıştır."[275]

Karma eğitim açısından enstitüleri eleştirmek gerçek dışı ve yersiz olmuştur. Çünkü kayıtlarda bu konuyla ilgi dikkate değer bir şikâyet ya da olumsuz durum bulunmamaktadır.

"Bu konuda muhafazakâr aydınlar kız ve erkek öğrencilerin karma eğitim ortamında gayri ahlaki ilişki yaşadıklarını yayınladıkları kitaplarda ya da yazılarında iddia etmişlerdir. Fakat bu iddiaları kanıtlayacak somut veriler bulamamışlardır. "[276]

---

[274] Ozan Aydemir, *Köy Enstitüleri ve Eğitim Felsefesi*, s.28.

[275] Ozan Aydemir, *Köy Enstitüleri ve Eğitim Felsefesi*, s. 26.

[276] Özlem Güldal, *Muhafazakâr ve Sol Aydınların Köy Enstitülerine Bakışı*, s.111.

Köy Enstitüleri müdürleri bu konuda ciddi bir problem yaşanmadığını belirtmişlerdir. *"İddia edilen kötü olaylar 15.000'i aşan öğrenci içinde beş veya onu geçmemiştir."*[277]

Başka enstitülüler gibi Talip Apaydın da karma eğitimin yararlarından şöyle bahsetmektedir:

"*Kızlarla birlikte okuyan erkekler daha kibar ve dikkatli davranıyorlar. Kılık kıyafetine daha çok özen gösteriyorlar. Birlikte eğitim gördükleri ile arkadaşlık yapmaya alışıyorlar ve bu durum olağanüstülük çıktığı için her iki cins de rahatlıyor. Yani aslında iki cins farkında olmadan karşılıklı olarak doğal ortamda birbirlerini eğitmiş oluyorlardı.*"[278]

Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü'nde çıkarılan Köy Enstitüsü Dergisi de eleştiriye tutulmuştur.

"Bu eleştiriler sonucunda yapılan incelemelerde bu türden suçlamaları hak edecek yazılara rastlanmamış olması, bu suçlamaların karalama amacına yönelik olduğunu ortaya çıkarmıştı. Köy Enstitüleri'nde vatan, milli sınır, mülkiyet, aile, din düşmanlığı yapıldığı iddiası ortaya atılmıştı. Oysaki Köy Enstitüleri'nin kuruluş felsefesine göre enstitülere köyde doğmuş ve büyümüş, toprakta çalışan, mülkiyet, toprak, aile, din duygusu ile yetişmiş kişiler alınmıştır."[279]

Buna rağmen Yüksek Köy Enstitüsü kapatıldı ve dergi çalışmaları son buldu. Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü sadece üç dönem mezun verebildi. Ancak bu üç dönemdeki mezunlar arasında oldukça fazla ün yapmış, başarılı olmuş yani aydın kişiler çıkmıştır. Sorulması gereken -bugün için bile- bu başarının kaynağı neydi? O

---

[277] Şevket Gedikoğlu, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*, s.289-290.
[278] Talip Apaydın, *a.g.e*., s.72-75.
[279] Ozan Aydemir, *Köy Enstitüleri ve Eğitim Felsefesi*, s. 26.

günün şartlarında öğrencilerde "sorumluluk" bilinci vardı. Üstlerinde sanki tüm ülkenin sorumluluğunu taşıyorlardı. Vatan için yararlı olabilmek, ufacık köylerinde aydınlanmayı sağlayabilmek en büyük hayalleriydi. Acı ve sıkıntı içinde büyüyen ve zorlu şartlar içerisinde bile öğrenme isteğini ve azmini yitirmedikleri için başarılı olmuşlardı.

Öbür taraftan bazı eleştirilerin haklı yanları da bulunmaktadır. Bunların haklılığını öğrenciler üzerinde yapılan anket çalışmaları ve anılardan anlayabiliriz. Örneğin öğrencilerin iş eğitiminin gerekleri dışında daha ağır şartlarda çalıştırıldığı doğrudur. Ama bunu o dönemki zorunluluklar karşısında çaresizlikler içerisinde bulunabilen bir çözüm olarak görülebilir.[280] Devletin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar varken yeterli finansman sağlanamıyorken bir de üstüne üstlük İkinci Dünya Savaşı'nın Türkiye'yi etkileme ihtimalinden kaynaklı köylülerin çoğu ve öğretmenler ikinci kez askere çağrılmışken mecburen bu sorumluluk öğrencilere ve köyde geride kalanlara düşmüştü. Zaten köylü ve enstitü imece usulü çalışmasaydı enstitüler bu kadar hızlı gelişip büyüyemezdi. Bu işleri öğrenciler gelecekleri için köylüler ise çocukları için yapmış oldular. Köy Enstitüleri'nin temelinin imeceye dayandığını Sabahattin Eyüpoğlu şöyle açıklamaktadır:

"*Köy Enstitüleri eğitim ve öğretim ilkelerini bir yandan işe, bir yandan da memleket gerçeklerine, 'imece'ye dayıyordu. O kadar ki şimdi düşünüyoruz da Köy Enstitüleri'ne 'Eğitim İmeceleri' denseymiş, belki bu kurumların özelliği halka daha iyi anlatılırmış*."[281]

Bilgiye susamış çoğu öğrenci tarafından belki de en haklı eleştiri öğretmenlerin yetersizliği konusundaydı. İlk atanan öğretmenlere tam olarak enstitü mantığı aşılanamadığından bu eksiklik devlet tarafından fark edilmiş ve kısa sürede Yüksek Köy Enstitüsü açılarak enstitülere öğretmen yetiştirmek temel amaç olmuştu.

[280] Mustafa Gazalcı, *a.g.e.*, s.94-95.
[281] Sabahattin Eyüpoğlu, *a.g.e.*, s.54.

Aslında bakıldığında Köy Enstitüleri ilk açıldığında öğrenci bulmakta da güçlük çekilmişti. Ama zamanla öğrenci ve öğretmen sıkıntısı sona erdirilmişti.

4.3. Köy Enstitüleri Modeli Günümüze Uygulanabilir mi?

Köy Enstitüleri'ni bugün aynen yıllar öncesindeki gibi günümüze uygulayabilip uygulayamayacağımızı düşünmek aslında Köy Enstitüleri'nin amacına ters düşmektedir. Çünkü Köy Enstitüleri her zaman çağdaş uygarlık düzeyine erişmeyi hedef edinen, yenilikten yana olan kurumlardır. O zaman onları günümüzde birebir aynen uygulamamız mümkün değildir. Çünkü yıllar önceki Türkiye ve dünya şartları ile bugünün Türkiye ve dünyasının içinde bulunduğu şartlar artık çok farklıdır. Tabii ki bugün hâlâ köyler olduğunu ve bu yüzden Köy Enstitüleri'ni aynen uygulayabileceğimizi savunanlar da olacaktır. Bu yüzden farklı bir bakış açısı ile bu durumu değerlendirebiliriz.

"Köy Enstitüleri felsefesinden bugün nasıl faydalanabiliriz sorusunu iki yönde inceleyebiliriz:

1) Öğretim yöntemi olarak (ilköğretim okullarından, eğitim fakültelerine kadar her aşama için).

2) Öğretmenlerin, mesleklerini yerine getirmeleri bakımından."[282]

Günümüzde Köy Enstitüleri modeli uygulanabilir mi diye öncelikle köylerdeki eğitim durumunun saptanması gerekmektedir. Aynı şekilde tüm üniversitelerde de eğitim saptamalarına ihtiyaç vardır. Eğitim fakültelerinde ülkedeki eğitimin nasıl olması gerektiği ile ilgili gerçekçi planlamalar yapan gruplar/birimler kurulabilir. Şu an içi boşalmış olan meslek liselerinin acilen eski, üretken durumuna

[282] Zekeriya Esen, *Kepirtepe ve Arifiye Köy Enstitüleri*, s.92.

getirilmesi için planlamaları yeniden değiştirilmelidir. Her yerde "iş-yaşam" okulu mantığı benimsenmeli, öğrencilerin yaşayarak yaparak eğitim görmüş olmaları şarttır. Aynı meslek için eğitim veren yüksek okul ve meslek okullarına enstitülerdeki gibi ekilecek ve üretim yapılacak arazi tahsis edilebilir. Özellikle üniversitelerde enstitülerden emekli olan öğretmenlerin danışmanlık yapması sağlanabilir. Köy Enstitüleri yeniden açılmayabilir ama bunun yerine tüm okullarımızda enstitülerin benimsediği ilkeler uygulamaya konabilir. Örneğin; öğrenciler sadece teoride değil pratikte de öğrendiklerini uygulayabilmeliler. Sadece belirli günler veya belirli bir süre sınıfa giren, sadece bir ders öğretmenlik yapabilen bir üniversite öğrencisi mezun olunca sınıfa ilk girdiğinde bocalar. Çünkü öğretmenlik konusunda 'staj' adı verilen o küçücük zaman diliminde gittiği okulda yeterli tecrübeyi kazanamamıştır. Köy Enstitüleri'nde öğrenci gideceği köyde yaşayacağı her durumu zaten okulda da yaşayıp tecrübe ettiği için öğretmen olduğunda hiçbir zorluk çekmemiştir. Günümüzde ise sadece bilgi deposu olarak görülen öğrencilere en başta tecrübe kazandıramadığımız bir eğitim sisteminin kısır döngüsü içerisindeyiz. Eğitim sistemindeki bu döngünün kırılması gerekmektedir. Eğitimde her zaman nicelikten önce niteliğe önem verilmelidir. Bir üniversitenin kaç mezun verdiği, onların nasıl yetiştirildiğinden daha önemli olmamalıdır. Küçük yaş gruplarında eğitim sisteminde yaşananlara örnek verecek olursak, bugün oyun çağındaki çocuklar, müfredatındaki beden eğitimi derslerinde bile çoğunlukla matematik dersi görebilmektedir. Amacın çocukları daha başarılı yapmak olduğu belirtilmektedir. Ama başarının 'sadece' daha fazla ders görmekle bağlantılı olup olmadığı tartışılabilir bir konudur. Günümüzdeki eğitim sistemi yarışa dayalı olmasa öğretmenler beden eğitimi dersinde yine beden eğitimi yaparken öğrencileri farklı alanlarda da hayatın içine katabilirler. Örneğin; okulun bahçesine bir fidan ekmek bugün büyük bir proje olarak alkışlanırken Köy Enstitüleri'nde bu normal sayılan bir aktiviteydi. Aslında Millî Eğitim Bakanlığı günümüzde, yapıp yaşayarak öğrenmeyi "proje görevleri" adı altında eğitim sisteminde uygulamaya çalışmaktadır. Ancak burada şöyle bir sıkıntı ortaya çıktığını belirtmek gerekir. Bu proje görevleri öncelikle ailelerden kaynaklı olarak "Daha güzel olsun, çocuğum daha yüksek puan alsın." anlayışıyla çocukların değil velilerin yaptığı görevler olmaktadır. Öte yandan da eğitim fakültelerinden mezun olarak göreve gelen öğretmenlerde en önemli eksikliğin idealistlik olduğu düşünülebilir. Bu eksiklik

nedeniyle de proje görevlerinin tam istenildiği şekilde hayata geçirilemediğini söyleyebiliriz.

Köy Enstitüleri'nin günümüze uygulanabilirliği konusunda özellikle "Köy Enstitüleri modelinin ne kadarı ya da neresi uygulanabilir?" sorusu da sorulmalıdır. Aradan geçen yıllarda teknoloji gelişmiş, olanaklar artmış dahi olsa temeldeki eksiklik hâlâ var. Bölgesel örgütlenme geçmişte yapıldığı gibi günümüzde de neredeyse artık her şehirde olan üniversitelerin şemsiyesi altında yapılabilir.[283] Üniversiteler bulundukları bölgenin ihtiyaçlarına yönelik olarak o bölgede yaşayan halk ile iş birliği içerisinde devletin de desteğini alarak bir kalkınma projesi gerçekleştirebilir. Zaten işsizlik nedeniyle sürekli olarak köyden kente göç yaşanmaktadır. Enstitüler devam etseydi en başta bu soruna etki edeceği öngörülebilir. Çünkü köylü hâlâ üretebildiği için aç kalmayacak ve kente göçü düşünmeyecekti. Köydeki eğitim şartları ile kentteki eğitim şartları arasında bunca fark oluştuğu için de köylü kente göç ediyor oysaki enstitüler ile bu ayrım kapatılmaya başlanmıştı. Üniversitedeki iş bölümü, gerekli programlar ve iş eğitimi ilkeleri belirlenerek yeniden bir toplumsal kalkınma hareketi başlayabilir. Çünkü eğitim zayıfsa, ekonominin yükselmesi beklenemez. Eğitim, ülkeye gerçekten yararı olacak şekilde planlanmalı ve gerçekten bize özgü, millî değerlerimizi kapsayan, sadece yazılı olarak kalmayan uygulanabilen bir yapıya dönüştürülmelidir.

Günümüzdeki eğitim sisteminin maalesef sınava dayalı bir yapısı vardır. Öğrenciler herhangi bir bilgiyi, onu günlük yaşamında kullanıp değerlendireceği için değil test çözerken kullanacağı için öğrendiğinin farkındadır. Öğretmen bilgiyi veren, öğrenci dinleyen konumundadır. Edilgen konumdaki öğrenci için bilgi hiçbir şekilde kalıcı olmamakta bu nedenle de okuldan soğumaktadır. Günümüzde Köy Enstitüleri sistemini algılamak aslında bazı yönlerden zor olabilir. Düşünün ki bugün liseyi bitiren bir öğrenci bir köye öğretmen olarak gidiyor ve üzerinde çeşitli sorumluluklar taşıyor. 17-18 yaşında öğretmen olan, bir köyü kalkındırma bilinciyle yola düşen gençler ile

[283] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.*, s.163-164.

bugünün gençleri arasındaki farkı sorgulamak gerekir. İşin temeline inildiğinde karşımıza her geçen yıl değişmiş olan eğitim sistemi çıkacaktır. Değişen eğitim sistemlerimiz maalesef bu işe bir çözüm olamamıştır. Hatta yıllar önce denenip olumsuz sonuç alınan erken yaşta okula başlama sistemi (altı değil beş yaşında ana sınıfına başlama) 4+4+4 ile yeniden denenmiş ve yeniden olumsuzluğu eğitimciler tarafından görülmüştür.[284] Şu an ülkemizde çoğalan özel okulların nedenini de burada sorgulamak gerekir.

"Ne yazık ki, öğrencilerimiz bugün bir sünger gibi düşünülerek, hacmine bakılmaksızın bilgileri emmeleri isteniyor. Bunun sonucunda da kendini ifade edemeyen bireyler yetiştiriyoruz, araştırmalar bunu gösteriyor."[285]

Günümüz okullarından mezun olan her öğrenci hayatında sürekli başkasından komut bekleyen ya da tecrübesi olmadığı için okuldan çıkınca sudan çıkmış balığa dönen bireyler olmaktadır. Hatta çoğu yapacağı mesleği ailesi istediği için seçmektedir, bu yüzden de çoğu meslek sahibi işini sevmeden yapıyor. Bu da ülke genelinde hem olumsuz gidişe hem de başarısızlığa neden olmaktadır. Köy Enstitüleri sisteminde öğrenci, öğretmen olmaya zorlanmamıştır. Çünkü herkesin becerisinin farklı yönde olduğu o zamanlarda bilinmekte buna uygun davranılmaktaydı. Günümüzde ise her öğrenciden çok yüksek başarı -özellikle sayısal başarı- beklenmektedir. Kimse öğrencinin yetenek ya da ilgilerinin yeteri kadar üzerine eğilmemektedir. Çocuklar maalesef gözleri kapalı bir yarış içerisinde kendilerini buluyorlar. Tek hedefleri daha fazla soru çözüp önündekileri geçmektir. Böyle bir sistem içerisinde öğrenci ile öğretmen arasındaki bağ, Köy Enstitüleri'ndeki gibi kuvvetli olamamaktadır. Birlikte yemek yiyip birlikte okuyan, birlikte çalışan öğretmen ve öğrenci yerine artık sınıflarda sadece komut veren öğretmen ve komutu

[284] Güler Yalçın, *a.g.e.*, s.180-182.

[285] Zekeriya Esen, *Kepirtepe ve Arifiye Köy Enstitüleri*, s.93.

uygulayan birer öğrenci vardır. İlkokuldan üniversiteye kadar her kurumda buna benzer bir durum yaşandığını gözlemleyebiliriz.

Günümüz eğitim sistemi ve Köy Enstitüleri içerisindeki öğrencilerin farklılıklarından bahsetmek gerekirse bugün üniversiteler dahil yeterli bir örgütlenme, yönetime katılma ve eleştiri hakkı yokken Köy Enstitüleri'nde öğrenci her durumda ve her yerde birlik olup hakkını savunan ve gerekli eleştirileri korkusuzca dile getiren bir yapıya sahipti. Maalesef bugün ezberci bir sistem bulunmaktadır. Köy Enstitüleri'nde ise öğrenci her bilgiyi yaparak ve yaşayarak öğrenmekteydi. Köy Enstitüleri'nde sanatın her dalına çok değer verilmiş ve önemli sanatçılar okulları dolaşarak öğrencilerle paylaşımda bulunabilmişlerdi. Bugün ise resim, müzik, beden eğitimi gibi dersler her kademede ikinci plana itilmiş durumdadır. Bu durum, ülkedeki sanat algısını da aşağı çekmektedir. Kültürel değerleri yaşatmak günümüzde "değerler eğitimi" adı altında okullarda yapılmaya çalışılmaktadır.[286] Ancak bunun başarıya ulaşabildiğini söylemek güçtür. Enstitülerde her sabah yapılan spor, her gün oynanan milli oyunlar, her gün söylenen şiirler ve halk türküleri ile öğrenciler zorla değil bilinçli bir şekilde bu kültürü yaşatıyorlardı. Köylü ile kurduğu iletişim, arkadaşları ile ilişkiler sayesinde anlayış, saygı, sevgi gibi değerleri zaten kazanıyorlardı. Bunların hepsi onların yaşam tarzıydı. Bugünkü öğrencilere baktığımızda ise bunu görmek pek mümkün değildir.

Günümüzde Köy Enstitüleri'nde uygulanan eğitim sisteminin eksikliği şu açılardan hissedilmektedir: Enstitülere göre bugün öğretmen yetiştiren kurumlar öğretmen olma bilincini maalesef yeteri kadar verememektedir. Bu yüzden öğretmenlik idealizmi oluşmamaktadır. Çünkü Köy Enstitüleri'nde öğrenci daha on yaşındayken öğretmenlik ya da edineceği başka bir mesleğin sorumluluğunu taşımaktaydı yani o bilinçle eğitimini alıp kendini bu doğrultuda yetiştirmişti. Zihnen de mesleğine uyum sağlamıştı. Günümüzde ise çoğu gencin üniversite sınavına girdiği hâlde "Neresi tutarsa oraya giderim." düşüncesiyle hareket ettiği gözlemlenmektedir.

[286] Dr. Niyazi Altunya- Ali Kınacı, *a.g.e.,* s.14.

Bir hedefi olan öğrencilerin sayısında düşüş olduğunu söyleyebiliriz. Üniversite sınavında öğretmenliği kazanan bir genç on sekiz yaşından sonra bu doğrultuda bir gelişme göstermeye çalışmaktadır. Eğitim bir ülkenin geleceğini birebir etkileyen bir faktör olduğu için öğretmenlik herkesin yapabileceği değil bilgisi, becerisi ve isteği olanların yapabileceği bir meslek olmalıdır.

Ayrıca öğretmen adaylarının yaratıcılıklarının önünü kesilmektedir. Öğretmenliğin zaman içerisinde değerini yitirmesinin nedenleri de aslında bunlardır. Öğretmenliği bir zorunluluk gibi yapan, yapmış olmak için birçok faaliyeti yerine getiren, öğretme yöntem ve becerileri eksik yani birçok açıdan donanımsız olarak mezun olan öğretmenler ile ülkeyi kalkındırma bilincinde olan sorumluluk sahibi nesiller nasıl yetiştirilebilir ki?

Köy Enstitüleri Cumhuriyet döneminin en iyi tasarlanmış ve başarıya ulaşmış eğitim projesiydi. Ancak günümüzde Köy Enstitüleri modelini aynen canlandırmak mümkün olmayabilir. Ama bu modelin bize kattığı evrensel değerler üzerinde düşünebiliriz. Derslerde öğretim yöntem ve tekniklerine sorgulayıcı-eleştirel bakış tarzları yerleştirilebilir. Sınıf ve okul ortamına, demokrasi kavramı daha çok uygulamaya dönük getirilebilir. Ezberden sıyrılıp yaşayarak yaparak öğrenmeye uygun olan yeni yöntemler bulunabilir. Günümüzdeki eğitim sisteminde de yaparak yaşayarak öğrenme vardır. Ancak bunu uygulayacak öğretmenler bu eğitim tarzına uygun olarak fakültelerinde eğitim alamadıkları için göreve başladıklarında bunları uygulamakta zorluk çekmektedirler. En fazla gerçek anlamda on yıl dayanmış olan enstitüler bugüne kadar yaşasaydı ülkenin durumunun belki de bundan daha iyi olacağı söylenebilir.

Eğer Köy Enstitüleri kapatılmasaydı bugüne ulaşsaydı ya da en azından yirmi yıl ayakta kalabilseydi; öncelikle ülkedeki ilköğretim sorunu belki de çözümlenmiş olabilirdi. Çünkü planlar dahilinde 1956 yılında herkes okur-yazar olacaktı. Türkiye, daha çağdaş ve modern bir hâle gelip uluslararası alanda daha çok yer alabilirdi. Köylü üretici durumda olduğu için "iş" için kente göç azabilir ve bugün yaşanılan köyden

kente göç sorunu asgari düzeye inmiş olabilirdi.[287] Dolayısıyla özellikle İstanbul'da olan gecekondu türü oluşmayacaktı. Köyden kente göç olmayınca köyler de kentler gibi modernleşme yolunda ilerleme kaydedebilirdi. Toprak Reformu Yasası o dönemde çıkarılmış olsaydı toprak ağalığı sistemi ve kölelik belki de bugün hiç kalmayabilirdi. Ülkede herkes ürettiği için, köy-kent ayrımı kalmadığı için fazla üretim dışa satılabilir, dışa bağımlılık azalabilirdi.[288] Vatansever, uygar, daha bilinçli, eleştirel bakış açısına sahip ve üretici bireylerin yetişmesinde artış gözlemlenebilirdi. Tabii ki bu ihtimallerin hepsi Köy Enstitüleri'nin kurulduğu zamanki vizyon ve misyonundan sapmamış olmaması ile sağlanabilirdi.

[287] Pakize Türkoğlu, *a.g.e.*, s.566-567.

[288] Mehmet Başaran, *Devrimci Eğitim Köy Enstitüleri*, Papirüs Yay., İstanbul 1999, s.124-126.

SONUÇ

"Köy Enstitüleri Modeli" adlı tezimizde Türkiye tarihinde Köy Enstitüleri ile başarıya ulaşmış bir eğitim modelinden, bu modelin ortaya çıkışından, ortaya çıktıktan sonra mücadele edilen sorunlardan, bu sistemle yetişen nesillerin ülkeye sağladığı katkılardan bahsetmekle Köy Enstitüleri'nin neden ve nasıl kapandığına, sonrasında bu kurumlarla ilgili yapılan eleştirilere değinilmiştir. Ayrıca 20. yüzyılda Türkiye'nin kalkınmasına aktif olarak sadece on yıl katkıda bulunabilmiş Köy Enstitüleri'nin günümüze yansımalarına ve bu kurumların nasıl ya da ne kadarının bugüne uygulanabileceği anlatılarak günümüzdeki eğitim sistemi ile karşılaştırmalara yer verilmiştir. Bugün bile hâlâ özlem duyulan bu sistem ile ilgili yerli ve yabancı düşünür veya eğitimcilerin yorumları da eklenmiştir.

Köy Enstitüleri sadece ülkemizde değil tüm dünyada yankı uyandırmıştır. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile nüfusun yüzde seksenini köy halkının oluşturduğu gerçeği göz önünde bulundurularak başta M. Kemal Atatürk olmak üzere birçok eğitimci işe köyden başlamanın doğru olduğunu düşünmüştür. Türkiye, köylü aydınlatıldığı ve ufku genişlediği ölçüde muasır medeniyetler seviyesine çıkacaktı. Yapılan devrimlerin benimsenmesi için bu devrimleri anlayabilecek, yeni rejimi özümseyebilecek bireylere ihtiyaç vardı. Çünkü bunlar anlaşılmazsa cumhuriyet rejimi kalıcı olamazdı. Değişimlere ayak uydurabilecek gelişmeye açık bireylerin yetişmesi ancak eğitim yoluyla olabilirdi. Ayrıca ülkenin ekonomik anlamda gelişmesi de uygulanacak eğitim sistemi ile birebir ilişki içerisindeydi.1936-1950 yılları arasında bu amaçla çalışan birçok Milli Eğitim Bakanı göreve geldi. Ancak en uzun süre bu görevde kalan Hasan Âli Yücel olmuştur. Yücel döneminde, İsmail Hakkı Tonguç ile birlikte öncesinde denemeler yapılan ve olumlu sonuçlar elde edilen bir eğitim sistemi uygulanmaya başlandı. Köy Enstitüleri Modeli ile amaç sadece köylüye okuma yazma öğretmek değildi. Başta köy olmak üzere tüm ülkeyi kalkındırmak hedeflenmişti.

Köy Enstitüleri Modeli, eğitim sistemine iş içinde yaparak yaşayarak öğrenme ilkesini kazandırdı. Böylelikle öğrenciler belli bir amaç için, nerede nasıl

kullanacağını bildiği bilgiyi tecrübe ederek öğrenmiştir. Enstitülerde sadece teorik bilgiler değil uygulamalı bilgiler de veriliyordu. Böylelikle öğrenciler üretmenin bütün aşamalarını yapıp yaşayarak tecrübe etmekte, belli bir amaç uğruna döktükleri ter ile başarıya ulaşmanın mutluluğunu yaşamaktaydılar. Köy Enstitüleri ülkeye sadece öğretmen değil birçok meslek erbabı yetişmesini sağlamıştır. Hiçbir öğrenci öğretmenliğe zorlanmamış, her öğrenci kendi yetenekleri doğrultusunda en başarılı olabileceği mesleği seçmiştir. Enstitülerde sağlanan demokratik ortam öğrencilerin hayat tarzlarına yerleştiği için gittikleri her yerde bu ortamın devamı için çabalamışlardır. Köy Enstitüleri ile ülke çapında belli bir süre sonra ekonomik hareketlenme başlamıştır. Enstitüler kendi yağında kavrulmayı başarabilen kurumlar olmuştur. Bunun yanı sıra halka yeni teknik veya yöntemler göstererek her bölgenin coğrafi şartlarına uygun geçim kaynaklarının doğru saptanmasına yardımcı olmuşlardı. Bu yüzden köylü zamanla daha çok enstitülere alışmış ve enstitüleri anlamaya başlamıştır. Karşıt düşünceler ortaya çıkana kadar köy halkı her zaman Köy Enstitüleri'nin destekçisi olmuş ve imece usulü yardımlaşmaları devam ettirmiştir.

Köy Enstitüleri modeli o dönemin kendine özgü ve başarılı bir eğitim sistemi olmuştur. Bu modelin her yeni uygulanan model gibi bazı eksiklikleri olduğu görülmüştür. Ancak bu eksik yanlar tamamlanmak yerine bahane olarak ileri sürülüp kapatılmalarına neden olunmuştur. Üreten, dışa bağımlılığı az olan ve özgürce düşünebilen bireylerin yetişmesinin önü böylece kesilmiş oldu. Günümüzde ise hiçbir eğitim kurumunda -en başta meslek liseleri- üretme kaygısı ya da sorumluluğu hissedilmemesi ise düşündürücü bir gerçektir.

Köy Enstitüleri, en çok komünizm eleştirilerine maruz kalmıştır. Karma eğitimden, giydikleri kıyafetlerden, okunulan kitaplara ve yazdıkları yazılara kadar her hareketleri aşırı solculuğa ve komünistliğe bağlanmıştır.[289] Asılsız olan bu suçlamaların önü kesilemediği aksine taraftar topladığı için enstitülerin kapatılma süreci hızlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Mevcut bilgiler ve belgeler ışığında Köy

[289] Ahmet Özgür Türen, *a.g.e.*, s.133-134.

Enstitüleri'nin kapatılma nedenlerini köylünün uyanmasını istenmeyenler ve siyasi değişimler olarak sıralayabiliriz. Tek bir nedene ya da tek bir siyasi güce bunu bağlamak çok sağlıklı olmayacaktır. Tezimizde Köy Enstitüleri modelini incelemekteki amacımız; "Daha doğru ya da daha etkili bir eğitim sistemi için neler yapılabilir?", "Önceden yapılan ve yüksek oranda başarıya ulaşılan Köy Enstitüleri sisteminden hangi açılardan faydalanabiliriz?" sorularına cevap bulabilmektir.

Peki Köy Enstitüleri'nin hızı kesilmeseydi neler olurdu? Bugünün Türkiye'sinde ne gibi farklar ortaya çıkardı? Bu sorulara verilecek ilk cevap: "Göç sorununun önü kesilebilirdi." olur. Çünkü köy halkı çalışıp ürettikçe ekonomik sıkıntısı olmayacak ve şehre gitme ihtiyacı hissetmeyecekti. Bugün baktığımızda göç edenler iş bulmak amacıyla şehirlere gelmektedir. Ülkenin her bölgesine uygun geçim kaynakları halk ile geliştirilebilirdi. Böylelikle her bölge bir şekilde geçim kaynağını sağlamış olacaktı. Türkiye'nin hiçbir yerinde öğretmensiz köy kalmamış olacağı Köy Enstitüleri'ni kuranların en büyük iddiasıydı. Vatanına faydalı olabilmek için yetişen her öğrenci, ülkesini kalkındırmak için daha fazla çalışabilir belki de günümüzdeki oranda beyin göçü olmayabilirdi. Demokrasi gerçekten bir yaşam biçimi haline gelebilirdi. Köy Enstitüleri ile ülke çapında ekonomide ilerleme ve kalkınma eğitim yoluyla sağlandığı için bu sürekli hâle geldiğinde ülkenin dışa bağımlılığı azalmaya başlayabilirdi. Dış borcumuz kim bilir belki de bugünkü düzeye çıkmazdı.

Dünya ve teknoloji inanılmaz bir hızla gelişip değişmektedir. Bu hıza ayak uydurabilmek ve geri kalmamak için yine tek çözüm yolu eğitimdir. Bu yüzden aynısını değil ama Köy Enstitüleri modelinin temel ilkelerini dikkate alarak ülkedeki eğitim sisteminin revize edilmesi gerekmektedir. Günümüzde sürekli olarak değişen eğitim sistemlerinin en büyük yanlışı; hedef belirlemeyen, hayattan beklentisi olmayan ve sorumluluk bilinci taşımayan öğrenciler yetişmesine neden olan bir döngü oluşturmasıdır. Eğitim sistemi değişmezse ülkenin geleceği de değişmeyecektir. Eğitim sistemi, temelde mutlaka Köy Enstitüleri gibi öncelikle millî olma özelliği taşımalıdır. Türkiye'nin şartlarına özgü bir sistem olmalıdır. Ülkenin geleceği gençlerin elinde olduğuna göre Türkiye'de en çok baş gösteren sorunların yok edilmesi

için temele inilmeli, öğrenciler buna göre şekillendirilmelidir. Günümüzde de bir şekillendirme mevcuttur. Maalesef bu şekillendirmede öğrencilerin hepsinin farklı birer birey oldukları gerçeği göz ardı edilmekte, en önemlisi itaat etmenin öğretildiği bir yönlendirme bulunmaktadır. Öğrencilerin bir sınav sistemi içerisinde araçların amaç edinildiği bu döngüde ülkenin daha aydın günlere ulaşacağı ümidi her geçen gün azalmaktadır. Öğrencilerin birer birey olduğu, hepsinin farklı yetenek ve ilgilerinin bulunduğu bu yüzden de bir yarış içerisinde olmamaları gerektiği gerçekleri görülürse eğitim sisteminde olması gereken değişiklikler gerçek anlamda yapılacaktır. Aslında ülkemizde eğitim sisteminde uygulanmaya çalışılan güzel planlar vardır. Ancak sıkıntı, bunları uygulayabilecek öğretmen modelinin yetiştirilememesidir.

Köy Enstitüleri, bugün hâlâ özlemle anılan bir eğitim modelidir. Türkiye'yi daha aydın bir geleceğe ulaştırmak için eğitim alanında herkes elini taşın altına koymalıdır. Düşünen, sorgulayan, hakkını arayabilen, kendini ifade etme becerisi gelişmiş, öz güveni olan ve sorumluluk sahibi nesiller yetiştirmek imkânsız değildir. M. Kemal Atatürk'ün de dediği gibi bu ülkenin ihtiyacı olan tek şey vardır: "Öğretmenler! Cumhuriyet sizden fikri hür, vicdanı hür nesiller bekler."

KAYNAKÇA

Kitaplar:

Altunkaya, Niyazi& Kınacı, Ali, *Hasanoğlan Yüksek Köy Enstitüsü*, Telgrafhane Yay., İstanbul, 2019.

Altunya, Niyazi, *Köy Enstitüsü Sistemi Toplu Bakış*, Cumhuriyet Kitapları Yay., İstanbul, 2014.

Apaydın, Talip, *Köy Enstitüsü Yılları*, Çağdaş Yay., İstanbul, 1990.

Aydın, Baha Mutlu, *Köy Enstitüleri ve Toplum Kalkınması*, 3.baskı, Anı Yay., Ankara, 2013.

Başaran, Mehmet, *Devrimci Eğitim Köy Enstitüleri*, Papirüs Yay., İstanbul, 1999.

Baykurt, Fakir, *Unutulmaz Köy Enstitüleri*, 4.baskı, Literatür Yay., İstanbul, 2018.

Cimi, Mehmet, *Tonguç Baba*, Ümit Yay., Ankara, 2001.

Çalış, Bahattin, *Kurban Edilen Köy Enstitülerimiz*, Art Yay., Ankara, 2003.

Eyüpoğlu, Sabahattin, *Köy Enstitüleri Üzerine*, Cem Yayınevi, İstanbul, 1979.

Gazalcı, Mustafa, *Köy Enstitüleri Sistemi Mezunları Üzerine Bir Araştırma*, 3.baskı, Bilgi Yay., İstanbul, 2016.

Gedikoğlu, Şevket, *Evreleri, Getirdikleri ve Yankılarıyla Köy Enstitüleri*, İş Matbaacılık, Ankara, 1971.

Kirby, Fay, *Türkiye'de Köy Enstitüleri*, Çev. Niyazi Berkes, 7.baskı,Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2018.

Köklügiller, Ahmet, *Dünden Bugüne Eğitim Öğretim Öğretmen*, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2016.

Köklügiller, Ahmet, *Köy Enstitüleri Nedir? Ne Değildir?,* IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2015.

Makal, Mahmut, *Köy Enstitüleri ve Ötesi*, 7.baskı, Literatür Yay., İstanbul, 2015.

Öklem, Hüseyin Gündüz, *Olayazdı Köy Enstitüleri Kapatılmasaydı*, Sergi Yay., 2.basım, İzmir, 2016.

Öztürk, Emine, *Cumhuriyet Dönemi Aydın Kimliği ve Köy Enstitüleri*, Gece Kitaplığı Yay., Ankara, 2017.

Sakaoğlu, Necdet, *Türkiye Eğitim Tarihi 11.-20.Yüzyıllar*, Alfa Yay., İstanbul, 2018.

Saral, Mahmut, *Karartılan Aydınlık Köy Enstitüleri Düziçi Köy Enstitüsü*, Hatay, 2002.

Seyrek, Ahmet, *Köy Enstitüleri*, Dorlion Yay., İstanbul, 2019.

Şimşek İbrahim, *Neden Köy Enstitüleri (Atatürk'ün Öğretmenleri),* Özgür Yay., İstanbul, 2016.

Tonguç, İsmail Hakkı, *Canlandırılacak Köy,* 2.baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2020.

Türen, Ahmet Özgür, *Köy Enstitüleri Dosyası*, 16.baskı, Destek Yay., İstanbul, 2018.

Türkoğlu, Pakize, *Tonguç ve Enstitüleri*, 7.baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul, 2019.

Yalçın, Güler, *Canlandırılan Ütopya Köy Enstitüleri*, E Yay., İstanbul, 2012.

Makaleler:

Akdere,Osman& Yıldız,Nihal, "Köy Enstitüleri'nin İdeolojik Yapısı", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, Sayı:35, 2017, s.275-316.

Aksu, Ayşe, "İngiltere-Amerika-Osmanlı Hattında Lancaster Öğretim Sistemi", *Değerler Eğitimi Dergisi*, Cilt:6, No:16, 29-67, Aralık 2008, s.38-39

Taşdemirci, Ersoy, "1936 Yılında Sovyet Rusya'da Yükseköğretim Hakkında Hazırlanmış Bir Rapor ve Bu Raporun Türkiye'de Öğretmen Yetiştirme Tarihi Bakımından Önemi", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı:11, 2001, s.1-37.

Tezler:

Altın, Fevzi Özgür, *Köy Enstitülerinin Kapatılmasında Yazılı Basının Rolü: Belirleme Kuramı Kapsamında Ulus ve Vatan Gazetelerinin İncelenmesi*, (Atılım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2019.

Aydemir, Ozan, *Köy Enstitüleri ve Eğitim Felsefesi,* (Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı, Tezsiz Yüksek Lisans Projesi), Denizli, 2018.

Aykanat, Şükran, *Köy Enstitüleri ve Çoklu Zekâ İlişkisi*, (Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Bölümü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Manisa, 2008.

Esen, Zekeriya, *Kepirtepe ve Arifiye Köy Enstitüleri*, (Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007.

Güldal, Özlem, *Muhafazakâr ve Sol Aydınların Köy Enstitülerine Bakışı*, (Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak, 2019.

Karaismailoğlu, Emel, Türk *Eğitim Sisteminde Yeni Bir Eğitim Modeli Olarak Köy Enstitüleri ve Savaştepe Örneği*, (Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Cumhuriyet Tarihi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Çanakkale, 2013.

Koç, Nurgün, *Türk Kültür Tarihi İçinde Köy Enstitüleri*, (Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi), İzmir, 2007.

Kurşuncu, Talip, *Köy Enstitüleri Projesi ve Bir Örneklem Olarak Pazarören Köy Enstitüsü*, (Aksaray Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Aksaray, 2018.

Saka, Neslihan, *Köy Enstitüleri'nin Türkiye Kalkınma Sürecindeki Yeri*, (Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2010.

Uz, Feyzullah, *İnkılâp'tan İhtilal'e Eğitim: Pedagog İsmail Hakkı Baltacıoğlu*, (Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Bursa, 2019.

Yeşil, Halime, *Türkiye'de Köy Enstitüleri'nin Kapanış Süreci ve Demokrat Parti'nin Eğitim Anlayışı*, (On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi), Samsun, 2018.

Yılmaz, Birgül, *Türkiye'de Köycülük ve Köy Enstitüleri*, (Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksel Lisans Tezi), Trabzon, 2013.

İnternet Adresi:

http://bandirmamanset.com/kose-yazilari/-koy-enstitulerini-ben-kapattirdim%E2%80%9D-9952.html

EK: Köy Enstitüleri Hakkındaki Yorumlar

Yerli ve yabancı olmak üzere birçok sanatçı, düşünür, eğitim uzmanı veya siyasetçinin Köy Enstitüleri hakkında yorumları olmuştur. 1940'lı yıllarda UNESCO tarafından Köy Enstitüleri dünyaya eğitim anlamında model olarak gösterilmiştir.[290]

"*Yapım meselesi de dahil olmak üzere köyde eğitim davası, her türlü politika oyunlarının üstünde milli bir dava olarak kalmalıdır*."[291]

İsmail Hakkı Tonguç

"Köy Enstitülerini, Cumhuriyetin eserleri içinde en kıymetlisi ve önemlisi sayıyorum. Köy Enstitüsünde yetişen evlatlarımızın muvaffakiyetlerini ömrüm oldukça yakından, candan takip edeceğim."[292]

İsmet İnönü

"Köy Enstitüleri'ni komünistlikle itham ediyorsunuz. Acaba Köy Enstitüleri'nden kaç vatan haini çıktı gösterir misiniz?"[293]

Necati Karabulut

[290] Ahmet Özgür Türen, *a.g.e.*, s.160.
[291] İsmail Hakkı Tonguç, *a.g.e.*, s.674.
[292] Baha Aydın, *a.g.e.*, s.75.
[293] Ahmet Köklügiller, *Köy Enstitüleri…*, s.110.

"Köy Enstitüleri, kalkınmayı bilinçli hâle getiren unsurlardan biriydi."[294]

Prof.Dr.T.Zafer Tunaya

"Bizim vardığımız sonuç, Köy Enstitüleri sisteminin, eğitim yolu ile toplum arasındaki karşılıklı ilintiler konusunda, çıkar yolu bulunmayan bir davanın hiçbir ülkede eşi görülmemiş bir şekilde çözümlenmesini sağlayan yepyeni bir eğitim sistemi olduğudur." [295]

Fay Kirby

"Tonguç Baba, batılı olduğu kadar yerliydi. Kafasında kurduğu yapının planı batılı, taşı toprağı yerliydi. İzlediği eğitimciler batılı, özlediği aydın insanlar yerliydi. Köy ve Enstitü kavramlarını bir araya getirmesi bundandır." [296]

Sabahattin Eyüpoğlu

"Köy Enstitüleri, Kemalist Türkiye'nin kendine has, özel bir buluşudur." [297]

Friedrik-Wilhelm Ferman

"Dünyada toplum kalkınması açısından öğrenci yetiştiren, toplum kalkınmasının çağdaş ilkelerini uygulamaya geçiren bir eğitim kurumunu Türkler buldu. Adı Köy Enstitüleri. Ne var ki her ülkede ileri devrimciler olduğu gibi karşı

[294] Ahmet Köklügiller, *Köy Enstitüleri…*, s.111.
[295] Ahmet Köklügiller, *Köy Enstitüleri…*, s.113.
[296] Ahmet Köklügiller, *Köy Enstitüleri…*, s.153.
[297] Ahmet Köklügiller, *Köy Enstitüleri…*, s.113.

devrimciler de vardır. Bu kurumlar katledildi. Evet, Köy Enstitülerinin kapatılması için ancak bu kelime kullanılabilir."[298]

Colombia Üniversitesi Profesörü William Ailand

"Türkiye'nin eğitim ve öğretim alanındaki en başarılı hareketlerden birisi köy enstitüleridir."[299]

Prof. H. Wafford

[298] Baha Mutlu Aydın, *a.g.e.*, s.108.

[299] Ahmet Özgür Türen, *a.g.e.*, s.243.